תלמוד ירושלמי · מפרשים · מראה הפנים על תלמוד ירושלמי · סדר נזיקין

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי עבודה זרה

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראה הפנים על תלמוד ירושלמי עבודה זרה

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראה-הפנים-על-תלמוד-ירושלמי-עבודה-זרה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 8
הלכה ג 9
הלכה ד 11
הלכה ה 14
הלכה ו 14
הלכה ז 16
הלכה ח 17
הלכה ט 17
הלכה י 19
פרק ב 21
הלכה א 21
הלכה ב 23
הלכה ג 25
הלכה ד 28
הלכה ה 30
הלכה ו 31
הלכה ז 31
הלכה ח 32
הלכה ט 33
פרק ג 35
הלכה א 35
הלכה ב 36
הלכה ג 37
הלכה ד 38
הלכה ה 39
הלכה ו 41
הלכה ז 45
הלכה ח 46
הלכה ט 46
הלכה י 46
הלכה יא 47
הלכה יב 48
הלכה יג 48
הלכה יד 48
פרק ד 49
הלכה א 49
הלכה ב 51
הלכה ג 52
הלכה ד 53
הלכה ה 54
הלכה ו 55
הלכה ח 56
הלכה ט 61
הלכה י 62
הלכה יא 63
הלכה יב 65
פרק ה 66
הלכה א 66
הלכה ג 70
הלכה ד 74
הלכה ה 76
הלכה ו 77
הלכה ז 77
הלכה ח 78
הלכה ט 79
הלכה י 79
הלכה יא 80
הלכה יב 81
הלכה יג 81
הלכה יד 83

הלכה טו 83

פרק א

הלכה א

לפני אידיהן שלשה ימים. מסקינן התם בגמרא דף ו' ע"א דהן בלא אידיהן קתני ובמה שדקדקו התוספ' בזה עיין בדיבור דלקמן:

נחום המדי אומר יום אחד בגליות אסור. והכי הוא בתוספתא נחום המדי אומר יום אחד בגליות לפני אידיהן אסור. והתם בדף ז' ע"ב גבי הא דנחום מדי איכא בינייהו גריס בסתמא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן. ולגי' התוספתא הוה ניחא נמי דבהאי לישנא דקאמר איכא בינייהו דנחום המדי דג"כ רבנן בתראי לטפויי קא אתו דלפשטא דהסוגיא משמע דקאמר דת"ק לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי וא"כ ת"ק טפי מחמיר הוא ורש"י ז"ל רצה לתרץ זה בדבריו שכתב דלא יהבי חושבנא אלא אסור סתמא קאמרי ור"ל אף דנקטינן כללא דסתם תנא בתרא לטפויי אתא כדכתב לעיל מ"מ בהא ע"כ הוא דאמרינן הכי משום דסתמא קאמרי ואלו לגי' התוספתא בהא דנחום מדי שפיר הוא דאי אמרינן דפליגי בדנחום המדי א"כ ה"ק דת"ק לא איירי בגולה כלל ולא אסרו לפניהן אלא ביום אידם וכדשמואל וכלישנא קמייתא בזה אלא דבהאי איבעית אימא מוסיף בזה דאליבא דרבנן בתראי לא בעינן למימר דמחמרי בגולה כמו בא"י אלא דאית להו דנחום המדי דבגולה יום אחד הוא דאסור לפניהן ות"ק לית ליה דנחום המדי כלל ובגולה אינו אסור אלא ביום אידן בלבד והשתא רבנן בתראי לטפויי קאתו גם להאי לישנא. מיהו משמע מהתם דלא גריס לה כמו גי' התוספתא דהא מייתי לקמן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר ואילו לגי' התוספתא בגולה אין איסור כלל לפניהן דת"ק אית ליה דשמואל. ולפי הגי' דתוספתא יש ליישב קצת במה שדקדקו התוס' דף ו' ע"א ד"ה אלא ש"מ הן וכו' דאמאי לא דייק מדלא קתני לפני אידיהן שני ימים דתו לא הוה ליכא למיטעי גם אי הוה תני הכי לומר דאיד בכלל דא"כ הוה ליה למיתני לפני אידיהן יום אחד דיש לומר אילו הוה תני הכי ה"א דגם בגולה בכלל כדאשכחן לתנא בתוספתא דקאמר הכי ותני דידן לא ס"ל כלל בגולה דאסור לפניהן והלכך הוא דתני האי לישנא לפני אידיהן שני ימים לאפוקי מלישנא דתנא דתוספתא ולאשמעינן דלא איירי בגולה וא"כ אי הוה תני לפני אידיהן שני ימים לעולם אתינן למיטעי דאיד בכלל והילכך תני שלשה ימים. ומשום הכי אין לדייק מהאי לישנא דמתני' כל כך ודייק מדתני לפני אידיהן:

במוצאי שמיטה מלך ירבעם על ישראל וכו'. ובבבלי פ' חלק דף ק"א ע"ב גריס אמר גמירי דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב

ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא וכו'. ובודאי כך היו מקובלים דבמוצאי שמיטה נעשה מלך והיו לו ב' הטעמים כחדא ועוד. ונראה דהא דלא מייתי האי תלמודא להאי דאמר התם משום דלשיטתיה אזיל דפליגי בה הכא בכמה מקומות בהך דאין ישיבה בעזרה וכדגרסי' בסוטה סוף פ' אלו נאמרין תני ר' חייא לא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ור' אמי בשם ר"ל אף למלכי בית דוד לא היתה ישיבה בעזרה ומפרש דהא דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' שיישב עצמו בתפילה. והיינו טעמא דלא מייתי הכא אלא הך דקריאת משנה תורה:

בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו. והתם בדף ו' ע"ב גבי פלוגתא דר' יוחנן ור"ל אם עבר ונשא ונתן קאמר בהדיא דביום אידן כ"ע לא פליגי דאף בדיעבד אסור כדמוקי לה לברייתא ביום אידן דוקא וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל ובלפני אידיהן בדיעבד מותר כר"ל דהתם משום דתניא כוותיה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' א' ומלקמן בהלכה ב' גבי עובדא דר' ביבי משמע נמי דר' יוחנן דהכא ס"ל דביום אידן אסור אפי' בדיעבד דקאמר הורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור אלא דלכאורה נראה דנתחלפו שם שמות המ"ד דהא ר' יוסי הוא דהורי ליה ואיהו גופיה קאמר הכא בשם ר' יוחנן דמותר ושמא חזר בו ר' יוחנן ושמע ר' יוסי מיניה דלהלכה מורין דביום אידו אסור אפי' בדיעבד כדאמר התם:

במה דברים אמורים בעכו"ם שאינו מכירו וכו'. התוס' בריש פרקין וכן הרא"ש ז"ל הביאו לזה וכתב וכן תניא בתוספתא ומייתי לה בירושלמי ובתוספתא שלפנינו לא מצאתיה. ולמדנו מכאן על מה דסמכינן האידנא להקל והעיקר מה דסמכו להקל מההיא דר' יוחנן בפ"ק דחולין דף י"ג ע"ב דאמר גוים שבח"ל לאו עובדי עכו"ם הן. והרמב"ם ז"ל לא הביא מכל זה ומדבריו שם הל' ד' משמע דעל זמן הזה קאמר דכתב שם אדומים עובדי עכו"ם הן וכו' ע"ש:

חד דוקינר אוקיר לר' יודן נשייא וכו'. היינו עובדא דגריס התם דף הנזכר ההוא מינאה דשדר ליה דינרא קיסרנאה לר' יהודה נשיאה ביום אידו וכו' והתם קאמר ליה ר"ל טול וזרוק אותו לבור בפניו וכו' כלאחר יד. והכ"מ תמה בהל' ב' על מה שלא ביאר זה הרמב"ם ז"ל שצריך לאבד בפניו. ואפשר דלענין זה סמך על מה דפירשו הכא דר"ל לגדור הדבר הוא דביקש ולחומרא בעלמא הוא דקאמר ליה הכי:

אשכח תני על קדמייתא וכו'. והכי תני לה בתוספתא ר' יהושע בן קרחה אומר כל מלוה בשטר אין נפרעין ממנו ושאין בשטר נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם. ומייתי ליה התם. ולא פליג אהא דלעיל אלא בהא דקאמר אפי' מלוה בשטר אובדת היא וכו' אבל במשכון לכ"ע אפי' במלוה ע"פ אין נפרעין ממנו וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' א':

בסיד שהיא מתירתו לאחר המועד נחלקו וכו'. כהאי מ"ד התם ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד וכו' וכדמפרק לה דלא קשיא לדידיה אדר' יהודה דהכא דבמועד התירו מה שהוא מיצר לפי שעה ושמח לאחר זמן במועד גופיה:

הלכה כר"ש בן אלעזר. מכאן הביאו התוס' ראיה בסוף פרקין דף כ"א ע"ב ד"ה אריס אריסותיה קא עביד לדחות ראיות ר"ת דמחלק בין שבת לאבל בדין זה וכן הביא הרא"ש ז"ל שם וכדברי ר' אילא דמסיק הכא בהדיא דלא התיר בעיר אחרת והיינו חוץ לתחום אלא בקבלנות ובתוך התחום אסור אפי' בקבולת במחובר לקרקע ואפי' בביתו של נכרי והיינו לצורך מחובר כגון מסתת אבנים וכיוצא בו. ובתלוש מן הקרקע לכ"ע מותר בקבולת בביתו של נכרי כדאמר הכא בד"א בתלוש וכו' וזה קאי על בד"א קמייתא דבקבולת דוקא כמו שהבאתי בפנים דהכי היא בתוספתא ובפ"ק דשבת. וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת בהל' י"ב וי"ג וכן השוכר את הנכרי לימים הרבה וכו' כגון שיכתוב לו או שיארוג לו וכו' בד"א בצנעה וכו'. והיינו בביתו של נכרי ובמקום שלא יהא ניכר שהמלאכה היא של ישראל. ומיהו בדין מחובר לקרקע ובקבולת משמע מדבריו ז"ל דלא פסק כהך דהכא שהרי בהל' י"ד כתב לפיכך וכו' לבנות לו חצירו וכו' לא כתב אלא החילוק שבין אותה העיר או בתוך התחום דאסור וחוץ לתחום הוא מותר והטעם בתוך התחום אסור מפני הרואים וכו' והיינו טעמא דלעיל בדבריו ומשום דבמחובר לקרקע ובתוך התחום הוי פרהסיא וא"כ משמע דלצורך מחובר בביתו של נכרי מותר לדעתו ז"ל בקבולת. ונראה דהוא ז"ל סמך עצמו בזה על ת"ק דר' אילא דהכא דמפרש מהו בין כך ובין כך מותר בין בתלוש בין במחובר בין בשכיר בין בקיבולת וא"כ חוץ לתחום מותר אפי' במחובר בקיבולת דליכא מפני הרואין וה"ה בצנעא בביתו של נכרי בלצורך מחובר ומשום דלת"ק מפרשינן הכי להאי בין כך וכו' דבעיר אחרת לא אמרו האי בד"א כלל אלא דלעולם מותר הוא מכיון דבצנעא הוא אין איסור כלל אפי' במחובר ומעתה כל שהוא בצנעא אין כאן איסור וכך לי בביתו של נכרי באותה העיר בלצורך מחובר כמו בעיר אחרת במחובר ועוד די"ל דהא דמשמע מהאי בד"א בתלוש וכו' דבביתו של נכרי נמי אסור במחובר כדכתב הרא"ש ז"ל היינו היכא דאיכא צד פרהסיא כגון שיודעין שהמלאכה של ישראל היא ובשכיר וחוץ לתחום לא רצה הרמב"ם להתיר משום ההיא דשמואל בש"ס דילן במ"ק דף י"ב ע"ב מקבלי קבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר. אלמא דלא התיר בצנעא אלא בקבולת דוקא וכשהוא בצנעא מותר אפי' בלצורך מחובר כת"ק דר' אילא כך נראה לדעתו ז"ל. ובסי' רמ"ד בא"ח יש

מחלוקת האחרונים בדיעבד בלצורך מחובר בצנעא ויש לסמוך עכ"פ בדיעבד מכל הלין דנתבאר. וכת"ק דר' אילא. ובדברי התוס' והרא"ש לא נמצא מועתק כ"א דברי ר' אילא: **מה מפקה מביניהון למכור לו דברים שאינן מתקיימין**. לפי לשון האחד שפירשתי בפנים אתיא האי מ"ד דס"ל מותר אליבא דהלכתא כדאמרינן בברייתא דתניא כוותיה דר"ל התם בדף ו' ע"ב לא אסרו אלא בדבר המתקיים וכן דעת הפוסקים ז"ל. ובענין ליקח ממנו דבר המתקיים לדעת רש"י ז"ל מותר משום דהמוכר עצב. ולפי שי' הגאונים ז"ל בלוקח מהן אין חילוק והכל אסור בין מתקיים ובין אינו מתקיים שהמעות בידו ושמח ביום אידו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פרק ט' מעכו"ם ועיין לקמן הל' ד' ד"ה ביריד שנו: **אנא חשביתה ולא הוה בשובתא**. התוס' בפ"ק דר"ה דף י"ט ע"ב ד"ה מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר כתבו להביא ראיה גם מהאי קרא וביום עשרים וארבעה וגו' דמשמע דבימי עזרא היה מעובר מדלא באו ביום כ"ג ואין לומר דשבקוהו לתעניתייהו משום מחרת י"ט דמאז לא היו נוהגין בו וכו' וקשיא לדבריהם מהא דהכא דבהדיא מסיק דהאי קרא מסייעא לטעמא דבריה דמועדא וכן יש סמך לאסרו חג מן הכתוב כדדריש בפ' לולב וערבה דף מ"ה ע"ב כל העושה איסור לחג באכילה ושתיה וכו' ומה שמקשין בזה על התוס' דנראה ממה דאמרו ריש פ"ב דביצה מאי לאין נכון לו למי שלא הניח לו עירוב תבשילין וא"כ היה יו"ט סמוך לשבת וכ"ג בתשרי שבת היה. ובהיותי בק"ק פ"פ דמיין שמעתי קושיא זו מפי הגאון המפורסם בדורו בעל המחבר פני יהושע ז"ל בשם גדול אחד ואמר לי שתירץ דהתם בפ"ב דביצה לא קאי האי מאי אין נכון לו וכו' אלא על מה שאמר ר"א לתלמידיו בלשון זה ולא לפרש הכתוב וכן כתב בחבורו שם. ובהדיא קאמר הכא דחשבו לפי חשבון הקביעות ולא היה יום כ"ג בשבת ומזה לא הוה קשה כלל לדברי התוס' אלא דקושיא דלעיל קשיא. ומיהו מאי דמשמע מהסוגיא דהכא דאין מעברין לאלול לצורך כדר' חוניא בענין זה לא משמע הכי מסוגיא דהתם בר"ה ומהא דלקמן שם:

הלכה ב

ברם כמ"ד בניסן נברא העולם וכו'. והתם בדף ח' אמרו דאפי' כהאי מ"ד אתיא דיומי זוטי כולי האי לא חזי:

חברייא בעו נשי דפלחין כפלחין. מספק דין זה לא נמצא מבואר במקום אחר ואפשר שהיה זה בזמניהם דהנשים לא היו נמשכין בתר גובריהן ובזמן הזה נשיהון גופייהו פלחין הן. והרי זה בכלל דברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מעכו"ם בהל' ה' אין יום החג אסור אלא לעובדים בו בלבד וכו' ע"ש וכר' יוחנן דאמר בין קלנדס וכו' וכלומר אפי'

קלנדס כדאמר התם דף ח' ע"א אע"פ שאמרו כרך גדול עשתה קלנדא וכו' אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד. ואפשר ה"ה אם הנשים שמחין מפני כבוד בעליהן ואינן נמשכין אחריהם לעבודה:

והורי ליה כהדא דר' יוחנן אסור. עיין לעיל בהלכה א' ד"ה בשם ר' יוחנן ואפי' ביום אידו מ"ש שם:

פעם שנייה. והכי אמר התם רב יוסף שתי תפיסות תפסה כרך גדול אחת בימי קלופטרא מלכתא ואחת בימי יונים. ובימי קלופטרא היינו דאמר הכא לעיל. שהיא היתה אז מלכה במצרים ככתוב בד"ה שלהם. וכדאמרו בפ"ג דנדה והביאו רש"י ז"ל:

יום גינוסייא של מלכים וכו'. והתם בדף י' ע"א קאמר יום שמעמידין בו מלך וכו' הא דידיה והא דבריה. והיה נראה דהיינו נמי דקאמר הכא כאן לציבור כאן ליחיד ולענין פירושא דיום הלידה יום לידת המלך הוא לציבור ויום לידת בנו קרי ליה ליחיד ועושין בחיי המלך יום איד ביום לידת בנו וכדקאמר בברייתא התם גם על יום הלידה הא דידיה והא דבריה ועיין בהלכה דלקמן ד"ה אותו היום בלבד:

כיני מתניתא כל מיתה שיש בה עישון ושריפה. מכאן למד הרמב"ם ז"ל במה שכתב שם וכל מיתה ששורפין בה כלים ומקטרין קטורת בידוע שיש בה עכו"ם דהיינו עישון דקאמר הכא:

הלכה ג

אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה. התם לא מסתפקא להו כלל בזה דגרסי' במשנה בהדיא אותו היום ואותו איש בלבד וקאמר בגמרא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו. וה"ה דלא אמרינן בזה בכל שנה וכל הפוסקים לא הזכירו בדין יום תגלחת זקנו וכו' כ"א אותו היום בלבד והכא לא גרסי' בלבד במתני'. ובענין יום הלידה אם הוא בכל שנה או לא תליא נמי בפלוגתא דיום הלידה שבין הרמב"ם לבין הראב"ד ז"ל ובחילוף נוסחאות שבמשנה גם בזה דדעת הרמב"ם ז"ל דאין יום לידת המלך כשאר חגיהם אלא חג פרטי הוא כחג תגלחת זקנו וכו' ולא גריס במתני' אבל יום תגלחת זקנו וכו' וכנוסחת המשנה דהכא ומיום הלידה דקתני במתני' מתחילין חגי הפרטיים כמבואר בדבריו ז"ל בפ"ט שם בהלכה ה'. והכי הוה משמע נמי מסוגית הש"ס דהכא דמדמה להו תגלחת זקנו ליום הלידה למאי דשקיל וטרי כמבואר בפנים ובתגלחת זקנו לכ"ע אין חילוק בין מלך להדיוט דלא הוי אלא חג פרטי וא"כ ה"ה ביום הלידה אלא מדקאמר לעיל בסוף הלכה יום הלידה ויום המיתה עד כאן לציבור מיכן ואילך ליחיד משמע לכאורה דמיום תגלחת זקנו הוא דמתחיל התנא לחשוב לחגי הפרטיים שאינן שייכין אלא ליחיד וכדי

שלא יהו הסוגיות סותרין זא"ז ע"כ לומר דעל הא דמציין יום הלידה ויום מיתה קאי דעד חג דיום הלידה בחגי הציבור מיירי שכל העם עושין אותו חג ודינם כשאר חגיהם ומיום הלידה ואילך הוא דמתחילין חגי היחיד. ומיהו א"א לפרש דשיטתא דהאי ש"ס אזלא כמסקנת ש"ס דילן בהא לפי שי' הרמב"ם ז"ל דהא האי ש"ס מפרש בהדיא יום גינוסיא יום לידת המלך הוא כדמייתי ליה קרא ויהי ביום הלדת וגו' ונהי דמפרשינן דלפי סוגית האי ש"ס יום הלידה וכו' הוא דמתחילין חגי היחיד ע"כ דס"ל דתרי יום לידה הן ויום לידת המלך מחגי הציבור הן וזהו כשי' הראב"ד דלקמן. ומה דמשמע מסוגיא דהתם בדף י' ע"א במה דמייתי ברייתא יום גינוסיא וכו' יום הלידה וכו' דלידת המלך הוי כיום גינוסיא (וזהו טענת הראב"ד ז"ל) סובר הרמב"ם דמהא ל"ק דלא שקיל וטרי התם אלא בפירושא דיום גינוסיא ולמאי דמסיק דיום גינוסיא יום שמעמידין בו המלך הוא א"כ מתני' מיתפרשא כדאמרי' מעיקרא ויום גינוסיא דוקא הוא חג כללי כשאר חגיהם אבל יום לידת המלך חג פרטי הוא כשאר יום לידת עכו"ם. ולדעת הראב"ד ז"ל שם בהשגה דיום לידת המלך חג כללי הוא כיום גינוסיא וזהו לפי גירסתו במשנה אבל יום תגלחת זקנו וכו' דמשמע דעד השתא בחגי הכללים איירי במתני' וכגי' המשנה בספרי הש"ס אשר לפנינו וזה שכתב על זה ויש להם פנים ע"ש דמגי' המשנה נראה כן. והשתא ממאי דשמעינן מהכא דמדמי תגלחת ולידה כחדא מסייעא ליה בחדא לדעת הרמב"ם דמיום הלידה וכו' מתחילין חגי היחיד וכפי גי' המשנה דהכא וגי' המשניות אשר לפנינו ובענין דמחלקינן בין יום לידת המלך דהוי כשאר חגיהם ובין יום הלידה דיחיד היה נראה דסובר הש"ס הזה כדעת הראב"ד בזה וכדאמר התם מעיקרא ודעת הרמב"ם הוא לפי המסקנא דהתם דיום גינוסיא יום שמעמידין בו מלך הוא וכי אמרינן דמיום הלידה וכו' חגי היחיד היא דמתחילין אין לנו סמך לחלק בין יום הלידה של מלך לבין יום הלידה דיחיד:

תני לא ישלח לו חביות מכורות לחנווני וכו'. הך ברייתא מייתי לה בבבלי פ' גיד הנשה דף צ"ד ע"א ומסיים התם ואם בשביל כבודו מותר וכתב הרמב"ם ז"ל בהל' דעות פ"ב הל' ו' ואפי' מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות. וזהו נלמד מדהכא מהו בתקרובת וכו' ומה שלא הביא ז"ל ואם בשביל כבודו מותר מפני שזה נלמד מכלל דבריו דדוקא אם היא של פיתוי ושל גניבת דעת אסור וממילא אם לכבודו מותר:

ובירושלם היה הופך וכו'. זהו כהאי דאמרינן בבבלי פ' המוכר פירות דף צ"ג ע"ב עוד מנהג גדול היה בירושלם מפה פרוסה על גבי הפתח כל זמן שמפה פרוסה אורחין

נכנסין נסתלקה המפה אין האורחין נכנסין. והיינו הך דקאמר הכא שהיו הופכין המפה והיו יודעין שלא ליכנס כדי שלא יתביישו כדפרישית בפנים. והרשב"ם ז"ל פי' שם ותקנת טוב היא לקבלת אורחין וכו' ויש לפרש דעל תקנת הסעודה קאמר ומפני הבושה כדמשמע מדלעיל התם וכדמשמע מהכא:

וברוך המקום שריחקנו מהם. וכתב הרמב"ן ז"ל דאע"ג דקאמר לעיל מצאן שמחין שמח עמהן מפני שאינו אלא כמחניף להן מ"מ כל היכא דאיכא לאישתמוטי לא שרינן כדי להחניף להן ובעל נפש ימעט. והביא לזה הר"ן ז"ל:

הלכה ד

ביריד שנו. כולא סוגיא דהכא מוכחא דמפרשי' להמתני' דלא איירי ביום אידן ולא משום איסורא דלשאת ולתת בהן קאמר אלא משום דמי ע"ז ביד הנכרי וכ"כ התוס' והרא"ש ז"ל להכריח מהסוגיא. והלכך ניחא בין לענין איסורא הא דחששו בתוכה לה דטעמא הוי משום דמי ע"ז וניחא נמי לענין היתירא הא דהתירו בסיפא בחניות שאינן מעוטרות דטעמא הוי דכיון דלאו ביום אידם הוא אין כאן איסור אלא משום דמהני לע"ז דשקלי מיכסא ובחניות שאינן מעוטרות דלא שקלי מיכסא אין כאן איסור כלל. ורש"י ז"ל שכתב על הא דהתירו בשאינן מעוטרות ואי משום דנושא ונותן ביום אידם הני מילי לזבוני להו וכו' אבל למיזבן מינייהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצב הוא. וזהו לשיטתו ז"ל דס"ל דהא דאמרו בדף ו' ע"ב אבל אין לוקחין מהן דוקא בדבר שאינו מתקיים קאמר. אבל לשי' הגאונים ז"ל וכבר זכרתי מזה בהל' א' ד"ה מה מפקה מביניהון דס"ל דאפילו דבר המתקיים אין לוקחין מהן ע"כ דלא מפרשינן להמתני' דביום אידן מיירי אלא ביריד של ע"ז וכדאמרן וכדמשמע מהכא וכמה שדקדקו התוס' והרא"ש גם מההיא דלקמן לא לקחת גלוסקין מימיך ע"ש. ומיהו אי מוקמינן להמתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דחשש דמי ע"ז א"כ הוה ש"מ דדמי ע"ז ביד הנכרי אסור ומסקנת גדולי הפוסקים ז"ל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר כדרב נחמן פ' השוכר את הפועל דף ס"ד ע"א וכ"כ הרי"ף ז"ל שם ובפ' אין מעמידין דף ל"ג ע"א דקאמר על הברייתא נכרי ההולך ליריד בין בהליכה בין בחזרה מותר וישראל בחזרה אסור וכו' נכרי אימא גלימא זבן ישראל אי איתא דהכי הוה הכא הוי מזבין להו כתב הוא ז"ל האי דפרקינן הכי לפרושי טעמא דהאי מתניתא בעלמא הוא ולא צריכנא ליה דהא אסיקנא בפ' השוכר את הפועל דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ט מעכו"ם. ולהאי שיטתא לא מצינן לאוקמי להמתני' ביריד של ע"ז ומטעמא דדמי ע"ז. ולשיטת ר"ת הביאו התוס' בשמעתין דף י"ב ע"א ד"ה דכוותה וכו' דמחלק בדמי ע"ז שכתבו דההיא דהשוכר את הפועל דשרי בחליפי ע"ז

היינו דוקא בעכו"ם שפורע חובו מדמי ע"ז שמכר דהאי דאמרינן דע"ז תופסת דמיה היינו מוהיית חרם כמוהו והיינו דוקא כשמחליפה ישראל אבל כשהחליפה עכו"ם לא שייך זה אבל הכא ובפ' אין מעמידין מיירי שהעכו"ם מקצה הדמים לצורך ע"ז אחרת ולכך אסורין הדמים וכ"כ הרא"ש ז"ל בשמו בפ' השוכר את הפועל שם ולפי שיטה זו שפיר מצינו לאוקמי כדמשמע מהכא דביריד איירי והכי משמע מהתוספתא בפ"ק דתני בדינא דמתני' יריד שבאותו הדרך אין הולכין באותו הדרך. אבל לפי שיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל ע"כ דלא מצינן לאוקמי כהתוספתא וכהאי דהכא דהא מדחי להך טעמא דקאמר בפ' אין מעמידין ולא צריכנא ליה לפי המסקנא דהשוכר את הפועל. ונמצינו למדין ג' שיטות בדינא דמתני' ובפירושה שיטת רש"י ז"ל דמפרש לה ביום איידן איירי ולא רצה הוא ז"ל לפרש כהתוספתא וכהך דהכא משום דבזה ס"ל כשיטת הרי"ף והרמב"ם דדמי ע"ז ביד נכרי מותר וכ"כ בהג"א בשם הרשב"ם שכתב בשם רש"י ז"ל. אלא דבזה הוא חולק עליהם בדין לשאת ולתת ביום איידם דדוקא דבר שאינו מתקיים אסור ליקח מהן כדלעיל ולפיכך מצינן לפרש לשיטתו דביום איידו מיירי המתני'. אבל לשי' הרי"ף והרמב"ם דסברי כשי' הגאונים דחולקין על רש"י ז"ל בזה דס"ל דאפי' דבר המתקיים אסור ליקח מהן כמו שהבאתי לעיל א"כ לא מצינן לפרושי המתני' ביום איידן דא"כ קשיא סיפא דמתני' אמאי שאינן מעוטרות מותרות וביריד של ע"ז נמי לא מצינן לאוקמי דאם כן קשיא רישא אמאי אסור משום דמי ע"ז ביד הנכרי וע"כ לפרושי טעמא דמתני' משום אסור לכנוס למקום ע"ז ומשום חשדא ובע"ז תוכה לה אסור וחוצה מותר וכן איפכא כדכתב בפי' המשנה וכך הם דבריו ז"ל בחבורו שם הל' ט'. ולשיטת ר"ת מצינן לפרושי ביריד של ע"ז וכדמחלק הוא ז"ל. ומזה נבין השגת הראב"ד ז"ל שם וטעמו של הרמב"ם ז"ל דהראב"ד כתב בתוספתא מפרש לה ביריד ובמשא ומתן עמהם וכו'. וזהו עולה לפי שיטתו דס"ל כשי' ר"ת ומצינן לאוקמי כפי' התוספתא וכהך דהכא. אבל לשי' הרי"ף והרמב"ם א"א לפרש כן וסוברים ז"ל דהתוספתא וסוגיא דהכא ס"ל דדמי ע"ז ביד נכרי אסור והם ז"ל פסקו כמסקנא דהש"ס דילן וכרב נחמן דהשוכר את הפועל. ובזה עולין כל השיטות יפה כל חד למאי דס"ל. ועיין לקמן פ' השוכר את הפועל הלכה א' ד"ה אסי אמר ויתבאר עוד מזה:

תיפתר ישראל ישראל. לא קאמר הכי אלא לדיחויא בעלמא דמצינן לאוקמי בהכי אבל לפי המסקנא מחלקינן בין לוקח מן התגר ובין לוקח מבעל הבית כדאמר לקמן דאם היה פונדק מותר ובפרגמטיא א"ר יוחנן וכדמסיק ר' יוחנן התם בדף י"ג ע"א דמה"ט לא פליגי הני ברייתות אהדדי:

ישראל שהולך ליריד וכו'. זו היא ברייתא דפ' אין מעמידין שהבאתי לעיל בד"ה ביריד שנו ופירשתיה בפנים מטעמא דהרי"ף והרמב"ם ז"ל ומ"מ סוגיא דהכא משמע כפי שיטת ר"ת דמחלק בדין דמי ע"ז ביד הנכרי וכפי אשר נתבאר לעיל כל חד וחד לפי שיטתו ולפירושו להמתני' ע"ש:

שנייא היא דאמר ר' יוחנן לא אסרו דבר שהוא חיי נפש. ופת של נכרים מותר במקום שאין פת ישראל מצויה ג"כ מהאי טעמא כדאמרינן לקמן בפ"ב הל' ט' מקום שאין פת ישראל מצויה בדין הוא שיהא פת נכרים אסורה ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. והתוס' בדף י"ג ע"ב ד"ה ר' ירמיה זבן פיתא הביאו לזה וכתבו וא"ת הלא פת דבר שאין מתקייס הוא ואמרינן לעיל דאין לוקחין מהן וי"ל דפת דבר חשוב הוא וקפץ עליה זבינא והוי כדבר המתקיים. וזה סותר למה שכתבנו לעיל בדף י"ב ע"ב ד"ה עיר שיש בה ע"ז ומיהו קשיא אי ביום אידו מיירי היאך לוקחין מהם וכו' ואלו בגמרא דהכא אמרו זבן חד פיתא ועלה דההיא עובדא אמרי' בירושלמי וכו' ור"ל משום דיש גורסין בגמרא דילן חד פרתא או ביתא כדכתב הרא"ש ז"ל והלכך סיימו ועלה דההיא עובדא אמרי' בירושלמי א"ל חד לחבריה ואת לא לקחת גלוסקין אלמא דפת הוה ומכח קושיא זו הכריחו שם דביום יריד מיירי ולא ביום אידו וכמה שהבאתי לעיל וא"כ העלו דפת דבר שאינו מתקיים הוא. וצ"ל דלא כתבו כאן אלא לפי שי' רש"י דפי' שם דביום אידו מיירי. ומיהו בעיקר קושייתם שם כבר תירצו בגמרא. הכא דשנייא היא דבר שיש בו חיי נפש ואי משום הא לא ארייא דביריד מיירי וכבר נתבאר לעיל דבלאו הכי סוגיא דהכא ביריד מיירי:

וקשיא הוא שאל ליה דא ומגיב ליה דא למאי דקאמר הכא בהדיא ואינו חושש שמא ניער הנכרי בקדירה וזהו כדמפרש רבא להא דרבי חנינא התם בדף י"ב ע"א דלא חשו להם חכמים משום בישולי נכרים וטעמא דהכא מקשי שהשיב לו מה דלא שאל משום דסוגיא דהאי ש"ס אזלא כפי התוספתא דביריד הויא חששא משום דמי ע"ז ביד הנכרי כמו שנתבאר לעיל בריש ההלכה וא"כ לא דמיא דבישולי נכרים איסורא דרבנן הוי והכא איכא חששא משום איסורא דאורייתא:

אם היה אכסנאי וכו'. הרא"ש ז"ל הביא לזה וכ"פ הטור בסי' קמ"ט:

רבי יוחנן אמר בהדס. מחלפא שיטתיה דר' יוחנן לדר"ל ודר"ל לר' יוחנן בהא לפי גירסא דהתם בדף י"ב ע"ב. ומיהו למאי דמפרש הכא לטעמייהו ובמאי דפליגי יש לומר דר' יוחנן דהכא נמי ס"ל דכל היכא דמהני לע"ז אין ה"נ דאסור והכא לטעמא דמתני' קאמר דמשום תקרובת ע"ז הוי ולא מסיים לה בהדיא דבשאר מינין מותר אע"ג דיהיב מכסא

לע"ז כדמסיים התם אליבא דר"ל דקאמר הכי. והכא לא קאמר אלא דאי טעמא הוי משום תקרובת א"כ הכל אסור אף מה דמוסיף על השייך לעיטור החנות:

הלכה ה

רופא מותר. משמע דאפי' מעט מותר למכור לרופא דהוי כידוע דלא למיקטר זבין ליה וכ"כ הריטב"א ז"ל וכ"נ מדברי הרשב"א ז"ל הביאו הטור בסי' קל"א. והא דקאמר הכא תגר חשוד אסור ועל חבילה קאי לכאורה הוא סותר להא דאמר אביי התם דף י"ד ע"א אלפני קפדינן אלפני דלפני לא קפדינן ואפשר דחשוד שאני דהוי כודאי דמזבין ליה לאחריני והתם לא קאמר אלא דבסתמא בתגר דלאו חשוד אלפני דלפני לא קפדינן והך דאביי הביא הרי"ף ז"ל. והרמב"ם ז"ל לא כתב מכל זה כלום:

אנן תנן תרנגול לבן וכו'. סוגיא זו מבוארת בפנים ולפי מה שפירשתי בה אתיא כעין שקלא וטריא דהתם ואין להאריך בזה. מיהו שמעינן מסוגיא דהכא דר' יהודה ורבנן לא פליגי דבתוספתא קאמר בד"א וכו' כמה שהבאתי בפנים ומפרש הכא בהדיא דלא פליגי ונקוט מינה סייעתא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל דס"ל דהאי כללא כל מקום דאמר ר' יהודה אימתי ובד"א לא לחלוק אלא לפרש בא אף בברייתא איתמר. והכ"מ כתב לזה בפ"ט מעבודת כוכבים הל' ו' בהבלעת תירוצא ועוד דמשמע בברייתא בגמרא דלא לחלוק בא וכו'. והאי תירוצא עיקר ונכון לדעתם ז"ל דהכא סברי בכל מקום וכמבואר בפ"ז דשבועות בהלכה דחנוני בדינר פירות דלדעת התוס' והרא"ש ז"ל האי כללא לא איתמר אלא במשנה ולדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל אף בברייתא וכדמוכח הכא בהדיא:

קרייא אמר שמקריבין חסר לעכו"ם כדפרישית בפנים ולא פליגא אמתני'. מיהו בגמרא דילן לא אשכחן האי חילוק ובכל מקום אמרי' בסתמא מחוסר אבר אסור לבני נח כדיליף התם בפרקין לעיל דף ה' ע"ב ואפשר דלעכו"ם דוקא מקריבין חסר:

ייבה כהאי דאמר ר' לעזר עבר ובנה מותר וכו'. הא דא"ר אלעזר א"ר יוחנן איתא נמי התם גבי מתני' דאין בונין וכו' בדף י"ט ע"ב וכ"פ הרמב"ם ז"ל שם בפ"ט הלכה י"א ובהני דינים דמתני' דהכא לא כתב כלום מאם עבר ומכר ונראה דנלמד במכ"ש מדינא דהתם ולא הוצרך לבאר זה וכדאמר נמי הכא בפשיטות דאם התם שכרו מותר ודאי דה"נ דמיו מותרין. ולא דמיא לנשא ונתן ביום אידם דאסור בהנאה:

הלכה ו

ואפילו כמאן דאמר מותר למכור אסור לייחד. והכי קאמר התם ואף רב הדר ביה וכו' והכי משמע נמי לקמן ריש פ"ב דר' יונה הקשה על הא דבעו אינך אמוראי לאוקמי מתני' דאין מעמידין כר"א ע"ש. ולפי זה מקום שנהגו למכור במקום דלאו חשידי על הרביעה

בבהמתן הוא ומקום שנהגו שלא למכור במקום דחשודין על הרביעה אף בבהמתן ולעולם אסור לייחד דעל בהמת ישראל לעולם חשידי הן ומש"ה פסק הרמב"ם ז"ל בפ' כ"ב מא"ב כמתני' דאין מעמידין וע"ש בהגהמי"י. והא דקאמר הכא מקום שנהגו שלא למכור מפני שמוציאה וכו' אידחי לה האי טעמא כדפריך עלה מעתה חיטין אל ימכור לו וכו' אלא טעמא כדאמרן:

פעמים שמוכרה לו לנסיון והוא מחזירה וכו'. התם קאמר בדף ט"ו ע"א גזירה משום נסיוני דזמנין דזבנה לה ניהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא וא"ל תא ניסייה ניהליה וכו' והוה ליה מחמר וכו' ונראה דהאי ש"ס לא בעי למימר האי טעמא דנסיוני משום דהא אזלא אליבא דמ"ד מחמר אחר בהמתו בשבת חייב חטאת וכרמי בר חמא בשבת דף קכ"ג ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כר' יוחנן דהתם דמחמר פטור וכדפסק הרמב"ם ז"ל בריש פ' עשרים מהל' שבת ומשום הכי נמי לא הביא טעמא דנסיוני שם גבי דין איסור מכירת בהמה גסה לנכרי דמשום הא לא הוי גזרינן אלא טעמא דגזירה משום שאלה ושכירות בלבד כדכתבו המפרשים ז"ל. ומיהו גם על טעמא דנסיוני דקאמר הכא קשיא דהא באותן הימים ברשותיה דנכרי הויא וכדאמרינן בדין הלוקח דבר לנסיון בברייתא דהובאה בבבלי פ' השוכר את האומנין דף פא ע"א הלוקח כלים מבית האומנין לשגרן לבית חמיו וא"ל אם מקבלין אותן ממני אני נותן לך דמיהן וכו' ונאנסו בהליכה חייב וכ"כ הר"ן ז"ל הכא מה"ט לתרץ הקושיא שהקשו התוס' בטעמא דנסיוני ל"ל משום מחמר תיפוק ליה משום שביתת בהמתו לחוד ותירץ מפני שברשות לוקח היא עד שיחזיר מקחו ואין כאן שביתת בהמתו. ויש לומר דהכא בדלא קץ בדמיה עסקינן דעד כאן אמרינן דברשות לוקח הוי אלא בדקייץ דמי המקח כמו שכתב רש"י ז"ל שם והביא הר"ן דהואיל וקצץ דמיהן ומשכו לשם לקיחה הרי הם לקוחין בידו עד שידע שאינה לקוחה. והכא כיון דלא קצץ דמיה כבהמתו של ישראל היא. ומה דלא אמרו התם כנסיוני דאמר הכא ובשלא קצץ זה נכלל בדברי הר"ן דלא שכיחא היא לפי שדרכן של בני אדם שקוצצין לבהמה דמים ואח"כ מנסין אותה. והאי תלמודא ס"ל דאפי' למילתא כי האי חששו רבנן:

כשם שקונסין לו להלכה כך קונסין לו למנהג וכו'. דין קנס במוכר עצמו בהמה גסה מימרא דר"ל היא בפ' השולח דף מד ע"א ומהתם לא שמעינן דקונסין למנהג והכא קאמר דעובדא הכי הוה בר"ל גופיה דקניס להסרסור כדמפרש ר' יוסי בר' בון ואיהו לא עבר אדינא כדפרישית בפנים. ומיהו לכאורה שמעינן מהכא דהא דקאמר ר"ל התם עד עשרה בדמיה לאו דוקא הוא דלא קנסיה אלא בכיפלא ומהתם משמע להמסקנא דעשרה

בדמיה דוקא הוא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ג' ושמא היינו טעמא דלא קניס בהאי עובדא אלא בכיפלא דלסרסור קנסו ואיהו לא עבר אלא על המנהג שהיה שם והתם במוכר עצמו איירי:

הלוקח בהמה מן הנכרי וכו'. דברי התוספתא הבאתי בפנים. ומה שכתוב שם אע"פ שאינו רשאי גבי המקבל בהמה מן הנכרי ט"ס הוא ול"ג לה וכן לא גריס בבבלי ריש בכורות להא. ומשמע מסוגיא הכא לקמן דגם ר' יהודה מודה באיסור מכירת עוברין וכן בהמה לעובריה דמשוה לה הכא דהא קאמר כבר קדמך וכו' ולא השיב לו דאנא במכירת עוברין דוקא קאמינא וכדפשיט ליה נמי בבכורות שם בדין מכירת עוברין אלא בדין מכירת בהמה לעובריה בעיא דלא איפשיטא התם ושם גריס דר' יהודה השיב להן בשבורה לכשתלד דלא מקבלה זכר:

והוא הורג בעליו במלחמה. כעין דאמרינן בבבלי פ' ע"פ דף קי"ג ע"ב גבי ששה דברים נאמרים בסוס וכו'. ולא גריס התם בפרקין בהאי עניינא אלא כהא דלקמן מפני הוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת וכו'. ובפ' המצניע ר' נתן ובן בתירא אמרו דבר אחד כו' ונתבאר מזה בפירושא דמתני' ותני כן חיה גסה כבהמה גסה. והכי הוא בתוספתא פ"ב וכשם שאין מוכרין להן בהמה גסה כך אין מוכרין להם חיה גסה. ומייתי לה התם בדף י"ו ע"ב וכדמסיק התם דטחני בריחיים והיינו כעין דקאמר הכא מאן חנינתה רבי אלא דמשמע דכ"ע מודים בה דיש בה תורת בהמה גסה מהאי טעמא וכדפסק הרמב"ם ז"ל בהל' שבת שם הל' ה'. ומיהו מהא דקאמר הכא דברי חכמים וכו' משמע דלענין מכירה פליגי ויש לפרשו כדאמר רב גופיה התם בזה דלענין פירכוס הוא דאמרו חיה גסה הרי כבהמה גסה והא דקאמר דברי חכמים כלומר ואף לדברי חכמים לא חילקו אלא בזה:

הלכה ז

דתני הרואה את הנחשים וכו'. כל אלו הברייתות מהתוספתא שם ומייתי לה התם בדף י"ח ע"ב. והרמב"ם ז"ל סמך עצמו בענין התירא אם לצרכי הרבים על מה שכתב בפכ"ד מהל' שבת הל' ה' דאפי' בשבת מותר כההיא דר' יוחנן בפ' שואל דף ק"נ ע"א הולכק לטרטיאות ולקרקסאות ולבסילקאות לפקח על עסקי רבים בשבת:

עבר ובנה ר' לעזר אומר מותר. והכי א"ר אלעזר אמר ר' יוחנן התם דף י"ט ע"ב ומפרש לה ר' ירמיה לא נצרכה אלא אפי' לע"ז עצמה ולעיל בסוף הלכה ה' מסיק לה כר' אלעזר דיליף לה מיניה לדברים האסורים למכור להם דבדיעבד מותר בדמיהן וע"ש ומש"ה

פסק הרמב"ם בכיפה כר"א ולא כר' מנא דאפי' בע"ז עצמה שכרו מותר כר' ירמיה כמ"ש בפ"ז הלכה ה' והש"כ בסי' קע"א כתב דברים אינם מוכרחים בזה:

הלכה ח

אשכח תני אף בהמה גסה במחלוקת. הך ברייתא מייתי לה התם בדף ס' ע"ב ופסק הרמב"ם ז"ל כר' יהודה בפ"י מעכו"ם הלכה ד' גבי מחובר לקרקע ובפרק עשרים מהלכות שבת גבי בהמה גסה ובלבד שיהא קוצץ או שוחט בפני הישראל וכדאיתא בתוספתא שם וסתים התם כר' יהודה דתני מוכר ישראל בהמתו לנכרי על מנת לשחוט ישראל עומד על גביו והנכרי שוחט:

הלכה ט

שדה מצוי להתברך מתוכו. לכאורה היה נראה דעל טעמא דיליף מדרשא דקרא קאי כדפריך והתנינן וכו' ומחלק בין בית לשדה דבית לא הוי כחנייה בארץ אלא דלפ"ז הוה משמע דגם שכירות בכלל לא תחנם הוא והא ליתא דלא אסרה תורה אלא מכירה ובין בית ובין שדה וכל המחובר לקרקע הוי חניה במכירה דוקא ושכירות מדרבנן היא והטעם גזירה אטו מכירה והכי הוא בהדיא בסוגיא דהתם דף כ"א ע"א וכדפרישית במתני' בטעם פלוגתייהו דר"מ ור' יוסי לכך נראה דעיקר פירושא דהכא כך הוא דה"נ קאמר כעין דאמר התם דפריך אי דדרשינן מקרא לא תתן להם חנייה בארץ א"כ מאי האי דתנינן ר' יוסי אומר אף בא"י משכירין להם בתים דוקא ואם לא אסרה תורה אלא מכירה א"כ מ"ט אסרו להשכיר להם שדות ומשני דאין ה"נ דשכירות גזירה מדרבנן הויא ובשדות דהברכה מצויה מתוכן גזרו בהו רבנן ובבתים דאין הברכה מתוכן לא גזרו בהו רבנן. והתם קאמר טעמא דגזרו רבנן בשכירת שדות משום דאית בהו תרתי חנייה בקרקע והפקעה מן המעשרות ולכאורה איכא נ"מ בין טעמא דהכא לטעמא דהתם דאי אמרי' משום הפקעת המעשר א"כ אזלא כמ"ד דיש קנין לנכרי בא"י להפקיע מן המעשרות ולטעמא דהכא איכא למימר דכ"ע סברי אין קנין לנכרי להפקיע ממעשרות וכ"כ התוס' בשמעתין להכריח דסוגיא דהתם אזלא כמ"ד יש קנין ובמנחות דף ס"ו ע"ב ד"ה מירוח עכו"ם וכו' העלו עוד דסוגיא דהאי ש"ס וסוגיא דהתם פליגי בהא אליבא דר"מ שכתבו ומיהו בירושלמי משמע דר"מ סבר אין קנין דתנן במסכת דמאי פ"ה מעשרין משל ישראל על של נכרים וכו' (וכן מוכח בהרבה מקומות) וירושלמי לטעמיה דמפרש בסוף פ"ק דע"ז בית אינו מצוי להתברך מתוכו וכו' עכ"ל. מיהו כל זה לשיטתם שהכריחו בהסוגיא דלא מיקרי הפקעה אלא בענין שיופקע אף כשהישראל יזרע בתוכה והיינו כמ"ד יש קנין וכשמוכרה לנכרי אפי' ישראל אחר יזרע בתוכה פטורה מן המעשר ודלא כהיש מפרשין

דהפקעה שהוא עתה ביד הנכרי והוא זורעה ואין כאן מעשר הוי הפקעה ואפי' כמ"ד אין קנין אתיא. אמנם למדין אנו מדברי הרמב"ם ז"ל שדעתו כדעת הי"מ דגם סוגיא דהתם כמ"ד אין קנין אתיא שהרי בפ"א מהל' תרומות הל' י' פסק כמ"ד אין קנין לנכרי בא"י להפקיע הקרקע מן המצות אלא הרי היא בקדושתה ולענין כשחזר ולקתה הישראל ממנו דלא מיקרי כיבוש יחיד כדכתב שם וכן אם לקח ישראל הפירות ממנו קודם שנגמרו בידו אבל אם הפירות נגמרו ביד הנכרי פטורין מן המעשרות ובשמרחן הנכרי כדכתב שם הל' י"א וכן אם מכר הישראל קרקע שלו לאכילת פירות לנכרי וגמרו ביד הנכרי פטורין כדכתב שם הל' י"ג וזה נלמד מסוגית דהאי ש"ס בדמאי ובגיטין סוף פרק השולח דקאמר התם אע"ג דאמר ר"מ אין קנין לנכרי בא"י להפקיעו מן המעשרות מודה שיש לו בה קנין נכסים מהו קנין נכסים א"ר בא אכילת פירות. וזהו כדאמרן לענין אם נגמרו הפירות ביד הנכרי דפטורין. והשתא ממילא נשמע דמה שכתב היא ז"ל בדינא דמתני' דהכא בפ"י מהל' עכו"ם הל' ג' ומפני מה החמירו בשדה מפני שיש בה שתים מפקיעה מן המעשרות ונותן להם חנייה בקרקע שדעתו בזה כדעת הי"מ דאע"ג דקי"ל אין קנין לנכרי בא"י מ"מ הפקעה איכא דאם יגמרו הפירות ביד הנכרי אין כאן חיוב מעשרות והשתא שפיר אזלה סוגיא דהתם בשמעתין אליבא דהלכתא כרבה ורב אשי סוף פ' השולח. וכבר רמזתי בזה במקצת סוף פ' הנזכר על מה שתמה התיו"ט בזה ודבריו נמשכין מדברי התוס'. אבל מוכרח הוא דדעת הרמב"ם והי"מ עיקר הוא כדאמרן. ובענין שדקדקו התוס' על הי"מ דגם בשכירות גופה איכא הפקעה מן המעשר שלא יעשר הנכרי מאותה תבואה צ"ל לדעת הרמב"ם והי"מ דהא לאו קושיא היא דלאו הפקעה הויא מה שהנכרי לא מעשר ואינו אלא לפי שעה ולא מיקרי הפקעה אא"כ הופקעו הפירות ממעשר לעולם ואף כשיבואו ליד ישראל כדלקמן וכן מה שהקשו עוד דלשון הפקעה משמע שמפקיע החיוב לגמרי מן הקרקע וכאן אין הפקעה גמורה כיון דאין קנין שהרי גם עתה שהיא ביד הנכרי אם יזרע בה ישראל תתחייב לעשר. גם בזה איכא למימר דאי משום הא לא ארייא דמי יימר שהנכרי יניח לישראל לזורעה ועכ"פ כל שהוא ביד הנכרי והוא זורעה ופירותיה יהיו נגמרין בידו והיינו שמרחן ג"כ הנכרי אף שאח"כ לוקח ישראל הפירות ממנו פטורין מן המעשרות והרי יש כאן הפקעה גמורה לעולם וביד ישראל ומה שכתב עוד התיו"ט בהאי מתני' פ"ד דפיאה הלקט ושכחה ופיאה של עכו"ם חייבין במעשרות דההיא נמי כשי' הירושלמי אבל לגמ' דידן ההיא מתני' לאו ר"מ היא וכו' ותו דחינן לה התם וכו'. בזה נמשך אחר דברי הר"ש ע"ש אבל לדעת הרמב"ם אינו כן. והר"ב שכתב בפיאה ומתני' ר"מ היא וכו' ואין כן הלכה נמשך אחר דברי הרמב"ם בפי' המשנה שם

ואנן חזינן דבחיבורו חזר בו ופסק כהאי סתמא דמתני' בפ"ב מהל' תרומות הל' י' וטעמו נתבאר מדברינו דלעיל דהוא ז"ל פסק בפ"א שם כמ"ד דאין קנין לנכרי בא"י להפקיע מקדושתה והיינו לענין שאם יבאו ביד ישראל קודם שנגמר מלאכתן למעשר וזהו קודם שמרחן הנכרי אז חייבין הפירות במעשרות והשתא מכיון דלא חייל שם לקט שכחה ופיאה מה שקרא הנכרי עליהן שהרי אינו מוזהר על כך הוי כמו שבאו ליד ישראל קודם שמרחן הנכרי ופסק כרבה וכאוקימתיה ולא כדדחי הש"ס דאינו אלא דחיה בעלמא דלא מוכרח מהתם קאמר אבל לענין הלכ' דברי רבה ורב אשי עיקר הן. ושיטת הירושלמי שם אזלא שפיר לר' יוסי א"ר יותנן התם כש"ס דילן ובמקומו יתבאר יותר בסייעתא דשמיא:

והתני מעשה בר"ג שהיה מהלך בדרך וכו'. לכאורה לא אשכחן הכא דמשני להקושיא וע"כ צ"ל דבהא דקאמר כיוון ר"ג ברוח הקדש ולמדנו ממנו וכו' ושהולכין אחר רוב עוברי הדרכים א"כ ממילא ניחא לן הקושיא והכא לא משום חן נתן לו מתנת חנם זה אלא שלא היה ראוי כ"א להמבגיי הזה ועוד שר"ג רצה ללמדינו זה שהולכין אחר רוב עוברי הדרכים וכדאמרינן בעלמא לאפרושי מאיסורא שאני. והתוס' בעירובין דף ס"ד ע"ב גבי הא דמייתי האי עובדא התם הקשו קושית הש"ס הזה ותירצו דשמא לא סבר לה ר"ג להא דר' יהודה א"נ כיון שהנכרי היה מתלוה עמהן בדרך שרי וכו' וכל זה דוחק ועוד דמשמע מיד שמצאו ופגעו לנכרי הזה ציוה ליתן לו ועיקר התירוץ כדמשמע מהכא וכדאמרן ולא צריכין לאוקמי להא דר"ג דלא כהלכתא דהא קי"ל כר' יהודה:

אבל עכשיו מעבירין על האוכלין מפני הכשפים. והכי מסיק לה בעירובין שם:

והתני מעשה בר"ג שהיה מטייל בהר הבית וכו'. והכי פריך ומפרק לה התם בפרקין דף כ' ע"א:

ליתן עליהם בל"ת. לאו דוקא הוא ולא מצינו שיהא עובר בלאו דלא תתחתן אלא כחיתון ממש ואסמכתא בעלמא היא וכלומר דחמיר איסוריה מההולך למשתה שלו דאינו אלא גזירה בעלמא וכאן אסמכוהו אקרא ודומה לבישולי נכרים דאיכא למ"ד משום חתנות ואינו אלא מדרבנן:

הלכה י

הא במקום שנהגו למכור וכו'. התוס' בדף כ"א ע"א ד"ה אף במקום שאמרו להשכיר כתבו בשם רבינו חיים כהן דמכאן ראיה על מה שנוהגים היתר בח"ל למכור ולהשכיר בתים לנכרים ואף לבית דירה וכדתירץ הר"י דל"ק מהתוספתא דקתני כאן וכאן לא ישכיר ביתו לנכרי וכו' דאא"י וסוריא קאי והטעם פי' ה"ר אלחנן דכשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר לא אסרה אלא בבית ישראל עצמו שהוא דר

בתוכו בעודו דר בו ואפי' בא"י וכו' ורבנן הוא דגזרי וכו' עכ"ל ולפ"ז קולא גדולה היא בא"י דאין איסור מן התורה בזה אלא בבית שהוא דר בו עתה הישראל ואפשר דקרא אסמכתא בעלמא היא וכן מצאתי להריטב"א ז"ל שכתב בזה והנכון דהאי דרשה מדרבנן הוא שאסרו לגרום הכנסת ע"ז בבתינו ואסמכוה אהאי קרא דאילו קרא גופיה לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלא נכניסנה לתוך בתינו ליהנות ממנה הלכך בא"י ובסוריא שנצטוינו לעקור משם ע"ז בכל כחינו גזרו אבל לא בח"ל עכ"ל וכ"כ הרא"ש ז"ל וכך הוא נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"י מעכו"ם הלכה ד' אף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו מפני שהוא מכניס לתוכה עכו"ם ונאמר לא תביא תועבה אל ביתך. הרי שלא כתב ועובר על לא תביא וגו' כדרכו ז"ל לומר בכל מקום שיש בו איסור מן התורה אלא ונאמר קאמר ולומר דאסמכוה אהאי קרא ולא התירו חכמים להשכיר לבית דירה ודע דהתם אמרו על לישנא דמתני' דקתני אף במקום שאמרו להשכיר מכלל דאיכא דוכתא דלא מוגרי וסתמא כר"מ והרמב"ס העתיק לשון המשנה כדרכו ואע"ג דפסק שם לעיל הלכה כר' יוסי ומשום דבגמרא איפסיקא בהדיא הלכתא כוותיה הלכך לא איכפת לן מה דהוי כמחלוקת ואח"כ סתם דבעלמא היכא דלא איתמר הלכתא בהדיא קי"ל כסתמא ומ"ש בספר כריתות והתיו"ט כאן מביאו שלמד מהירושלמי דהחולץ דהא דאמרי' מחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם היינו דוקא אם הסתם רחוק מן המחלוקת אבל לא אם היא אצל המחלוקת. נעלם ממני היאך הוא נלמד מהתם דהמעיין שם בהלכ' י"א יראה דא"א לפרש כפירושו דהתם במתני' סתם ואח"כ מחלוקת היא וקאמר דאתא עובדא קומו ר' יוחנן והורי כר' יוסי ושקיל וטרי אהא דרבי יוחנן דהוה ר"א מצטער וכו' וכלומר דהא ברישא סתים לן התנא כל הנשים וכו' וכן בעי ר' מנא התם כל מקום ששנה רבי מחלוקת וחזר ושנה סתם הלכה כסתם וכלומר דאם אשכחן במקום א' סתם הולכין אחריו ולא חזר ושנה אחריו ממש קאמר דהא לא איירי שם הכי ולא היה מקשה כלום עד דקאמר לבסוף ולמה הוא מורי ליה כיחידייא ומשני הדא דתימר בשאין מחלוקת אצל סתם אבל אם יש מחלוקת אצל סתם לא בדא הלכה כסתם. והיינו מחלוקת אחר הסתם קאמר והוו ממש כדאמר בבבלי שם עלה דר' יוחנן ואין לסבול שום פנים אחר ועיין לקמן פ"ג דנדה שם יתבאר אי"ה מן כללים אלו:

היו שתים זו לפנים מזו וכו'. כדפרישית דלענין קביעות לחיוב מעשר קאי והבעיא דלא איפשיטא אליבא דר' יהודה היא דאיהו ס"ל הכי בפ"ג דמס' מעשרות ולא נ"מ לדינא דהא כבר אמר ר' יוחנן בהאי תלמודא התם אפלוגתא דתנאי במתני' הלכה כדברי כולהון

להחמיר וכן בתלמודא דילן פ' יוצא דופן דף מ"ז ע"ב וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהל' מעשר הלכה ו' שתי חצירות זו לפנים מזו שתיהן קובעות:
זאת אומרת שדה שהיא נתונה על גב הדרך אסור להשכירה לנכרים והתם בסוף פרקין בפשיטות אמרו דבשדה שרי מ"ט אריס אריסותיה קעביד ואין חילוק בין היא על גב הדרך או לא וכדלא חילק הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ו מהל' שבת הל' ט"ו שכתב שהרואה יודע ששכורין הן או באריסות נתן להן וכן בתוספתא ומייתי לה התם לא פליג רשב"א אלא בכותי וקאמר בכל מקום לא ישכיר ישראל שדהו לכותי מפני שנקראת על שם ישראל ועושין בה ביום טוב ור"ל בחה"מ כדגריס התם:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ב

הלכה א

אין מעמידין. התוס' כתבו בשם ר"ת דטעמא דאנו סומכין עתה לייחד בהמתנו עמהן משום דסמכינן אשינוייא דר' פדת דמוקי מתני' כר"א ולית הלכתא כסתמא דמתני' דהכא משום דמחלוקת היא במסכת פרה ובתרי מסכתי לכ"ע אין סדר ודבריהם אינם מובנים דהא לא איתמר אלא במחלוקת ואח"כ סתם כדאמרינן בפ"ק דמכלתין דף ו' ע"א דלא סמכינן לומר הלכה כסתם כדקי"ל במחלוקת ואח"כ סתם בחדא מסכתא אבל בתרי מסכתי אין סדר ושמא סתם ואח"כ מחלוקת היא והרי הכא סתם ואח"כ מחלוקת היא וכן הניח המהרש"א בקושיא ועוד דאם אין סדר א"כ שמא מחלוקת ואח"כ סתם היא והלכה כסתם ולולי דמסתפינא ה"א דטעות סופר נפל בדבריהם וצ"ל לכ"ע אית סדר ופי' דבריהם כך הוא דלא קאו אהא דרב יוסף ורב הונא דפ"ק שם דלא איירי אלא במחלוקת ואח"כ סתם כדאיתא התם כ"א כוונתם בהא דכתבו לכ"ע אדר' יוחנן דפ' החולץ קאי במה שכתבו שם בדף מ"ב ע"ב ד"ה סתם ואח"כ מחלוקת וכו' דר' יוחנן פליג אהני אמוראי דמכלתין וס"ל במחלוקת ואח"כ סתם ואפי' בתרי מסכתי הלכה כסתם וטעמא משום דמסתמא אין לנו לומר שחזר בו רבי מפסקו עד שנראה בפירוש ועל זה כתבו כאן דאפי' לר' יוחנן דס"ל דאסתמא סמכינן היינו במחלוקת ואח"כ סתם כדמוכח התם ובהא הוא דפליג אשאר אמוראי דאית להו אין סדר בתרי מסכתי ולית הלכתא כסתם ואיהו ס"ל דסמכינן אסתמא דיש סדר אבל בסתם ואח"כ מחלוקת דקי"ל דאין הלכה כסתם ולכאורה היה לנו לומר לר' יוחנן איפכא דבזה ס"ל דאין סדר בתרי מסכתי משום דרבי לא חזר בו ממקום שסתם ומתחילה שנאה במחלוקת ואח"כ סתמה כאן הלכך כתבו

דהא לא אמרינן אלא כמו שהוא לפנינו סמכינן ס"ל לר' יוחנן ויש סדר ולית הלכתא כסתמא לכ"ע דחזינן שחזר בו רבי וקבעה במחלוקת. והרמב"ם ז"ל כתב כסתמא דמתני' בפכ"ב מהל' א"ב הל' ה' ונראה דלא סמיך אשינויא דר' פדת אלא אהא דאמרינן בפ"ק למסקנא ואף רב הדר ביה וכו' דלעולם בבהמת ישראל חיישינן לרביעה ובבהמתן לית הלכתא כר"א וכדאמר נמי הכא בגמרא ולמה לית אנן פתרין כד"ה וכו' ואהא לא משני מידי משמע דאתקפתא דר' יונה קאי למסקנא וכבר נתבאר מזה בפ"ק הל' ד' ובמקומות שאינן חשודין על הרביעה פשוט הוא דגם הוא ז"ל מודה בזה ואין להאריך:

מאי כדון תיפתר כר"א. זה לא קאי אלא למאי דדחי להא דר' ירמיה וכלומר דהאי שינויא עבר וייחד לא קאי אבל סברת ר' יונה קאי דמחלקינן בין בהמת נכרי לבין בהמת ישראל וכדלעיל:

סימן יפה לעולם בשעה שרובן בארץ. ובאגדת הבבלי פרק גיד הנשה דף צ"ב ע"א דריש התם לקראי וגריס אלו מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהן וכו' שלשים בא"י וט"ו כאן:

הוון יתבין מקשיי וכו'. בסוגית הבבלי בפרקין בזה דחי להו להני קושיות קצת בענין אחר ואין נ"מ לדינא:

אפילו זכרים אצל זכרים. כדברי התוספתא כ"כ הרמב"ם ז"ל שם:

תיפתר בבריאה. והתם בדף כ"ה ע"ב משני לה באשה חשובה וכו' והתוס' מפרשין להא דהתם כעין דהכא ע"ש. מיהו הא דר' אבין דהכא משמע דלעולם באשה משום שפיכות דמים ליכא משום עריות איכא והכא לא איירי אלא עם האנשים. ועיין בהרא"ש שכתב דאין לדקדק מכאן שיהא מותר לישראל לומר נכרי הוא כדי שלא יהרגוהו דזה כופר בעיקר הוא אלא דה"ק דזמנין דליכא שפיכות דמים אי אמרה נכריה אני ולא שיהא מותר לעשות כן. ואפשר נמי לומר דה"ק יכולה היא להטמין עצמה במלבושין של נכרית שיסברו עליה לומר נכרית היא דכה"ג מותר ולא שתאמר היא כן:

אם היה רופא אומן מותר. עיין בהלכה דלקמן ד"ה ולא שמיע וכו':

תני יונק התינוק והולך וכו'. התוס' בדף כ"ו ע"א ד"ה עכו"ם מניקה וכו' הביאו לזה ולא פירשו ונראה הא דבהמה טמאה במקום סכנה איירי והכי איתא האי ברייתא בתוספתא דשבת סוף פ' עשירי וכן בתוספתא דנדה אין יונקין לא מן הנכרית ולא מבהמה טמאה ואם היה דבר של סכנה מותר שאין כל דבר עומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע ושפיכות דמים. והא דקתני אין יונקין מן הנכרית שמא באפשר בישראלית מיירי דאין לעשות כן לכתחילה כדעת הרשב"א ז"ל מביאו הר"ן ז"ל בפרקין ובהגה"ה בי"ד סי' פ"א:

הלכה ב

ולא שמיע כהאי דאמר וכו' אם היה רופא אומן מותר וכו'. משמע מהכא דאפי' ברופא אומן אין סומכין עליו במכה שיש בו סכנה דבהא לא קאמר ר' יוחנן כדקאמר בפשיטות ברם הכא נחמס אסור ולפ"ז יש לומר דאהא סמכו הרי"ף והרמב"ם ז"ל שלא הביאו הא דר' יוחנן דקאמר נמי התם בדף כ"ז ע"א אם היה מומחה לרבים מותר ותמה הב"י בסי' קנ"ה שם דהא ליכא מאן דפליג אדר' יוחנן בהא ולפי הנראה מכאן ל"ק דדברי הרמב"ם ז"ל נראין שנלקחין מהסוגיא שהרי כתב בפ' י"ב מרוצח בהל' ט' ומותר ליקח רפואה מן הנכרי לבהמה או למכה שבגוף מבחוץ כגון מלוגמא ורטיה ואם היתה מכה של סכנה אסור ליקח ממנו וכו' א"כ במכה שחוץ לגוף ואין בה סכנה הוא דמותר וביש בה סכנה אפילו מרופא אומן אסור כדמפרש הכא לדברי ר' יוחנן והא דמשמע מדלקמן דאפי' בכה"ג מרופא אומן מותר גבי את שמע מינה תלתא וכו' התם בדף כ"ח ע"א אידחי לה לענין שבת דהואיל וסכנה להכי עביד ר' יוחנן בשבת ובהא דסמיך על נכריה קאמר התם משום דאדם חשוב שאני:

רב אמר מאן דבעי מסמיא וכו'. בספר תורת האדם להרמב"ן ז"ל ובב"י שם מביאו הגי' רב לא עביד עינא כחללא ולוי עבד עינא כחללא. ולפ"ז פליגי אם העין כחלל הגוף הוא או לא. ומיהו סכנת אבר נמי סכנה הויא ולפי גי' זו הוי משמע לכאורה דרב מתיר לכחול מארמאי דלאו כמכה של חלל היא ויש לפקפק ע"ז דהא רב התם אמר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מיתסינן מינייהו ולא הביא שם לפרש בהא מידי ואפשר דריבדא דכוסילתא במקום הקזה כמכה של חלל דמי כמ"ש שם הרמב"ן ז"ל. ומיהו ע"כ משמע דאם יש חשש סכנת אבר אין מתרפאין מהן שהרי סכנת עין מתרפאין בשבת כדלקמן וכן התם וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' שבת הל' ד' ואמרינן בפרקין דף כ"ז ע"ב כל מכה שמחללין עלי' את השבת אין מתרפאין מהן. ובבבלי נדה דף נ"ה ע"ב גרסינן לזה אמר רב האי מאן דבעי דלסתמי לעיניה ליכחול עיניה מארמאי ולוי אמר האי מאן דבעי לימות ליכחול מארמאי ואמר רב חייה בר גוריא מה טעמא דרב דלא אמר האי מאן דבעי דלימות הואיל ויכול לגוררן ולהוציאן דרך הפה. ומזה הוי משמע כדפרישית בפנים וכפי שהוא כתוב לפנינו כחל לה דרב סבר דיכול לגוררן משום דלא היה בקי בזה כ"כ כמו לוי שהיה בקי בנסיון וקאמר דאף על פי כן איכא חששה דסכנת מות ומיהו תרווייהו לא התירו לכתחילה לכחול מהן ולגי' הרמב"ן ז"ל הכא ה"ק דלאו כחללה דמי מפני שיכול לגוררן ולהוציאן דרך הפה ולוי סבירא ליה דאפ"ה כמכה של חלל היא מפני שא"א לגוררן הכל. ולא הביא שם הרמב"ן ז"ל להההיא דבבלי כלל:

חברייא בשם ר' בא וכו'. כר' אמי דהתם ואע"ג דלא אפשיטא שם ואיפכא דחי לה הש"ס דהתם פסקו הפוסקים ז"ל לענין שבת להקל בספק נפשות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' שבת הל' ה' דמן השפה ולפנים מחללין את השבת וכל הדינים דלקמן מבואר התם בפרקין ובסוף האורג במפיס מורסא ובפרק שמנה שרצים ביין וברוק תפל ובמכה שעל גב יד ורגל וכו':

בכל מתרפין וכו'. הכי א"ר יוחנן בבבלי פ' כל שעה דף כ"ה ע"א. והתוס' בפרקין שם ד"ה שאני מינות וכו' כתבו דדוקא שאמר לו הבא לי מע"ז אבל אם אמר הבא לי דבר זה סתם מותר להביא אף מע"ז והביאו ראיה מהאי תלמודא דפ' שמנה שרצים וכ"כ הרא"ש ז"ל וגי' אחרת היתה להם ובספרים שלפנינו הגי' התם כמו הכא דהש"ס בעי לה באומר לו הבא לי עלים סתם והביא לו מע"ז ופשיט לה מדר' מנא כדפרישית בפנים ואין לנו הכרע דמיירי שהמביא אומר אותו דבר יועיל ולא אחר כדפירשו שם להא ומדקאמר אילו הוה ידע וכו' משמע דלא ידע כלל. והרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ו' סתם וכתב ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מע"ז וג"ע וש"ד שאפי' במקום סכנה אין מתרפאין מהן:

דתני שבת הותרה מכללה וכו'. ברייתא זו נשנית בת"כ פ' ויקרא בפ' נפש כי תחטא וגו' וכשהוא אומר מכל מצות ה' לרבות נערה המאורסה והמחלל את השבת אלא שיש בנער' המאורסה מה שאין בשבת ובשבת מה שאין בנערה המאורסה נערה המאורסה יש לה היתר והשבת אין לה היתר השבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה ע"כ כלומר נערה המאורסה יש לה היתר לאחר מיתת בעלה אלא דבשעת איסורה לא הותרה מכללה ושבת הוא לעולם ואין לה היתר ומאיסור' הותרה מכללה לענין קרבנות ולפיקוח נפש ומדייק הש"ס דבנערה המאורסה מה שיש לדמותה לשבת ע"כ לענין רפואה קאמר וקתני לא הותרה מכללה ואפי' לרפואה:

אית דבעי מימר איתא רובה הוות וכו'. ובבבלי סוף פרק בן סורר ומורה גבי ההיא עובדא גופה מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת וכו' דלמ"ד פנויה היתה קאמר רב אחא בריה דרב איקא כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות והיינו כדקאמר הכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' יסודי התורה הל' ט' שלא יהו בנות ישראל הפקר ויבאו בדברים אלו לפרוץ בעריות. והתם קאמר ולינסבה לא מייתבא דעתיה כדר' יצחק וכו' והכא מוסיף בטעמא דאיתתא רובה הוות ולא הוות מינסבה ליה ותהיה כהפקר אצלו:

לא סוף דבר שאמר לו הרוג את איש פלוני אלא אמר לו חמוס את איש פלוני. זהו כסברת רב חסדא בבבלי פ"ב דכתובות דף י"ט ע"א דקאמר קסבר ר"מ עדים שאמרו להם

חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר אבל רבא דחי לה התם בפשיטות וקאמר השתא אילו אתן לקמן לאימלוכי אמרינן להו זילו וחתומי ולא תתקטלון דאמר מר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ע"ז וג"ע וש"ד בלבד. ועיין לעיל סוף פ' החובל מה שכתבתי שם מדברי רבא בכתובות וא"כ ה"נ מציל עצמו בממון חבירו מיקרי ונהי דאינו מחויב למסור נפשו בשביל זה מ"מ חייב לשלם לחבירו שהרי עושה מעשה בידים ודמיא להאי עובדא דדוד וע"ש:

מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן. עיין לעיל סוף פ' בן סורר ומורה ושם נתבאר מזה:

ומה הוה ליה למימר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. והתם דף כ"ז ע"ב קאמר ור' ישמעאל ה"מ בצנעא אבל בפהרסיא לא וכו' והתוס' שם הביאו לפסקא דשאלתות דפסק כרבנן דר' ישמעאל דבע"ז אין חילוק בין צנעא לפרהסיא ומה שהקשו שם בהא דרבא והניחו בצ"ע כבר תירצו בעצמם בפרק ר' ישמעאל ומביאו בשם הסמ"ג דמקיים לפסק דשאלתות ומוסכם זה מכל הפוסקים ז"ל דבאלו ג' עבירות אפי' בצנעא יהרג ואל יעבור ואפי' העכו"ם אינו מתכוין אלא להנאת עצמו. ומה שהביאו התוס' שם וכן הרא"ש ז"ל ראיה מההיא דר' בא בר זמינא שאם רוצה להחמיר על עצמו בשאר עבירות רשאי כבר בארתי מזה לעיל בפ' זה בורר דקשיא על דבריהם ואדרבא משם איפכא מוכחא וכפסק הרמב"ם ז"ל ע"ש בהלכה ה' ד"ה אילו הוה ר' בא בר זמינא שמע מליהון דרבנן מיזל הוה מ"ש שם:

התירו לבית רבי שיהו רואין. התוס' בפרקין דף כ"ט ע"א ד"ה המסתפר מנכרי הביאו מכאן ראיה שאסור לאיש לראות במראה משום לא ילבש גבר וכו' וסיימו שם אם משום שלא יחבל בעצמו או משום מיחוש עינים ודאי מותר ובוחן לבות הוא יודע וכ"כ הסמ"ג ומביאו בהגה"ה סי' קנ"ו וז"ל הסמ"ג בלאוין מ"ה בסופו אמנם יש שמסתכלין במראה להאיר עיניהם שאומרים חכמי הרופאים שהוא טוב לזה ורחמנא לבא בעי כי כל לבבות הוא דורש וכ"כ בהג"א ולסופרים המעמידים מראה בפניהם ומתכוונים להסתכל בה שלא יחשיכו עיניהם שרי:

בגר שחזר לשיאורו היה. והכי קאמר לה בגיטין פרק השולח סוף הלכה ו' וכשחזר מחמת יראה כדקאמר בבבלי שם דף מ"ה ע"ב:

הלכה ג

הא מרה דשמועתא הא מרה דעובדא מישאולניה. והתם בפרקין דף ל"א ע"א העובדא בנסחא אחרת הכי אמר ר"ל משום גברא רבה ומנו ר' חייא יין מבושל אין בו משום גילוי והכי הוי המסקנא דאין בו משום גילוי ולא משום יין נסך ובהני שלש חד מר מתוק

קאמר התם שאין בהן משום גילוי ולא הזכיר דין יין נסך בזה. והרמב"ן ז"ל למד מכאן דיינומלין אין בו משום יי"נ מביאו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ג' דהא מפרש הכא חד הוא קונדיטון וקונדיטון הוא יינומלין דאמרינן במדרש פ' בחדש השלישי נמשלה התורה לקונדיטון מה הוא יש בו יין דבש ופלפלין אף דברי תורה כן אלמא יינומלין אין בו משום יין נסך ומיהו אין להתיר עד שיהא בו שליש דבש ושליש פלפלין שכן דרכן לעשותו וכן מוכיח בירושלמי דגרסינן התם בר יודנא הוה ליה קונדיטון מגלי וכו' בהוא דשחיק חד לתלתא ולפיכך אין להתירו אלא א"כ בכיוצא בזה ונראה שאם יש בו על חד תלתא פלפלין אע"פ שאין בו דבש אין בו משום יין נסך כיון שנשתנ' טעמו כל כך ע"י פלפלין ואפשר שהוא קונדיטון האמור בירושלמי עכ"ל ומביאו הב"י סי' קכ"ג ודעתו ז"ל ללמוד דין יין נסך מדין גילוי דקאמר הכא עד שיהא בו שליש פלפלין ודעת הרמב"ם ז"ל נראה דלא למד יי"נ מגילוי וכן בגילוי לא הצריך שליש שכתב בפי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' י' יין שנתחבר בו דברים חדים כפלפלין וכו' עד שנשתנה טעמם אין בו משום גילוי ובענין יי"נ כתב בפי"א ממ"א הל' י' הורי גאוני מערב שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש וכו' מותר לשתותו עם הנכרי וא"כ אפי' עד שנשתנה טעמו לא הצריך ומיהו רוב גדולי האחרונים ז"ל חלקו על פסק גאוני מערב אלא עד שנשתנה הטעם בעינן וכן אם נשתנה הטעם הסכימו האחרונים דאין בו משום יי"נ ואפי' אין בו שליש פלפלין כדעת הרשב"א ז"ל והביאו הב"י שם:

הדא אמרה ישן מותר וכו'. היפ"מ פי' בדוחק ע"ש. וכן מה שכתב בהא דקאמר ואינו אסור משום ייחוד משום דהוי דבר מכוע' לא נהירא כלל דאין יחוד בכלל דבר מכוער והעיקר דבא להשמיענו דסמכינן אהאי סברא במקום דאיכא חשד דאמרינן אי איתא דעביד איסורא ניחא ליה דליכול ולימות ולא אמרינו ניחא ליה דתהוי עלי' מים גנובים ימחקו וגו' וזהו ממש כעין האי עובדא דההוא נואף וכו' בשלהי נדרים דאף דהכא לאו חשיד הוה מ"מ קמ"ל דסברא היא מכיון דלא חשיד על דא לא חשיד על דא למילף מינה בעלמא. ובמעריך ראיתי שפי' כריך הוה שכרוך בסדינו היה ולא היה הנחש רואהו. ומיהו הגי' בתרומות לא משמע כן ועוד בגמרין סתם אמרין אימת ישן עליהן ולא חילקו אם מכוסה הוא או לא. והמסקנא התם דלא אמרינן אימת ישן עליהן:

פיתתא תחות בי שיחייא. ורמב"ם ז"ל בפרק י"ב מהל' רוצח בהל' ה' כתב וכן לא יתן אדם פס ידו תחת שחיו שמא נגע בידו בסם רע וכו' וגי' אחרת היתה לו כאן:

מטמא טומאה חמורה כשרץ. האי ש"ס אליבא דר' יוחנן ס"ל דתקרובת ע"א כע"א עצמה ודינה כשרץ כדמסקינן בפרק ר"ע דאיתקש כשרץ שאינו מטמא במשא ואיתקש

למת שאינו מטמא אלא בכזית ולנדה שאינה מטמאה לאברים אבל התם גרסינן בדף ל' ע"ב בההיא דר' יוחנן ומטמא טומאה חמורה בכזית והיינו במשא דתקרובת ע"א חמירא מע"א עצמה ומטמא במשא כנבילה ובכזית ורש"י ז"ל שפי' שם משא ואהל כמת דאיתקש תקרובת ע"א למת משום דאליבא דרבי יהודה בן בתירא קאמר לה ר' יוחנן התם ואיהו הוא דס"ל דתקרובת ע"א מטמא באהל כדקאמר לקמן דף ל"ב ע"ב ולא קי"ל הכי אלא כרבנן דר"י בן בתירא ואין טומאת אהל לתקרובת ע"א ודינו כנבילה כדפסק הרמב"ם ז"ל בפ' ה' משאר אבות הטומאות הל' ז' וכן ביין נסך הל' ח':

הורי רבי אלעזר במייחד והוי רבי זעירא חדי בה. מהכא סייעתא להרמב"ם ז"ל במה שפסק בפ' י"ג מהל' מ"א הל' ט' ואם הפקיד ביד נכרי בחותם אחד ה"ז אסור בשתיה ומותר בהנאה והוא שייחד לו קרן זוית כדמשמע מהכא דמעשה רב ואינו מותר בהנאה אלא במייחד דוקא ומה שהקשה בכ"מ דהא קאמר התם הל' כר' אליעזר וא"כ בייחד לו קרן זוית אפי' בשתיה מותר ולעיל פסק בסמוך כמותו. נראה דאינו מוכרע דפסק בסמוך כר"א אלא בסמוך לעיל פסק כר' יוחנן וכלישנא בתרא דהתם דתרווייהו כרבנן ובחותם בתוך חותם משתמר יין וכך דבריו ז"ל לעיל בהל' ח' ע"ש. והאי לי' בתרא לא ס"ל הא דאמר זעירי הלכה כר' אליעזר ועיין בתוס' שם ד"ה ול"פ דהכי משמע מפ"ק דנדה ולא ס"ל כתירוצם בזה. ומה דפרישית בפנים בההיא דרב לקמן חבי"ת וכו' דלשלחן ביד נכרי קאמר זהו אליבא דרב גופיה כדהכריחו התוס' שם ד"ה דאמר רב וכו' דמחלק בין המפקיד ביד נכרי דסגי בחותם אחד לפי שעתיד לראותו ומרתת הנכרי ובין השולח ביד נכרי לישראל אחר אבל לדעת הרמב"ם ז"ל שפוסק כאיכא דאמרי וכר' יוחנן אין חילוק ואפי' במפקיד ביד נכרי חותם בתוך חותם בעינן לענין היתר שתייה:

ולא על יאות ר' חנינא מיתריס לקיבליה. והתם בדמאי גרסינן לקביל ר' אחא. ונלמד מסוגיא זו כמה מילי מעלייתא וביאור דברי הרמב"ם בדין המוליך לטחון ובדין המפקיד. ומפני שעכשיו זכיתי ת"ל לחבר גם על סדרים הראשונים העמדתי הדברים במקומן תמצאם בדמאי שם בפ"ג הל' ג' מה שנתבאר בס"ד:

ורבי יוחנן אמר אסור. והתם בדף ל"ב ע"א גרסינן חד אסר וחד שרי והלכתא כמ"ד אסור. והשתא פשיטא הוא דבבגד אסור כדאמר הכא:

ותשמע מינה שחט בה סימן אחד אע"ג דאת אמר וכו'. זהו דכי אתא עולא אמר ר' יוחנן התם בפ' ר' ישמעאל דף נ"ד ע"א אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חבירו לא אסרה עשה בה מעשה אסרה וכו' ובפ"ב דחולין דף מ"א ע"א מסיק דהא דאמרינן דאוסר דבר שאינו שלו ה"מ נכרי אבל ישראל לחבירו לצעוריה הוא דמכוין וכ"פ הרמב"ם בסוף

פ"ב מהל' שחיטה בהל' כ"א שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו ומשמע אבל נכרי אוסר ומה שכתב בריש פ"ח מהל' עכו"ם בד"א בבהמת עצמו אבל אם שחט בהמת חבירו לעכו"ם וכו' שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ועיין בכ"מ שכתב שסמך עצמו על מ"ש בהל' שחיטה ולכאורה משמע דבנכרי איירי כדנראה מריש דבריו שם לפיכך הנכרים העובדים וכו' וצ"ל דה"ק בד"א בבהמת עצמו דבזה אין חילוק בין נכרי לישראל אבל בבהמת חבירו לא בכל מקום אסורה שיש לך שאינו אוסרה כגון בישראל וע"כ לומר כן כי היכי דלא תיקשי דבריו אהדדי. והכי משמע נמי מדיוקא דר' יוסי הכא דקאמר ותשמע מינה וכו' כלומר דאת ש"מ נמי דדוקא בנכרי הוא דאמרינן הכי דאסרו עורות לבובין סתמא משום דעשה בה מעשה ואפי' לא ידיע אם זה הנכרי שהבהמה שלו עשאה או אחר וממילא נשמע דנכרי הוא דאוסר שאינו שלו אבל ישראל בבהמת חבירו לא שמענו:

אבל בע"ז שאין קילקלין וכו'. כדאמרינן התם בפ' הנזכר דף נ"א ע"ב נקטינן אין קילקלין לא לפעור ולא למרקוליס דאפי' חוץ כפנים דמי ואסור:

בשאין חזירתן כהליכתן וכו'. כדאמרינן התם בפרקין דף ל"ג ע"א ל"ש אלא שאין קשורין זה בזה אבל קשורין זה בזה אסורין אימא דעתו לחזור:

הלכה ד

נודות הנכרים גרודות וכו'. בתוספתא גריס כמו שהבאתי בפנים ובסיפא בקנקנים גריס התם סתמא קנקנים של נכרים חדשות מותרות וישנות אסורות והש"ס מפרש לה הכא חדשות אע"פ שהן זפופות מותרות וישנות אע"פ שאינן זפופות אסורות וכדמפרש ר' אבהו טעמא דרישא דקנקנים קילי בחדשות ומזופפות משום שאיו דרכן לתת לתוכן חומץ של יין בשעה שזופתין אותן ולפ"ז בסיפא טעמא דהואיל וישנות הן הכניס הנכרי לתוכן יין ובלעי אע"פ שאין מזופפות. ונוטה גירסא דהכא במקצת לפי' ר"ת בתוס' ד' ל"ב ע"ב ד"ה כך היא גירסת הספרים בענין דמחלק בין נודות לקנקנים אלא דהוא ז"ל השוה שם גי' הברייתות להתוספתא ושם גריס בברייתא דקנקנים חדשים מותרין וישינים ומזופתים אסורים ופי' חדשים מותרין דודאי לא נתן הנכרי בהם יין מעולם כי מאחר שאינן זפותין אלו היה נותן בהן יין היה מינכר וישנים כשהן זפותין הן אסורין ואפי' נראין חדשים כי שמא נתן בהם הנכרי יין ואינו מינכר וכו' ופירושא דהכא להתוספתא סותר פירושו. ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת פי' הר"ר אליהו שהביאו התוס' שם דלא מחלק בין נודות לקנקנים כפי אשר פי' שם ליישב גי' הספרים וכך הם דבריו ז"ל בפ' י"א מהל' מ"א הל' ט"ו ע"ש בדין נודות הנכרי וקנקניהם וכו' דבזה הכל במכניס לתוכן לקיום תליא

מילתא. ובדין הלוקח כלים מן הנכרי שכתב בהל' י"ז נמי לא חילק בין נודות לקנקנים שסתם וכתב הלוקח כלים חדשים שאינם מזופתים מן הנכרים נותן לתוכן מיד ואינו חושש שמא נתן בהן י"נ ואם היו מזופתין מדיחן ואע"פ שהן חדשים. וזהו כגי' הברייתא דסיפא התם בדף ל"ג ע"א קנקנים של נכרים חדשים גרודים מותרין. כיון שאין מזופתין. ישנים ומזופפין אסורין. כלומר או ישנים או מזופפין וזהו כפי' רש"י ז"ל בזה אלא שאין דעתו ז"ל לחלק בין נודות לקנקנים מטעמא דאמרן דאם מכניסין בהן לקיום שוין הן לדינא וכן איפכא אם אין מכניסין בהן לקיום והחשש משום זפת הוא ג"כ שוין הן ויש סיוע לזה מדקאמר הכא טעמא אני עמדתי על זפת של קנקנים וכו' משמע הא במקום שנותנין לתוכן שוין הן לנודות וכן בכל חששא דאיכא למיחש במזופתין כך נראה לדעתו ז"ל ועיין בכ"מ בהל' י"ז ואין להאריך:

על ידי זפת הן בולעות. ולא קיימא המסקנא הכי לקמן דהא ר' יוחנן קאמר דמהני אם מכניסן לאור ולדעת ר' חייה בשם ר' יוחנן בשעה שמשחיל את זיפתן מהני ע"י האור וזהו כרב אשי התם בדף ל"ג ע"ב בהא דר' יוחנן לא תימא עד דנתן אלא אפי' רפאי מרפא אע"ג דלא נתר והרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ה' הביא לזה וכתב נראה לי דבקנקנים דמכניסן לקיום מיירי והכי פירושא דאינהו בעי מיניה קנקנים המכניסן לקיום אם מזופתין ונקלף זיפתן במה תהיה טהרתן ובחדשים קבעו מיניה ואמר להן מותרין לגמרי בלא שום הכשר דהא לא נשתמשו בהן ביין כל עיקר וסמכינן בהא אהכרת העין שלא נכנס בהן יין כלל וה"ק להו ומה אם בשעה שאינן זפופות אנו סומכין על הכרת העין שלא להצריכן שום הכשר ואע"פ שאם נשתמשו בהן לא היה שום דבר מפסיק בין היין לקנקנים ובודאי בולעין הן במזופתין ונקלף זיפתן וניכר שלא נתנו בהן יין לכ"ש שאפי' את"ל שנתנו בהם יין אין בהם איסור כל כך שהרי זיפתן מפסיק וחוצץ ועומד בפני היין וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי ע"י זפת הן בולעות לומר דבשעת זפיתה נותנין בהם יין ובכי הא אין סומכין על הכרת העין דודאי נכנס בהן יין כיון שמכניסין אותן לקיום אבל שאינן זפותין מותרין לפי שאינו ודאי שנתנו בהם יין ואם נתנו בהן ניכר בהם היין זהו שנראה לי בפירושו ואלו היה דעת הירושלמי שע"י הזפיתה בולעין יותר אין משגיחין בו לפי שאין שיטת גמרתינו הולכת בכך עכ"ל. וכבר כתבתי דאף אם נפרש כפשטה מסקנת ר' יוחנן דלקמן עולה כשיטת הש"ס דילן והשתא האי קנקנים במה היא טהרתן כאידך במה טהרתן דלקמן הוא דמשמע דלאו בחדשים איירי אלא דר' יוחנן פליג על חביריו דר"ע כמבואר:

כנס הנכרי לתוכן מים וכו'. גי' זו משובשת וה"ג בתוספתא שם שכנסו בה נכרים מים מותר ישראל להכניס לתוכו יין ושכנסו בה נכרים יין ישראל ממלא אותה מים ג' ימים מעת לעת ומכניס לתוכה יין ואינו חושש ושכנס בה נכרי יין וישראל ציר ומורייס מותר ישראל אחר להכניס לתוכה יין. והתוס' שם קיימו להגי' וישראל ציר וכו'. וגי' דהכא ישראל כונס לתוכן ציר וכו' כגי' הברייתא דתני רב זביד בר הושעיה התם. ומיהו שמעינן מהני ברייתות דדוקא מילוי מים ג' ימים מעל"ע בעינן ולא כדאמר הכא לעיל דאחר שנתן לתוכן ג' פעמים יין הקנקנים מותרין וההיא אליבא דר' יעקב בר אחא איתמר ואפשר היה דעתו לחלק בין הכניס לתוכן יין שאסור בשתיה ומותר בהנאה דבהא מיירי ובין יי"נ ואפ"ה לא אשכחן דמחלקינן לענין זה. ובב"י בסי' קל"ה בשם הרמב"ן כתב על זה דבר חדש הוא ולא מצינו לו רגלים בגמרא שלנו ולפיכך אין להקל ולהורות כן עכ"ל ואפשר דהכא נמי בדיעבד קאמר וכמ"ש שם בשם א"ח דבדיעבד למדו מכאן:

הא לכתחילה א"ל אסור. נראה דזה הוא לפי הגי' דלעיל דלא גריס בברייתא ממלא אותה במים ג' ימים מעת לעת אבל לפי גי' התוספתא שהבאתי לעיל קתני בהדיא דמותר לכתחילה בכך כדאמר ר' ירמיה התם דף ל"ג ע"א כך הורה ר' אמי הלכה למעשה ממלאן מים ומערן וכו' מעת לעת:

הורי באילין פיתרייא רברבייא וכו'. בכלי חרס מיירי דאע"פ שאינן זפותות בולעות וכדמסיק לעיל ואהן כוזא לא בלע והואיל דרברבייא הן מסתמא מכניס לתוכן לקיום והלכך בעי עירוי ג' ימים מעת לעת כדאמרינן התם בפ' בתרא דף ע"ד ע"ב ומודה רבי בקנקנים של נכרים שהן אסורין ומה הפרש וכו' זה מכניסו בקיום:

הלכה ה

במשלם לתוך הבור היא מתני'. הרי"ף ז"ל הביא לזה וכתב ומפרש בירושלמי במשלה אותן מתוך הבור דאינו נעשה יי"נ עד שירד לבור. וכתב הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית חמישי שער ראשון ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בפ' אין מעמידין ומפרש בירושלמי וכו' למשנה ראשונה הוא ולא שהלכה כן אלא ללמוד ממנה משנה אחרונה כתבו הרב ז"ל ולומר שהשולה מתוך גממיות שתחת האשכולות שעדיין הכל מעורב ענבים ויין כאחת אינם אסורין ושלא כדעת ר' יוסי בר' בון דירושלמי שכתבנו למעלה בסמוך אלא כדעת מי שנחלק עליו ואמר ממותר גממיות שתחת האשכולות מותרות וזו אפי' למשנה אחרונה אמרוה עכ"ל והביא הב"י בסי' קכ"ג למקצת דבריו ואינם במובן שם ויתבאר מזה לקמן אי"ה בפ"ד הל' ח' וע"ש:

הלכה ו

והתני אומן מותר. וכן הובאה האי ברייתא התם דף ל"ד ע"ב ומפרש לה פעם ראשון ושני מותר איידי דנפיש שומניה הלכך לא רמי ביה אומן חמרה דידע דמקלקל לה שלישי דלא נפיש שומניה רמי ביה חמרא וכתבוה הרי"ף והרא"ש ז"ל. ומה שלא הביא הרמב"ם ז"ל מחילוק דין זה וסתם וכתב בפי"ז ממ"א הל' כ"ו המורייס במקום שדרכן לתת לתוך יין אסור וכו' ולא הזכיר כלל מאומן י"ל מפני שעכשיו אין דרכן לתת לתוכו יין לא רצה להאריך בזה וכ"כ הרשב"א ז"ל שם על דבריו שעל זה סמכו ליקת מורייס בכל מקום מכל אדם לפי שלא נהגו עכשיו לתת לתוכו יין כלל:

הלכה ז

לישן מתניתא מסייע לר' חייא בר' בא וכו'. דיוקא דהאי ש"ס כתבו התוס' בתימא בפ' כל הבשר דף קי"ו ע"ב בהא דמפרש שמואל התם חדא קתני שקיבת שחיטת נכרי נבילה דמאי קמ"ל דקבת נכרי נבילה הא שמעינן מפ"ק במתני' ולא הוי ליה למיתני הכא אלא קיבת נכרי אסורה. ולכ"ע הך רישא קודם חזרה נשנית וכן אמר התם והכא מוסיף לה דרישא דסיפא כשירה שינקה מן הטריפה אסורה נמי כמשנה הראשונה היא והרי סייעתא לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפט"ו ממ"א שפסקו דחלב הקיבה פירשא בעלמא היא וגרסי להמסקנא שם אבל מעמידין בקיבת נבילה ונכרי ובקיבת כשרה שינקה מן הטריפה וכ"ש בקיבת טריפה שינקה מן הכשירה. והרא"ש ז"ל כתב שם וצ"ל לגירסתו דכשרה שינקה מן הטריפה קיבתה אסורה קודם חזרה נשנית ולא משמע כן אלא משמע שנשנו כאחת. ובהדיא קאמר הכא כדברי הרי"ף והרמב"ם והגאונים ז"ל:

היה לו להשיאו בחמש השאות שבתורה. לאו דקאמר שהיה לו להפליגו באלו חמש מקראות ממש דמאי שנא באלו דוקא אלא כעין אותן מקראות קאמר ולומר שלא היה לו להפליגו לדבר אחר לגמרי כ"א היה לו להשיבו שיהא הדבר כעין הכרע כמו המקראות שאין להם הכרע וכדפרישית בפנים ונבר נודע שדרך הש"ס הזה להשתמש בבי"ת במקום כ"ף כמו לעיל ר"ל אמר בכוס זוהם וכן בכל מקום ומדברי התוס' דף ל"ה ע"א ד"ה מאי שנא וכו' נראה דמפרשי היה לו להשיאו ממש בכך ולרמ"ז כתבו שהסימן על ה' מקראות ממ"שאו. והכא חשיב להי' מקראות על הסדר ובבבלי יומא דף נ"ב ע"ב לא קחשיב להו כסדר ותמהו התוס' שם ואפשר דנקט התם משקדים אחר שאת לומר דמשום הכי אין לו הכרע משום דיש טעם מפסיק קודם משקדים כדכתבו התוס' שם לקמן באותו הדיבור והלכך לא דרשינן ליה לפניו ולאחריו והרי הוא דומה לשאת

דג"כ יש טעם מפסיק בו ושוין הן בזה ואף דבלאו הכי לא שייך למידרש שאת אדקמיה ואדבתריה כדכתבו שם מ"מ טעמא דמשקדים אשמועינן בזה:

הלכה ח

ויעמיד. לכאורה נראה כפי' הר"ר אלחנן והביאו התוס' שם ד"ה לפי שא"א בלא צחצוחי חלב וכו' דאדלעיל קאי ויעמיד החלב ובשם ר"ת כתבו לדקדק על פי' זה דלא מצינו בשום מקום שיניח החלב להקפות בשביל ארס והלכך פי' ויעמיד שיעשה גבינה וכו' וכדקאמר התם לפי פירושו ולפי' הר"ר אלחנן אפשר ג"כ לומר דאין ה"נ קאמר ויעמיד החלב להמתין ולעשות ממנו גבינה וכעין פי' ר"ת ולא להתיר חלב הנקפה משום גילוי קאמר. ודעת ר"ת לפסוק כההיא דריב"ל דהתם דאיסור גבינה משום גילוי הוא ונ"מ דאפי' במקום שהנכרים מעמידים בפרחים אסור מטעם זה ואפי' במקום שאין חשש גילוי מ"מ בגבינה אסור דשמא יאמרו דהטעם משום תערובת דבר טמא הוא או מטעמא אחרינא דאמר התם והיכא דליכא למיחש להני טעמי אתו למישרי אפילו במקום שהנחשים מצוין ואיכא טעמא דגילוי כ"כ הסמ"ג ומביאו הב"י בסי' תקט"ו ומיהו אפי' לדעת הפוסקים ז"ל דאיסור גבינה כשמואל הוא מפני עור קיבת נבילה וחלב משום תערובת חלב טמא הוא וכדר' ירמיה דהכא לקמן מודו בזה דכל הגבינות שלהם אפי' מעמידין בפרחים וכיוצא בהן אסורין כדכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א להני טעמי וכתב שם בהל' י"ד דכל הגבינות שלהם אפי' העמידוה בדבר המותר אסור משום גזירה וקיים לפסק הגאונים ז"ל בזה:

שלשה אירסין הן וכו'. ברייתא זו הובאה בפרקין שם בדיני גילוי בדף ל' ע"ב:

ועימעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש. הרי"ף ז"ל הביא לכל זה ולהא דלקמן וכבר כתבו כל המפרשים ז"ל והסכימו רוב גדולי הפוסקים ז"ל דגם ש"ס דילן נראה דלא פליג אדהכא ופת של פלטר מותר במקום שאין פלטר ישראל. ויש לפרש דברי הרמב"ם ז"ל בזה בפי"ז ממ"א הל' י"ב שכתב יש מקומות שמקילין בדבר ולוקחין פת הנחתום הנכרי במקום שאין שם נחתום ישראל ובשדה מפני שהוא שעת הדחק. ולאו דבעינן תרווייהו קאמר אלא וכן בשדה קאמר ומפרש להא דר' יוחנן התם בדף ל"ה ע"ב אדר' חלבו קאי וה"ק הא דאמרת דפת פלטר אסור לעולם במקום דאיכא לאהדורי אחר פלטר ישראל לאו הכי הוא אלא דאנא אמינא לחלק בהכי דאפי' למ"ד בפלטר עכו"ם התיר רבי לא התיר אלא בשדה שהוא שעת הדחק וא"צ להדר אחר שימצא פלטר ישראל אבל בעיר לא משום חתנות וצריך להדר אחר פלטר ישראל במקום שיש מצוי והשתא מודה ר

יוחנן דבמקום שאינו מצוי פלטר ישראל מותר אפילו בעיר מפלטר עכו"ם דזיל בתר טעמא דהוי כבשדה ואין להאריך:

אמר ליה שמואל אכול וכו'. ומזה כתב הרמב"ם ז"ל שם הל' כ"ב שמן של נכרים מותר ומי שאוסרו ה"ז עומד בחטא גדול מפני שממרה על פי בית דיו שהתירוהו והתוס' בדף ל"ו ע"א ד"ה אשר לא יתנאל וכו' הביאו לזה עוד כתוב שם בירושלמי וכו' בדמאי ליתא להא כ"א בשבת והכא ואדברי ר' יהודה שהביאו לעיל קאי האי כתוב שם:

משום תערובת חגבין טמאים. והכי מסיק התם בדף ל"ח ע"א ומעשה שהיה בעכו"ם היה ונצלה שלא לדעת העכו"ם בעלמא שרי:

והדא מן חמירתא דרב וכו'. בפ' גיד הנשה דף צ"ה ע"א אמר רב בשר כיון שנתעלם מן העין אסור וכו' ופסקו הגאונים ז"ל כרב וכן דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בפ"ח ממ"א הל' י"ג. ודעת רש"י ור"ת ובעל המאור ז"ל כלוי שם וכתבו התוס' בפ' אלו מציאות דף כ"ה ע"ב גבי ההוא עובדא דהכא ההיא דיו דשקיל בשרא בשוקא וכו' אתא לקמיה דאביי א"ל זיל שקול לנפשך וכו' והאמר רב בשר שנתעלם מן העין אסור בעומד ורואהו והביאו ראיה מהכא דאתא לקמיה דרב גרסינן וא"כ פריך מדרב אדרב ולאו משום דהכי הלכתא וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה בית ד' שער ב'. ונראה דאי מהכא הוה ליה למימר דאפילו לרב לא קאמר אלא משום חומרא בעלמא כדקאמר חמתון מקללין ואמר עליהון ומהתם מיהת שמעינן דרב מדינא קאמר:

תורמוסין שלהן מה הן וכו'. הכא בפלוגתא מיתני ומשמע דר' יוחנן מחמיר והתם בפ' ר' ישמעאל דף נ"ט ע"א קאמר בעובדא דר' חייא בר בא איקלע לגבלא וכו' ועל תורמסן משום בישולי נכרים משום שאינן בני תורה הא בני תורה שרי וכו' והמסקנא דהני תרי לישני דאמר בפרקין דף ל"ח ע"א תרווייהו בעינן שאינו נאכל כמות שהוא חי וגם שיהא עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת כדפרישית במתני' והלכך תורמסן אע"ג דאינו נאכל כמות שהוא חי מותר משום דאינו עולה על שלחן מלכים כדכתבו התוס' בפרקין שם וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי"ז ממ"א הל' ט"ו:

הלכה ט

הדא דאת אמר בתבשיל שאין דרכו וכו'. כחזקיה בפרקין דף ל"ח ע"א ופסקו הפוסקים ז"ל כוותיה ועיין בסוף מכילתין במה שנתבאר מזה בס"ד:

אם כשנתבשל כאכילת בן דרוסאי וכו'. והכי קאמר התם בפרקין שם בפשיטות כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי נכרים וכו' ובדלא בישל כמאכל בן

דרוסאי מסיק דכל בלאו הנכרי מיתבשל אלא קירב בישולו כגון שמחזיר ומהפך קרובי בישולא לאו מילתא היא:

כל שהראשים והשזרות שלה קיימין. הכי תני בתוספתא פ"ה. והתם בפרקין דף מ' ע"א פלוגתא לענין לטבל בצירן רב הונא אמר עד שתהא ראש ושדרה ניכר ר"נ אמר או ראש או שדרה מתיב רב עוקבא בר חמא ובדגים וכו' ופי' רש"י ז"ל וקשיא לתרווייהו והקשו התוס' דא"כ מאי משני אליבא דמ"ד או ראש או שדרה לכך נראה דמשדרה לא פריך מידי וכו' וזהו דוחק לומר דסימני גואי לא קחשיב וכן הרא"ש ז"ל דקדק על זה לדעת ר"ת דלקמן ועיין במה שתירץ לפי' רש"י ז"ל והוא ג"כ דוחק ובתשובת הרשב"א ז"ל סי' ק"ה ראיתי תירוץ מספיק לזה ששאלו אותו דמאי תירצו לרב נחמן דאכתי נבדוק בחוט השדרה דהא ליכא בטמאין דדמי ליה ולא בעי קשקשת והשיב למה שאתם סבורין לרב הונא מי ניחא אכתי ליתני ראש ושדרה דהא ליכא בטמאים דדמי ליה אלא מאי אמרת אי תנא ראש ושדרה אכתי לא ידעינן ארא ופלמורא ולרב נחמן נמי אי תני שדרה אכתי לא ידעינן אלא היכא דאיכא שדרה אבל ראש בלא שדרה לא ואי תנא או ראש או שדרה הא איכא ארא ופלמורא וכיון שכן תירוצא דכולהו משום דאיכא ארא ופלמורא עכ"ל. ופסק רב פפא הלכתא עד שיהא ראש ושדרה ניכר של כל אחת ואחת וזהו כדאמר הכא. ומיהו סוגיא דלקמן בהא דבדק רבי וכו' דמייתי ראיה מההיא דתרומות גבינתא איתקלקלת וכו' וכדפרישית בפנים ולכאורה הא תנן התם חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים לא פסלו את צירן העיד ר' צדוק על ציר חגבים טמאים שהוא טהור. והכי הלכתא דתנינן לה בבחירתא וא"כ מאי מייתי ראיה מגבינתא להא דלעיל וי"ל דהאי ש"ס לשיטתיה אזיל דפירש התם ציר חגבים טמאים טהור שאינו מכשיר ולעולם אסור הוא. וזהו דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ג ממ"א הל' כ"ב אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם מותר לפי שאין בהם לחלוחית וסובר הוא ז"ל דלא סיים הש"ס בתרומות אלא הא לטמא אפי' כל שהוא מטמא ולא לאסור וע"ש והכא נמי ל"ק דה"ק הא עכ"פ משום חגבים גופייהו איכא חששא ואפ"ה התירו ע"י עילה. ומה דמקשי ר' יצחק מאלין איגרתא וכו' ולא משני מידי וי"ל דשאני התם דמשום חומרת אשת איש החמירו וכן אי אמרינן דאילין איגרתא בכל שטרות מיירי משום שאין מוציאין ממון מספק. ועיין בפ"ק דגיטין:

לא תחזור בך וכו'. כדאמר רבי זירא נמי התם דף הנזכר לא תיסמי תרווייהו מטיל בציס נינהו זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממ"א הל' כ' כר' זירא משום דלא בעינן לסמויי הברייתא:

אם אמר לך מלחתים נאמן. כדרב יהודה שם ע"ב וישראל המוכר שיאמר לו מיירי אע"פ שאינו מומחה ור"ל מוחזק בכשרות ואסימנין לא סמכינן דסימנין לאו דאורייתא כדקאמר באלו טרפות דף ס"ד ע"א וכדמוכח מהא דקאמר שמואל הכא לא ביש לי וכו' וכן הביאו בתוס' שם ובפרקין ד"ה אמר רבא כשנימוחו וכו' ראיה מכאן דלא כר"ת דס"ל סימני עוברי דגים דאורייתא דבהדיא משמע מדקאמר סופך דאמר על טמא טהור שמע מינה דיש עוברי דג טמא דומין לשל טהור ואין לסמוך על הסימנין וי"ל לדעת ר"ת שהוא ז"ל פירש סופך דאמר דעתיד את לטעות לפי שאינך בקי בסימנין ולכאורה לישנא דסופך הכי משמע מיהו לדינא הסכימו המפרשים ז"ל לדעת ר' יהודה שהקשה על ר"ת דסימנין לאו דאורייתא לסמוך עליהן וכן דעת הרמב"ם ז"ל שם ועיין במה שתירץ הר"י ז"ל בהא דמשני רבא כשנימוחו ולא משני כדקאמר באלו טריפות סימנין לאו דאורייתא:

עבדו של נאמן כנאמן. והכי קאמר בברייתא הובאה התם דף ל"ט ע"א וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"י ממעשרות הל' ב' אשת חבר היא כחבר וכן בני ביתו ועבדיו הרי הם כמוהו:

שכן חד הוה לנא וכו'. הכי אמר שם ע"ב והרמב"ם ז"ל לא הביא כלום מכל זה משום דהשתא לא שכיחא היא:

הן סככות הן פרעות. ובמתני' פ"ח דאהלות בהדיא תנינן אלו הן הסככות אילן שהוא מיסך על הארץ והפרעות היוצאות מן הגדר וצ"ל דדין אחד להם קאמר וכמו פרופות ורעולות דקאמר דהם שני עניינים ודין אחד ומיהו איסטגיות וספיות וכו' ענין אחד ושם אחד הן והכי קאמר בתוספתא בפרק ו' דכלים:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ג

הלכה א

כל הצלמים אסורין\. אם דבר ברי שהן של מלכים וכו'. והתם קאמר שמואל באנדרטי של מלכים שנינו ולפי' רש"י ז"ל דלר"מ קאמר ודוקא בשל מלכים יש לומר דה"ק במקום שיש לתלות שהן של מלכים. וכן נראה מפי' הר"ר אלחנן שהביאו התוס' דמביא מכאן ראיה לפירש"י דשל מלכים נעבדין יותר והכא אמר בהדיא דאם דבר ברי דשל מלכים הן אפי' רבנן מודו דאסור אלא כדאמרן והשתא הא דקאמר ר' יוחנן סתם ובעומדין על פתח מדינה שנינו מוסיף הוא על הא דשמואל ור"ל בעומדין על פתח המדינה בהא קאמר רבי מאיר דתולין אותן בשל מלכים וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ו' ע"ש:

כתב המהלך וכו'. הכי אמר בבבלי שבת פ' שואל דף קמ"ט ע"א:
חפון איקונתא מחצלן וכו'. הכי גריס ג"כ במדרש קהלת בפסוק כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך ובבבלי פ' אלו מגלחין הגי' בענין אחר. ובהא דרב שמואל בר רב יצחק הגירסא בב"ר חמייא דאהן סבא דעבדת ליה שושיבתא וכו' שהיה העמוד אש כעין שושיבתא דהדס והביאו התוס' לזה בפ' ב' דכתובות דף י"ז ע"א:
יצתה בת קול ואמרה וכו' ובבבלי פ"ק דסנהדרין דף י"א הנסחא נשתנית במקצת ושנויה כמו שהוא בתוספתא דסוטה:
ואת הים כקערה. פירשו התוס' ים אוקיאנוס שמקיף את כל העולם:
טבעת שיש עליה וכו' בולט מותר וכו'. והתם בפרקין דף מ"ג ע"ב אמרינן הכי בטבעת שיש עליה צורה טבעת שחותמה בולט וכו' וי"ל דה"נ לאו בידוע שהיא של ע"ז קאמר אלא דאיכא למיחש משום חשדא דע"ז והוי כדהתם וכ"כ בהג"א דטבעת שיש עליה ע"ז אפי' חותמה בולט אסור לחתום בה וכן הא דקאמר חוץ מפרצוף אדם דוקא בצורה בולטת כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מעכו"ם הל' י' אבל צורות שעל גבי הלוחות והטבליות או צורות הרקמה הרי אלו מותרות:

הלכה ב

המוצא שברי כלים. ובנסחת משנת הבבלי שברי צלמים וכן היא גי' הרי"ף ז"ל והיינו הך לפי סוגית האי ש"ס דקרי לצלמים כלים כמו דאמר בגמרא להחזיר לכליין. ורבו הדעות מהמפרשים בדעת הרי"ף ז"ל שהביא להיא דשמואל התם ואפי' שברי ע"ז ופסק לדר' יוחנן דאמר שנשתברה מאיליה אסורה ואין להאריך בזה דמבואר בדברי המפרשים. ודעת הרמב"ם ז"ל כר' יוחנן דהתם דבעינן שיודע לנו שהנכרים שעבדוהו בטלוה כדכתב בפ"ז מעכו"ם הל' ז'. וכולה סוגיא דהכא נראה דר' יוחנן דהכא לא ס"ל הא דשמואל דהתם דקאמר בהדיא בסתם כמי שעתיד להחזיר לכליין. וכן הא דקאמר הכא בסוף הסוגיא הדא אמרה וכו' לכאורה שמעינן דהא דקאמר בשקלא וטריא הא תרגמה שמואל בעומדין על בסיסן לשינוייא בעלמא הוא דהא מן הסברא הוא כדקאמר הכא אלא דבזה יש לחלק דהתם עומדין על בסיסן קאמר וניכר דפלחי לה והכא ענין אחר הוא דכשניכר על תבנית יד שבא מן הבסיס בזה לא אמרינן שנעשה לעבודה בתחילה לכך ותליא בפלוגתא דע"ז שנשברה:
מתיב ריש לקיש לר' יוחנן והא כתיב וכו'. והתם גריס דר' יוחנן הוא דמותיב לר"ל דשמעינן מהאי קרא דחשיבי להו שברים. וא"צ לשבש הגירסא דשפיר שייך נמי לדייק איפכא כדפרישית בפנים וכן בפירוקא שייך ג"כ למיפרק לתרווייהו כדפרישית:

הלכה ג

רשב"ג אומר על המכובדין אסורין. הב"י כתב בסי' קמ"א ופסקו הפוסקים כרשב"ג משום דקי"ל כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו. וכבר זכרתי בשם הרי"ף ז"ל שכתב בב"ב ובכמה מקומות דהאי כללא לאו דדוקא הוא ועיקר הטעם משום דרב ושמואל מפרשי אליביה ופסקו הפוסקים כשמואל התם דתניא כוותיה והמדקדק בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הל' ח' יראה שכתב ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכו' ונראה שפירש דבכלים מבוזין אין חזקתן לעבודה שאין עושין כן על המבוזין אלא לנויא בעלמא הן ומודה הוא ז"ל להא דלקמן מה אנן קיימין וכו' וע"ש. ומ"ש התוס' בדף מ"ג ע"ב ד"ה שעל הסדינין וכו' דגי' ר"ח ועל המטבעות כן הוא בהדיא בתוספתא פ"ו:

איזה הוא דרקון וכו'. שם ע"א הלכה כרשב"א והרמב"ם ז"ל סתם שם וכתב ועליהם צורת חמה ולבנה ודרקון נראה דסתם דרקון הוא כן כדפירש רשב"א וכל חלוקי דינים כלקמן רחוש ועליו דרקון וכו' ודרקון בסיס לכוס לא זכרו הפוסקים מזה:

מה אנן קיימין וכו'. והרשב"א ז"ל בת"ה הארוך למד מזה דבידוע שנעבדו אפי' על המבוזין אסורין ובידוע שלא נעבדו אפי' על המכובדין מותרין והביא הטור לזה שם. ונראה דגם דעת הרמב"ם ז"ל כן שהרי לא כתב שם אלא מפני שחזקתן לנוי וא"כ חלוקה הראשונה בכלל דבריו הן דכשידוע שנעבדו לאו לנוי הן עשוין:

והדא כוסות דבר של ביזיון הוא. והר"ן כתב ובירושלמי גרסינן א"ר כרוספדאי והדא כסות דבר של ביזיון הוא אבל הרמב"ם ז"ל מנה השיראין בכלל המכובדין עכ"ל וגי' הרמב"ם ז"ל היא הנכונה כמו שהוא לפנינו והכי מוכרח מדלקמיה דר' חייה בר בא וכו' א"ל מכיון שהמים צפין וכו' כרב ושמואל דהתם בזה:

ביומוי דר' יוחנן שרון ציירין וכו'. כ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ג הל' י' וכבר זכרתי מזה בסוף הל' א' דאפי' צורת אדם קאמר בכה"ג מותר:

מה שהיה של מתכות וכו'. למאי דפרישית בפנים לא פליגי כלל לדינא אלא דרבנן אמרי דאין אנו צריכין לחלק המקראות דכאן בשל מתכות כאן בשל עץ אלא דכולן מין אחד היו וכאן קודם שבא איתי ומבטל וכו' ור' יוסי בן חלפתא ס"ל דלא כך היה מעשה אלא בשל מתכות אמר לו לאיתי לבטלם כדקאמר נטלם בשיפייו ובשל עץ לא היה חושש לומר לו לבטלם ורצה לקיים מצות שריפת ע"ז וזהו כוונת התוס' בדף מ"ד ע"א ד"ה כאן קודם שבא איתי הגיתי וכו' וי"ל דיש חילוק בין ע"א של עץ לשל מתכת וכן יש תירוצים בירושלמי כאן בשל עץ כאן בשל מתכת. וכתב היפ"מ על זה ולא הבינותי

מה חילוק יש בין של עץ או מתכות לענין ביטול. ובודאי אין כוונת התוס' בהבנה זו ומהיכי תיתי לחלק לענין ביטול אלא דהתוס' כיוונו לתרץ המקראות דלמה לא ציוה דוד מקודם שיבטלו ועל זה כתבו די"ל דלא כך היה המעשה כמו שפירש רש"י ז"ל אלא דיש חילוק במקראות כאן בשל עץ וכו' וכן יש תירוצים וכו' דבאמת דרבנן נמי לא פליגי אלא במעשה שהיה. ופירושם דהתוס' כדר' יוסי ב"ח והכל מודים דהיה יכול לבטל הכל ור' יוסי קאמר דמעשה שהיה כך היה:

הלכה ד

אם בששאלו בהלכות המרחץ וכו'. הסוגיא מבוארת בפנים וכדפרישית דמה דפריך ולא כן שמואל שאל לרב וכו' לומר דהשתא קשיא מ"ט השיבו ר"מ דאע"ג דגם בשאלה השניה היה לאפרושי מאיסורא מ"מ היה לו להשיב ואסור דאמרית לך אסור כדרך שהשיב רב לשמואל וללמדו החילוק בין אפרושי מאיסורא או לא ומשני בשבת תנאי היא דפליגי אם שואלין הלכות המרחץ וכו'. והשתא מוקי הש"ס לר"ג דהכא דס"ל כמ"ד דשואלין בהלכות המרחץ והלכך א"ל אין משיבין במרחץ דזה מותר וגוף התשובה לא אמר לו מטעמא אחרינא כדמסיק. והתם בפרקין דף מ"ד ע"ב פריך והיכי עביד הכי וכו' תנא כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ וזהו כהך תנא דס"ל הכא דאפי' בהלכות מרחץ אין שואלין ואין משיבין והכי מוכחא הסוגיא דהתם בפרק כירה דף מ' ע"ב גבי עובדא דר"מ דקאמר שם אפרושי מאיסורא שאני תדע דאמר רב יהודה אמר שמואל מעשה בתלמידו של ר"מ וכו' אלא אפרושי מאיסורא שאני ש"מ דאפי' בהלכות המרחץ באפרושי מאיסורא דוקא הוא דשרי וכשהוא אפרושי מאיסורא אפי' בכל הדינים מותר כדסתם. וכתב הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ג מהל' ק"ש הל' ה' ואם נזדמן לו להפריש מן דבר האסור בבית המרחץ ובבית הכסא מפריש וכו'. והרשב"א ז"ל בחידושיו בפ' כירה הביא להא דגריס בשבת וגריס שם מהו שנדיח מהו שנקנח כדגריס כאן אבל לא פי' כלום כ"א דכתב בשם הרמב"ן ז"ל דמסתברא דגמרא דילן לא שריא אלא לאפרושי מאיסורא ומעשה דר"מ נמי לאו הכי הוה כדמייתי לה בסמוך אלא כדקאמר הכא ביקש להדיח לו וכו' עכ"ל וכ"כ הב"י בסי' פ"ה בשם א"ח שהביא בשם הרמב"ן ואי לאו דהרמב"ן אמרה הייתי אומר דאי משום הא אפשר לפרש הא דהכא נמי בכעין זה מהו שנדיח ושנקנח שביקש לעשות כן וא"כ הוי אפרושי מאיסורא וכו' והכל כדפרישית. וכן בהא דשמואל ששאלו במקום האסור וכדנראה מתשובת רב ואסור דאמרית לך אסור דמשמע ששאלו עכשיו במקום האסור ושמואל היה סבור דכמו דאמרי' בריש שבת דף י' ע"ב שרי למימר הימנותא בבית הכסא ה"נ באמן והשיב לו רב אסור וכו' והר"ן שם פירש להא דאסור

דאמרית לך אסור כלומר דאילו שאלתני על כך במקום המטונף היה אסור לי לאמרו. וזה דוחק. ועוד מהיכי תיתי ישאל אותו במקום המטונף לשיצטרך לומר לו כן ולענ"ד נראה דלישנא דאסור דאמרית לך דייקא כדפרישית. והשתא אי משום מעשה שהיה לא הוו פליגי הסוגיות דהיינו הך דקאמר הכא כדלעיל. ולסברא דרב דהכא ל"פ נמי לדינא דטעמא דר"מ איכא למימר משום דלאפרושי מאיסורא הוה אלא מדיוקא דהאי ש"ס משמע דלא מחלק אליבא דר"מ כדמחלק התם מדמוקי ליה כתנאי ומדלא השיב כמו דהשיב רב לשמואל דייק הכי כדפרישית. וש"ס דילן לא דייק ליה הא די"ל דר"מ סמך עצמו על אותו התלמיד דלא ילמוד ממנו כן דמותר להשיב בהלכות המרחץ משום דידע דאפרושי מאיסורא שאני. ומיהו מילתיה דרב אזלא כסוגית הש"ס דילן וכפי המסקנא ולמדו לשמואל בזה דהשיב לו ואסור דאמרית וכו' דבכל הדינים אסור לשאול ולהשיב כי אם לאפרושי מאיסורא הוא דמותר והלכך אמר לו שלא לענות אמן במקום דאסור:

הלכה ה

כתוב אחד אומר וכו'. הכי אמר התם בפ' ר' ישמעאל דף נ"א ע"ב והמסקנא כדמסיק הכא דלא פליגי ר' הושעיא ור' ינאי דכל שהכניסו לפנים מן הקלקלין לכ"ע אפי' דבר שאינו של נוי אסור. ודקאמר הכא והאי אפי' אלא כגון מים ומלח לכאורה הוא כדברי התוס' שכתבו שם ד"ה אפי' מים ומלח אסור פי' אפי' שאין עבודתה בכך וכו' וטעם האיסור משום תקרובת הוא וחוץ לקילקלין מה שהוא דבר של נוי הוי תקרובת ודבר שאינו של נוי אין מקריבין שם. והקשו על מה שפי' רש"י ז"ל בחוץ לקלקלין דלאו טעמא משום תקרובת הוא ודבר של נוי דאסור מדכתיב אשר עמהם דא"כ גבי פעור אמאי מיתסר מים ומלח הא דבר שאינו של נוי הוא וחוץ כפנים קאמר והא חוץ לקלקלין ליכא משום תקרובת. ולכאורה אין זו קושיא כ"כ דשאני גבי פעור דכיון דחוץ כפנים הוא כל דבר אסור ואפי' הוא של בזיון אלא שדקדקו לפי פי' רש"י שכתב בלפנים מן הקלקלין דאסור מים ומלח דכיון דכעין פנים נינהו הוי תקרובת ולפ"ז איכא למידק מכיון דאין קלקלין לפעור אמאי אסור מים ומלח הא בחוץ לאו תקרובת הוי ומיהו רש"י נשמר עצמו מזה שכתב גבי פעור מטעמא שכל עבודתו דרך בזיון וע"ש. ודעת הרמב"ם ז"ל נראה דהא דאסרו מים ומלח לפנים מן הקלקלין לאו משום תקרובת הוא אלא כל שהוא בפנים הכל אסור אפי' דרך בזיון כדכתב בפ"ז מעכו"ם בהל' י"ז במצאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח וע"ש והכי מפרש להאי אפי' מים ומלח דקאמר דאפי' דרך בזיון הוא ועיין בפרק דלקמן הלכה ב' ד"ה לא סוף דבר מרקוליס מה שנתבאר שם בס"ד:

הנעבד אית תניי תני בין שלו בין של חבירו אסור. הכי איתא בתוספתא ריש פ"ד דתמורה שעבד בין משלו בין משל חבירו בין לפני הקדישו בין לאחר הקדישו. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מאיסורי מזבח הלכה ו'. ובמוקצה כתב בהל' ה' המוקצה אם הוא שלו וכו' הקצה של חבירו או שהקצה שלו אחר שהקדישו ה"ז מותר שאין אדם מקצה דבר שאינו שלו וכתב הכ"מ מ"ש שאם הקצה אחר הקדישו מותר לא מצאתיו בתוספתא. והנה הוא בתוספתא דמכלתין סוף פ"ו מוקצה שלו אסור ושל חבירו מותר לפני הקדישו אסור לאחר הקדישו מותר. ומה שכתב הראב"ד ז"ל על דין הנעבד במס' ע"ז אוקמיה של חבירו בשעשה בה מעשה. וזהו ג"כ דעת התוס' שכתבו בפרקין בדף מ"ו ע"א ד"ה בהמה תוכיח וכו' א"נ קמ"ל דאף לגבוה לא אסרה כיון שאינו שלו. אבל הרמב"ם ז"ל למד מסוגיא דהכא דכולה בשלא עשה בה מעשה מיירי דהא בהדיא קאמר דבהא פליגי דמר סבר מקשינן דבר שאינו שלו לדבר שיש בו רוח חיים שאע"פ שאינו נאסר להדיוט נאסר לגבוה ומר סבר לא מקשינן ואי בשעשה בה מעשה אפי' להדיוט נאסר כדאמר התם בפ"ד דף נ"ד ע"א וכן הכא לעיל בפ"ב הל' ג' ועיין שם בד"ה ותשמע מינה שחט בה סימן אחד וכו' ופסק הוא ז"ל כתנא דברייתא קדמייתא דהיא סתמא דהתוספתא. וכבר בארתי בפנים בדברי ר' בון בר חייה דלהאי תנא בתרא קאי דאיהו הוא דס"ל בשל חבירו מותר וכדמסיק הש"ס בפירושא דמילתיה דר' בון. מיהו הא דקאמר בשלו אפי' סלת אסור דס"ל דיש נעבד במחובר וזהו כדפשיט לה התם בפרקין שם ע"ב לבעיא דרמי בר חמא דנעבד במחובר אסור לגבוה ובשינוי נעבד קא פשיט לה התם דיש שינוי בדיעבד והמשתחוה לקמת חטים הסלת מותרת למנחות דדמיא לולדות של אסורין לגבי מזבח שהן מותרין וכ"פ הרמב"ם ז"ל בסוף פ"ג שם ודברי ר' בון דהכא אזלו כהאי דאמרי' התם מעיקרא דבעיבורו ולבסוף נרבעו לד"ה אסורין והני נמי כעיבורו ולבסוף נרבעו דמי אבל התם דחי לה דשאני התם דמעיקרא בהמה והשתא בהמה אבל הכא מעיקרא חטי והשתא קימחא. א"נ איכא למימר דהתם דיליף לאיסור נעבד במחובר מק"ו דאתנן ובאתנן גופיה יש שינוי כדכתבו התוס' ד"ה יש שינוי בנעבד וכו' מה"ט לפרש הבעיא דלא בעי אלא אי מדרבנן הוא דאסור אבל הכא יליף לה למחובר דאסור לגבוה מק"ו דדבר שיש בו רוח חיים נאסר דבר שאין בו רוח חיים לא כל שכן כדאמר האי ק"ו למידחי להאי פירושא דבדבר שאין בו רוח חיים איפלגין כמבואר בפנים ותו ליכא סברא להכריח להיתרא בשינוי נעבד ואין להאריך:

בביצה פליגין. ובפרקין שם בעיא דלא איפשיטא היא בזקף ביצה ובא נכרי והשתחוה לה ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הלכה ג' לחומרא וכר' יוחנן דהכא דאסרה. ולהאי

לישנא דבצה בחלקי נחל קאמרי פליגי גם בזוקף לביצה ור"י ס"ל דאסרה כפשיטותא דהתם משום דמינכרה זקיפתה:

אגוז של ערלה שנטעו וכו'. הכא מדמי לה גדולי אסורי הנאה עם גידולי הקדש ופליגי בהא אי אפרוח כגידולי הקדש הוי כמבואר. והתם באגוז של ערלה קאמר בפרקין בדף מ"ח ע"ב דתני ברייתא בהדיא ומודה רבי יוסי שאם נטע והבריך והרכיב מותר ומטעמא דזה וזה גורם הוי האגוז דאיסור והקרקע דהיתר כדפרש"י ז"ל וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא בסוף פרק עשירי ממ"ש ונטע רבעי:

הלכה ו

היה שלו ושל ע"ז. רש"י ז"ל פיר' שמקום עובי הכותל חציו שלו נידון מחצה על מחצה אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עוביו שני אמות מונה האחת שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו. וזהו לפי גרסתו ז"ל בנסחת המשנה אבל גיר' הרמב"ם ז"ל כגי' דהכא דלא גריס ארבע אמות ולפיכך פי' היה שלו ושל ע"ז אכותל עצמו קאי וחלק הכותל שלו הוא דאסור כדפרישית בפנים וכך הם דבריו בפ"ח מעכו"ם בהל' ה' והשתא הא דפי' רש"י לענין טומאה באבניו ועציו ועפרו של אותו כותל אפי' חלקו לפי שאין ברירה זהו לגירסתו ושיטתו אבל אין כן דעת הרמב"ם ז"ל דטומאת עכו"ם דרבנן היא ובדרבנן יש ברירה והיינו שכתב בפ"ו מהל' שאר אה"ט בהל' ה' ובית ע"ז עצמו אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ בכזית במגע ככל המשמשין הרי דנקט בית ע"ז עצמו דוקא וכן בכותל חלק ע"ז דוקא ובענין שכתב מהמשמשין יתבאר לקמן ומיהו לענין איסור הנאה מוקי לה הכא בגמ' דכ"ע היא בין לר' יוחנן דס"ל ע"ז שנשברה אסורה ובין לר"ל דס"ל מותרת ומטעמא דהואיל ובמקומן הן כמי שעתיד להחזיר לכליין הוו ובהא כ"ע מודו והא דמעיקרא בעי לאוקמי בהשתחוה לכל אבן ואבן הדר ביה הש"ס דלא צריכין לדחוקי בכה"ג ומוקי לה מטעמא דאמרן והכי מסיק לה הש"ס בהדיא בשבת והבאתי הגי' לקמן בפנים. ומש"ה יש לתמוה על מה שכתבו התוספות כאן בפרקין וכן בפ' ר"ע ואפי' למ"ד ע"ז שנשתברה מותרת מוקי לה בירושלמי כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן הא לא קיימא המסקנא הכי ובלאו הכי ככ"ע אתיא ועיין עוד לקמן מזה ד"ה תיפתר למשתחוה לכל אבן:

כתיב תועבה בנדה וכתיב תועבה בשרצים וכו'. עיקר טעם פלוגתייהו מפרש לקמן דר"ע יליף מדכתיב תעב תתעבנו גלי רחמנא דנקיש לה לתועבה דנדה ולא לתועבה דשרצים ולרבנן מדכתיב שקץ תשקצנו כמבואר לקמן והא דלא סגי ליה אליבא דר"ע היקישא לנדה כדיליף במתני' מדכתיב תזרם כמו דוה טעמא הוי משום דהאי קרא במשמשין

כתיב כדאמר לקמן כל עצמו אינו קרוי נדה אלא במשמשיה ואע"ג דשני לה לאידך מ"ד אליבא דר"ע דס"ל משמשיה כשרץ תיפתר בחקוקין וכו' שינויי דחיקי נינהו וסובר האי ש"ס דמתני' איכא למימר דכהאי מ"ד אליבא דר"ע אתיא דס"ל בין ע"ז בין משמשין כנדה הן דמטמאין במשא כדאמר לקמן מתני' כמ"ד ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה ותנינן וכו' ודחי לה וקאמר תיפתר במשתחוה לבית עצמו ומ"מ פשטה דמתני' בבית שיש בו ע"ז הוי משמע דלא הוי אלא משמשין והלכך מפרש לה בהסוגיא לטעמא דר"ע מתעב תתעבנו דעל ע"ז עצמו קאי וכאידך מ"ד דהיא איתקש לנדה ולא משמשיה דלהכי מהני היקישא דשרץ דקרא ללמד על משמשין דאינן מטמאין במשא ואי קשיא הא איצטריך היקשא דשרץ ללמד על ע"ז עצמה שאינה מטמאה באבן מסמא כנדה כדקאמר ר' זריקא מודה ר"ע לחכמים וכו'. י"ל דאין הכי נמי דהיקישא דשרץ למעוטי אתא דלא נקיש ע"ז לנדה לגמרי וממילא ידעינן דלא איתקש לענין אבן מסמא כנדה ולא לענין משמשיה דבהא גלי לן קרא דהיקישא דשרץ להוציא ממשמעות הקרא דתזרם כמו דוה שלא נחמיר בה כל החומרות דנדה וכן דלא נחמיר ולא נילף משמשין מנדה כלל. ואתיא הא סוגיא כר' אלעזר דבבלי פ' אר"ע דבאבן מסמא כ"ע ל"פ דלא מטמא כי פליגי במשא וכו' והיקישא דשרץ למעוטי משמשין אליבא דר"ע וכן דלא תטמא הע"ז באבן מסמא כנדה ועיין בתוס' שם ד"ה ור"א אומר וכו' פי' רבינו שמואל דל"ג וכו' ובמאי דכתבנו נתבאר זה ונוכל ליישב הגי' ואין להאריך:

מה השרץ מטמא בהיסט. וכן הוא בשבת ובכל סוגית הש"ס דילן היסט היינו משא כדהביאו התוס' שם וכבר פירשתי טעם המלה בפנים ודרך הש"ס הזה להשתמש בשינוי הלשון:

אף ע"ז משיכניס ראשו ורובו. מה דפרישית בפנים לענין מיעוט טומאת אברים הוא כנראה לכאורה מהא דר' מנא דקאמר טעמא דמקשינן לקולא מדאיתקשה לתרווייהו ואי ס"ד לחומרא היקשה דמת למה לי והיינו לענין חומרת אברים וטומאה בכעדשה והלכך ליכא לפרש דהא דקאמר מעיקרא להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשינן לקולא ולא לחומרא היינו דנקיש למת לטמא באהל ולנדה דמטמא באבן מסמא ולשרץ לטמא בכעדשה וכעין דאמר בבבלי שבת שם נמי הכי לרבנן דא"כ מאי האי דדחי לה ר' מנא דלעולם איכא למימר דטומאה מחוורת היא מן התורה ולמה הוא מקישה למת ולשרץ וכו' הא איצטריך כולהו אי נימא נמי דלחומרא אתו. אמנם האמת יורה דרכו דטומאת ע"ז מטמאה בביאה היא כדתנינן בתוספתא פ"ז בהדיא המכניס ראשו ורובו לבית ע"ז טמא וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ז מאה"ט הל' ו'. ולפ"ז מתפרשא הא דהכא בענין

זה דמעיקרא קאמר או מה המת מטמא משיכניס ראשו אצבעותיו כלומר האדם בבית שהמת בתוכו והיינו באהל אף ע"ז כן גמר נתיצה נתיצה וכו' דאינה מטמאה אלא בביאה כבית המנוגע. והשתא דנפקא לן מג"ש דאין ע"ז מטמא באהל אלא דוקא בביאה. היינו דקאמר ר' חנינה זאת אומרת דטומאת ע"ז דרבנן היא דאי ס"ד מדאורייתא מאי חזית אליבא דרבנן דמקשי לה לקולא למת דלא תטמא אלא בכזית ולשרץ דלא תטמא אלא במגע אימא לחומרא נקיש למת דתטמא במשא ולשרץ לטמא בכעדשה. וקאמר ר' מנא דמהא לא תיפשוט דלעולם אימא לך טומאת ע"ז מן התורה היא ובהדיא גלי לן קרא דנקיש טומאתה לקולא ולא לחומרא דאי ס"ד לחומרא א"כ היקשא דמת למה לי הא כבר איתקשה ג"כ לנדה ונילף טומאת משא מנדה וכי תימא אי מנדה ה"א דאפילו באבן מסמא מטמא הא ליתא דהשתא נמי דכתיב היקישא דמת מנא לך דאינה מטמאה באבן מסמא כמת דילמא מטמאה כנדה דהא השתא בלחומרא קיימינן והיא גופה מן הפרכא היא וכלומר דלית לן למימר כלל לחומרא דאם באת להחמיר השתא דכתיבא היקישא דמת ולא תילף מינה לכזית אלא דילפינן לחומרא לכעדשה משרץ א"כ תחמיר כל מה דמצית להחמיר ותילף מנדה לאבן מסמא ומשרץ לכעדשה ולענין מאי כתבה רחמנא להיקישא דמת דהא לאקושי לחומרא גם למת לענין אהל לא מצית אמרת דאית לן ג"ש מבית המנוגע ואם תאמר דהיקשא דמת אתא למעוטי אבן מסמא דלא נקיש לנדה א"כ ממילא שמעת לה דהיקישא דמת אתא לגלויי לך להוציא משמעות ההיקשות לחומרא והשתא נימא נמי דלא נילף לחומרא משרץ לכעדשה אלא דוקא בכזית כמת ולמאי הלכתא איתקש לשרץ ע"כ דלא תטמא במשא אלא במגע. כללא דמילתא דלסוגיא דהאי ש"ס דיליף ג"ש מבית המנוגע לית לן להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא והיינו דר' מנא דהכא דאף דלקושטא דמילתא הכי הויא מ"מ מצינן למידחי ולומר דטעמא דרבנן דר"ע דמקשי לקולא מדכתבה רחמנא להיקשא דמת נפקא לן. אבל לסוגית הבבלי דשבת דלא מייתי ג"ש דבית המנוגע ועל כרחך דלא גמירי להו האי ג"ש ומשום הכי שפיר הוא דמצי להכריח דטומאת ע"ז דרבנן היא מדמקשי רבנן לקולא ולא לחומרא כדמסיק התם בסוף הסוגיא ומתוך מה שנתבאר יש לפלפל בסוגיא דהתם ואין להאריך יותר בזה:

אבל בע"ז שלימה כל שהוא וכו'. יש לפרש דלענין איסורא קאמר דאסור בהנאה אפי' כל שהוא כדאמר התם בפשיטות אלימא לענין איסורא לא יהא אלא זבוב בעל עקרון וכו' (ועיין בתוס' מה שדקדקו שם ולמאי דקאמר הכא שפיר הוא דמייתי קרא דשופטים) אבל לענין טומאה אפי' ע"ז שלימה אינה מטמאה בפחות מכזית כדפשיט התם וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ב' אם היתה הצורה פחותה מכזית טהורה:

אית מתניתא אמרה ע"ז כנדה ומשמשיה כנדה. כתב בעל המאור ז"ל בשבת שם והא דבעי ר' חמא בר גוריא ע"ז ישנה לאברים או אינה לאברים איכא דקשיא אמאי לא פשיט לה ממתני' דקתני אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ והא בבית שהוא עצמו ע"ז קאמר ולא במשמשין מדקתני ר"ע אומר כנדה ובמשמשין ליכא למ"ד שיש להן טומאת משא ונ"ל דעד כאן לא בעי ר' חמא אלא בע"ז שהיא כתבנית בריה שיש לה אברים אבל בבית מודה עכ"ל. וזהו כעין פי' התוס' בשבת שם בשל חוליות מבעי ליה וכו' ע"ש. מיהו הקושיא מעיקרא ליתא דממתני' אין להכריח כלום דאף דהתם לא הוזכר מהאי ברייתא מ"מ איכא למימר כהאי מ"ד אליבא דר"ע אתיא ורב חמא שמיע ליה האי ברייתא ועוד הן והסיטן לר"ע דאמר התם למאי דס"ד מעיקרא כהאי מ"ד דהך ברייתא היא. ולקמן אמר תיפתר במשתחוה לבית עצמו היינו דאיכא למימר אפי' כאידך מ"ד אליבא דר' עקיבא אתיא ומ"מ ליכא למיפשט מידי לבעיא דרב חמא דלר"ע היא כדקאמר התם ולא למיפשט דכהאי מ"ד דמשמשיה כנדה ס"ל דזיל הכא קא מדחי לה וכו' ועיין לעיל ד"ה כתיב וכו' מה שנתבאר שם:

המשתחוה לבית אסרו. הכי קאמר רב נמי התם בפרקין דף מ"ז ע"ב ומסיק שם בנאו אע"פ שלא השתחוה השתחוה אע"פ שלא בנאו וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם הל' ד'. ומה דפרישית בפנים להא דר' יוחנן במקדיש את הבית כפי הגי' דשבת לפי שהיא מתפרשת יותר כפשטה דהני אמוראי אליבא דר' יוחנן דפליגי במקדיש את הבית פליגי נמי במשתחוה לבית דאי להא כמחובר חשיבא ה"נ להא. מיהו לדינא גי' דהכא עיקר בין הא דקאמר הכא תיפתר במשתחוה לבית עצמו ולא כדגריס בשבת ע"ש ובין הא דקאמר דמ"ד אין מועלין בו אסרו כלומר אפי' למ"ד בהקדש אין מועלין בו דאין מעילה במחובר לקרקע וכמחובר חשיבא מ"מ מודה הוא לענין איסור ע"ז דתלוש ולבסוף חיברו כתלוש הוי ועוד דגם גבי הקדש אין מועלין בו אמרינן ומ"מ אסור בהנאה מדרבנן הוא לכתחילה וכן נראה מהש"ס דמעילה ספ"ה וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ' ה' דמעילה הל' ה' וע"ש:

תיפתר למשתחוה לכל אבן ואבן וכו'. האי שינויא דחיקא היא ולא קיימא לפי המסקנא אפי' לר"ל דס"ל ע"ז שנשברה מותרת לא צריכין להא אלא דטעמא הואיל ובמקומן הן כעתיד להחזירן דמיא כדפרישית בפנים לפי הגי' דשבת היא עיקרית וכאן חסרה היא וכבר זכרתי מזה במתני' והא דמשני הכא להא דמחלק בין בית לאילן תיפתר במשתחוה לזמורה וכו' לכאורה לפי סוגיא דהתם לא צריכין להאי אוקמתא דשאני אשרה שנטעה מתחילה לשם ע"ז דהוי כבית הבנוי לשם ע"ז אבל במשתחוה לאילן המחובר הוי נטעו

ולבסוף עיבדו ובהא פליגי רבנן אר' יוסי הגלילי לעיל בהלכה ה' ועיין במ"ש הר"ן דמדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטיעה ייחור כתלוש דמי:

מערה לא היתה לה שעת תלישה. הרמב"ם ז"ל לא זכר מחילוק שבין בית למערה ואף דלכאורה טעמא דמסתברא היא ואפשר הואיל ובמעילה שם לא חילקו בין בית למערה לענין דבשניהן אין מועלין בהן וה"ה הכא דהחמירו באיסור ע"ז לא חילקו בין בית למערה. ובפ' ר' ישמעאל דף צ"ד ע"ב אמר ר' יוחנן אעפ"י שאמרו המשתחוה לקרקע עולם לא אסרו חפר בה בורות ושיחין ומערות אסרה. ומהא איכא למימר דל"פ אהא דלוי הכא דהתם חפר המערה לשם הע"ז כדפירש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל שם הל' ה' והכא במשתחוה למערה עסקינן ואפשר דבכלל המשתחוה לקרקע עולם הויא:

פתר מתניתא בגר ונכרי שירשו את אביהן נכרי וכו'. ובתוספתא פ"ז תנינן הסומך בית לבית ע"ז כולו מטמא בביאה סמכו לו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו כותל נדון מחצה למחצה נפל אסור לבנותו בנאו חזר לתחלתו בנאוהו הן אין כולו מטמא בביאה אלא אותו הכותל נידון מחצה למחצה וזה דלא כברייתות השנויות כאן דאין חילוק בין סמוך הוא להן או הן סמכו לו אלא לענין אם כולו מטמא בביאה או אותו הכותל לבדו מטמא במגע כטומאת ע"ז ולעולם אותו הכותל נדון מחצה על מחצה וכן בנפל ומיהו שפיר אתיא כמסקנא דהכא בזה דל"צ לאוקמי בגר ונכרי וכו' אלא לעולם הכותל מחצה על מחצה נידון וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל שם בהל' ה' מי שהיתה ביתו סמוך לע"ז וכו'. ולא חילק כלום וכדברי התוספתא וכמסקנא דהכא בפירושא דמחצה על מחצה דאכותל קאי וכבר זכרתי מזה בריש ההלכה במתני'. ואע"פ שהר"ן כתב שנראה לו פי' רש"י ז"ל מיהו דברי הרמב"ם כהש"ס דהכא וכמבואר בהדיא בתוספתא. ומ"ש הטור בסי' קמ"ג דאם אין הישראל מכיר אבניו הכל אסור פשיטא הוא דגם הרמב"ם ז"ל מודה בזה והרי הוא בכלל דבריו בפ"ז שם הל' ו' ספק ע"ז אסור:

הלכה ז

על דעתיה דר' יוחנן וכו'. עיין לעיל ד"ה המשתחוה לבית אסרו. ומה שחילק כאן בין המשתחוה לבית לבנאו מתחלה לע"ז לענין ביטול כבר תקנתי במקצת בפנים כיצד הוא עושה וכו' ומיהו נראה דהך שינויא לדחויא בעלמא איתמר אליבא דר' יוחנן אבל אליבא דרב המשתחוה והבונה מתחלה כהדדי נינהו כדקי"ל דמסיק התם אליביה כדלעיל שם וה"ה לענין ביטול דלעולם אם הנכרי מבטל ע"ז שלו מהני וכדין ביטול שאר ע"ז. א"נ יש לפרש דהא דקאמר הכנסתן לארץ אין לה ביטול לאו לענין דלא תועיל ביטול הנכרי בבית ע"ז שלו אלא דה"ק דמסתמא לא ביטלו אז וכדאמרי' התם בפרק דלקמן דף נ"ג ע"ב

הרי היא כמלחמת יהושע ואין לה בטילה וה"נ מוקי לה בהכנסתן לארץ דאותן דוקא אין להן בטילה שהיה דעתן לחזור ממלחמה ולא ביטלו. וכיצד הוא עושה וכו' מילתא באנפי נפשה היא לפרש ביטול הבית. ובנוטל מה שחידש פי' רש"י ז"ל נוטל ישראל וכן לקמן באבן. אבל הרמב"ם ז"ל כתב שם בפ"ח הל' ד' סתם היה בנוי וסיידו וכיירו לשם עכו"ם נוטל מה שחדש והחידוש אסור בהנאה וכו' ומשמע דעל הנכרי קאי וע"ש ומה שהכריח הר"ן לפרש"י ומביאו התיו"ט דליכא לפרושי דהאי נוטל מה שחידש אנכרי קאי דא"כ למה לי שיטול מה שחידש אפי' בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כיצד מבטלה נטל הימנה מקל וכו' אלא ודאי אישראל קאי. ואי משום הא לא אריא דבהך חלוקה לא איירי בביטול והא קמ"ל דכל מה שנוטל הנכרי אסור בהנאה הוא מה שחידש דוקא מפני שהוא עשוי לעבדו עד שיבטלו אבל כל הבית מותר ופשיטא הוא דאם הנכרי מבטל מהני ככל ביטול ע"ז וכן אם לא נטלו העכו"ם נוטל הישראל מה שחידש וזה בלבד אסור בהנאה הוא ואז לא מהני ביטול דהוי ליה כע"ז שבאת ליד ישראל ואין לה ביטול עולמית כדכתב שם הל' ט' ונראה דגם דעת רש"י ז"ל לא היה לפרש נוטל ישראל בדוקא אלא תקנתא קמ"ל דאם יבא ישראל ליהנות בו נוטל מה שחידש והשאר מותר:

הלכה ח

המתיך כוס לע"ז נאסר מיד. הך סוגיא ס"ל דבימוס דמתני' משמשי ע"ז הויא ופליגי אם ילפינן ממתני' דמשמשי ע"ז אסורין מיד או לא אבל התם בפ"ד דף נ"ב ע"א אמרינן דבין לר' ישמעאל בין לר"ע דפליגי בע"ז של נכרי ושל ישראל מודו במשמשין דאינן אסורין עד שיעבדו. ובימוס דמתני' מפרשינן שחצבה לעבודה כדפירש"י וכן הרמב"ם ז"ל שם ולקמן בפ"ד הל' ד' יתבאר מזה:

הלכה ט

תני הרכיב וכו'. התם בדף מ"ח ע"א מפרש לה להא דבי ר' ינאי דלענין ביטול איתמר דאע"ג דהרכיב בגופו של אילן מהני כי נטל מה שהחליף ויש לפרש להא דר' ינאי דהכא והיא שהרכיב בה ה"נ כן:

הלכה י

בסתם חלוקין וכו'. הך פירושא לא סלקא כדמקשה הש"ס עלה וקשיא וכו' ופירושא דפלוגתייהו כדפרישית במתני' וכן פירשו רש"י והמפרשים ז"ל. וראיתי להריטב"א ז"ל שהביא להא דהכא וגריס איפכא אלא כן אנן קיימין בסתם ר"ש אומר סתמן לצורה עובדין ולא לאילן ורבנן אמרי סתמן עובדין לצורה ולאילן. ולא העתיק יותר. וכתב וכך פי' המשנה איזו היא אשירה שהיא ע"ז ממש וצריכה ביטול באנפי נפשה ואינה ניתרת

בנטיל' ע"ז כל שיש תחתיה ע"ז כי מה שהתרנו במשנתינו אינו אלא כשהוא ברי שאין עובדין לאילן ור"ש אמר דכל שעובדין אותה ודאי או שלא מצאו תחתיו שום צורה שהוא כברי שעובדין את האשירה אז היא ודאי אשרה של ע"ז ממש אבל כל שמצאו תחתיו צורה אין תולין את האשירה אלא במשמשין ובזו ר"ש מחמיר טפי מרבנן אבל אפשר שהוא מיקל באחרת דכל שאין האשירה ודאי אלא משמשין שאינו נאסר כלל ואע"פ שלא בטל הנכרי ע"ז שלו כשנטלה משם או שהניחו עדיין תחתיו הרי הוא מותר וזהו שאמר נתיר להן את האילן וזהו שהעמידו בגמרא שלנו סיפא דלעיל פלוגתא דר"ש ורבנן עכ"ל ואם נדחק לפרש כן מ"מ מאי דקאמר עלה וקשיא ר"ש חלוק וכו' הא שפיר הוי כסבריה דהוא מיקל בזה לפי טעמו שחלוק על רבנן וסבירא לה דכשיש תתיה צורה אין האשירה אלא כמשמשין ולא נאסרה כלל. ואם דלא היתה הגי' לפניו הך וקשיא וכו' א"כ למאי דמחליף הגי' מיתפרשה כפשטה כדהתם דמסתמא פלוגתייהו בסתם ואם דבר ברי שעובדין לאילן ודאי ד"ה אסור אף האילן וכן להיתירא אם דבר ברי שאין עובדין את האילן:

הלכה יא

איזהו צל צילה וכו'. הר"ן ז"ל תמה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"א אסור לישב בצל קומתה ומותר לישב בצל השריגים והעלים שלה דהא מהכא משמע כפי' רש"י ז"ל בצל צילה כדפרישית במתני' דאע"פ שזה הירושלמי דשרי צל צילה חולק על גמרתינו מ"מ למדנו ממנו פירוש צל צילה. ולענ"ד נראה דגם דברי הרמב"ם נכללין הן בפירושא דצל צילה דקאמר הכא כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו זהו צילה דמשמע שהאשרה עצמה היא נוגעת בו וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת האשירה עצמה בו אלא צל העלין והשריגים הוי צל צילה. וה"ה צל הארוך מקומתה הוי צל צילה כפרש"י ז"ל. ובענין מה שהתיר הרמב"ם לכתחילה בצל צילה כתב הר"ן דלא גריס התם בלישנא בתרא אלא דמכלל בצל צילה יושב ותו לא מידי ומ"מ הניח בצ"ע דאפי' אי איסורא דרבנן הוי כיון דבלישנא קמא פשיטא לן לאיסורא ובלי' בתרא מספקא לן לית לן לדחויי פשיטותא דלי' קמא משום ספיקא דלי' בתרא עכ"ל וכבר הבאתי בפ' השואל בשם תשובת מהרי"ק ז"ל דכל כה"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לסמוך על הש"ס דהכא דקאמר בהדיא בשם רבנן דתמן צל צילה מותר:

הרי היכל הרי הוא אסור בהנאה וכו'. למאי דקאמר בבבלי פ' כל שעה דף כ"ו ע"א דלרבא דס"ל לא אפשר וקמיכוין אסור דשאני היכל דלתוכו עשוי ואין זה דרך הנאתו. ל"ק נמי הא דקאמר הכא הרי היכל ועיקר הקושיא הרי קבר וכו'. ושמעינן מהכא דמשום

חומרא דע"ז הוא ואסור לכתחילה הוא דקאמר. ונראה עוד לומר בענין צל צילה דעיקר הוכחת רש"י ז"ל לפרש כהך דס"ל דלכתחילה לא ישב אפי' בצל צילה משום דאצילה ממש לא מיתני ליה ואם ישב טהור דהא קתני סיפא ואם עבר תחתיה טמא וכל זה לפירושא דמתני' ולמאי דמוקי לה התם כר"י בן בתירא דטעמא הוי משום תקרובת דאיכא התם וס"ל תקרובת ע"ז מטמא באהל וא"כ למאי דפסק הרמב"ם ז"ל דלא כר"י בן בתירא לא נקטינן מהמתני' אלא איסורא דלכתחילה ובצילה דוקא כדמשמע מהכא: **תיפתר בע"ז של ישראל**. זהו לשיטתא דהאי תלמודא דס"ל לר' יוחנן בשאינו עתיד להחזיר השברים מותר וכבר מבואר הוא בריש פרקין דר' יוחנן דהתם ס"ל לעולם ע"ז שנשברה מאליה אסורין השברין עד שיבטלן ל"צ לכל זה ודינא דמתניתן מפורשת במשנה:

הלכה יב

אמר רב חסדאי בסתם חלוקין. מבואר הוא דאין לפרש דברי ר' חסדאי בענין אחר אלא דהתערובות אעצים קאי כדפרישית בפנים ואין זה דרך הש"ס דילן דמפרש לה אתערובת דפת שנאפה בעצי איסורי הנאה דקאמר התם וצריכא וכו' משום דבעידנא דקגמרה פת וכו' ובהא קאי פלוגתא דר"א ורבנן וכדפרישית במתני':

הלכה יג

ותנינן ימכר כולו לנכרי וכו'. הא דמקשי מדרשב"ג משום דאיפסיקא הלכתא כוותיה ולקמן בפ"ה פליגי אמוראי הכא בזה ומיהו קאמר התם דמודים חכמים לרשב"ג בחבית בין חביות לימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין נסך שבו והלכך איצטריך לשנוי כדמשני רב חגי תמן אין דרך בני אדם ליקח וכו'. והתוס' בסוף פרקין ד"ה ארג בו את הבגד הביאו לזה וכתבו וכן יש לומר באפה את הפת דרך ליקח פת מן הנכרי (והתי"ט כתב בזה דברים מתמיהין) וצ"ל הא דאסרו לימכר אפי' לבעל הבית נכרי והרי אין דרך ליקח פת מן הבעל הבית משום דלא פלוג רבנן דזימנין דאתי למיזבן לפלטר נכרי וכהאי מ"ד דאפי' לר' מותר בפלטר נכרי במקום שאין פלטר ישראל ונתבאר לעיל בפ"ב. וכתב הר"ן דלפי זה דקאמר הכא הא דתנן בערלה תבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרינן ימכר חוץ מדמי איסור שבו היינו דוקא בתבשיל שנאכל כמות שהוא חי שנקח מן הנכרי הא בשאר מבושלים לא ידלק אלא ימכר כרשב"ג ויתבאר מזה לקמן בפ"ה בס"ד:

הלכה יד

רב אמר לצרכו וכו'. כהאי ברייתא דמייתי התם בשלהי פרקין בע"ז של נכרי כדמיירי במתני' וכ"פ הרמב"ם ז"ל בספ"ח מעכו"ם ומ"ש שם ואם היתה של ישראל וכו' כדתנינן

בהאי ברייתא וכלומר שע"ז היא של ישראל ושפאה הנכרי לעולם אסורה שע"ז של ישראל אין לה ביטול לעולם אפי' ביטלה הנכרי כדכתב שם בהלכה ט' ובזה מסולקת תמיהת הרמ"ך שמביא הכ"מ ע"ש. ודברי ר' יוחנן דהכא נראין דלא ס"ל כרב אלא בלצורכה ומיהו אפשר לומר דעל דברי שמואל קאי מאי דאמרת בלצורכו הא ליתא אלא בלצורכה ובלצורכו נמי פליגנא עלך בהיא דהכל מותר וכרב:

סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ד

הלכה א

רבי ישמעאל. כמה הן רגלי מרקוליס וכו' נ' אמה. ואפשר שנראית שהן מפוזרות מן המרקוליס וכמו רגליו הן ועד נ' אמה חשיבי כמרקוליס ומצאתי להריטבא ז"ל שפירש כן ורש"י ז"ל פי' שאין נראין עמו אין סמוכות לו כדמשמע מהתם והרמב"ם ז"ל סתם וכתב בפ"ז מעכו"ם הל' י"ז וכן אבני המרקוליס אבן הנראית שהיא עמו אסור בהנאה:

נתן את השניה וכו'. הא דנקט האי דינא במרקוליס למעוטי בשוחט בשעת נתינת אבן השניה דאכתי לאו שם ע"ז עלה א"נ קמ"ל דאף דאין דרך מרקוליס בזביחה מיחייב עלה כדר"א התם בפרקין דף נ"א ע"א מנין לשוחט בהמה למרקוליס שהוא חייב וכו' ונתבאר מזה בפ"ז דסנהדרין. ופלוגתא דר"י ור"ל באותו ואת בנו לע"ז כבר בארתי פ' אלו נערות דדברי ר' יוחנן קאי אף לכי הא דאתא רבין וכו' דחייבי מיתות שוגגין ומלקות אפי' לרבין אליבא דר"י חייבין במלקות ולא פליג ארב דימי אלא בחייבי מיתות שוגגין וממון דפטורין מממון:

תיפתר בקובע לו מקום. לא קיימא המסקנא הכי אלא כי הא דמסיק ר' יוחנן לקמן גבי מפשוטיתא דתעניתא וקאמר ואתייא וכו' לא היתרו השתחויה אלא לתענית ציבור ובלבד על הצד וזהו כהאי דקאמר בסוף פ' אין עומדין חזינא לאביי ורבא דהוו מצלי אצלויי. מיהו משמע מתוס' פ"ג דמגילה דבלא פישוט ידים ורגלים אסור הוא מדרבנן בלא הטיית צדהו כדהוכיחו שם גבי רב איקלע לבבל בתענית ציבור וכו' דלתירוצא קמא דהתם אסור מדרבנן ולתירוצא בתרא ואיבעית אימא רב פישוט ידים ורגלים הוא דעביד דזהו מן התורה אסור ובלא פישוט ידים ורגלים אין אסור אפי' מדרבנן ולפ"ד שם משמע דבפישוט ידים ורגלים דמן התורה הוא אין היתר בהטייה מן הצד שלא כתבו ההיא דמצלי אצלויי אלא ללי' קמא וליתן טעם מה שנוהגין ליפול על פניהם במקום רצפת אבנים ומהכא משמע דאפי' בפישוט ידים ורגלים יש היתר על הצד שהרי על

מפשוטיתא דתעניתא דנוהגין בבבל קאמר ואתייא וכו' ובלבד על הצד. ונראה דזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות עכו"ם שהרי כתב שם בהלכה ו' ואינו לוקה עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן ונמצא כולו מוטל עליה שזו היא השתחויה האמורה בתורה בד"א בשאר הארצות וכו' ואם לא מצא דבר מבדיל בינו לבין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על צדו ומטה כדי שלא ידביק פניו באבן. הרי דאפישוט ידים ורגלים קאי ושרי בשהוא מטה על צדו ואינו מדביק פניו באבן ממש ומכאן הוא דנלמדו דבריו ורב דלא הטה על צדו לא רצה לשנות מנהגו והרי הוא בכלל דקאמר התם לשינוייא בתרא לא משני ממנהגיה. ובהא דכתבו התוס' בשם רב האי גאון דבלא פישוט ידים ורגלים מדרבנן מיהא אסור כשאינו מטה על צדו כדמוכח מלישנא קמא בזה הוא דפסק כוותיה כדכתב' שם בהלכה א':

וערובתא דיומא שביעיא. מכאן הביאו התוס' ראיה בפ' לולב וערבה דף מ"ד ע"א לפי' ר"ת בהא דאמר ר' יוחנן דילכון אמרי דילהון הוא ממנהג נביאים הוא ולא יסוד נביאים ושם מצוין פ' אין מעמידין וט"ס הוא. ומשמע הכא דר' יוחנן אמר שקבלו לאלו הדברים שעלו מבבל דהא לא אשכחן דפליג וכמו דמסיק הכא למילתא דמפשוטיתא ה"נ בערובתא אבל בבבלי שם משמע לפי המסקנא דפליג דר' יוחנן אמר בגבולין יסוד נביאים ועיין בחיבורי פני המנורה נר הרביעי במצוק הרביעי מ"ש מזה:

לית הדא פליגא על ר"ל וכו'. כבר נתבאר זה בפרק דלעיל בסוף הלכה א' ובכמה מקומות באותו פרק:

שברי ע"ז אין להן ביטול. כדפרישית דמחמת שנשברו אין להן ביטול אלא צריך שיבטלן אע"ג דשיברו ע"ז הן וכדרב דהתם בסוף פרק דלעיל דצריך שיבטל כל קיסם וקיסם ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח שם הלכה י"א כאוקמתא בתרייתא דהתם:

יפה לימדנו רבי וכו'. התם בדף נ"ב ע"א בעא מיניה ר' יוחנן מר' ינאי תקרובות ע"ז של אוכלים מהו וכו' ושמעינן דלענין איסור פשיטא לן דאין ביטול לתקרובת ע"ז וכדרב גידל בריש פרקין דיליף לה מקרא. ומשמע מהכא דאבני מרקוליס אית בהו משום תקרובת ע"ז כדמחלק בין אבנות הנזרקות לה דאותן תקרובת הן ואין מתבטלין ובין אבני מרקוליס עצמן דע"ז הן ויש להן ביטול כשאר ע"ז כדמוכח מעובדא דר' שמעון ברבי אבל התם דקאמר בדף נ' על מתניתא דאייתי רבה בר ירמיה נכרי שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים מותרות דל"ק מדרב גידל דכעין פנים בעינן וליכא ומשמע דאין חילוק באבני מרקוליס ואפילו אבנים הנזרקות לה אין בהן משום תקרובת לענין דלא מהוי להן ביטול וכן מוכח בהדיא מהא דלקמן שם דף נ"א ע"א דקאמר זריקה משתברת בעינן

אלא מעתה אבני בית מרקוליס במה יאסרו וכו' רב אשי אמר כל אחת ואחת נעשית תקרובת לעצמה ותקרוב' לחבירתה ופי' רש"י ז"ל תקרובת לעצמה שהרי אין לה עבודה אחרת אלא זריקתה ובזריקתה נעשית ע"ז ונעבדה ואפי' אחרונה נאסרת משום ע"ז עצמה שמעינן לרב אשי דיהיב טעמא לאיסורא דבתרייתא דמשום ע"ז עצמה היא וכן לכלהו הנזרקות וא"כ לא משכחת לה באבני מרקוליס דליהוי להו שם תקרובת לחוד ולא ע"ז עצמה לענין דה"א דלא תהני להו ביטול ובהכי מסולקת תמיהת הרמ"ך שהביא הכ"מ שתמה במה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ח מעכו"ם בהלכה ט' ותקרובת ע"ז אינה בטילה לעולם אמאי סתם דבריו והא יש תקרובת דיש לה ביטול היכא דלא הוה משתבר כעין פנים וכדחזינן באבני מרקוליס שבטלן נכרי דשרו וכו' דלק"מ דדעת הרמב"ם ז"ל דאין אבני מרקוליס בכלל שם תקרובת לענין ביטול ודקאמר אבני מרקוליס שבטלן נכרי מותרות מהאי טעמא גופיה דאין בהן שום אבן דליהוי עליה שם תקרובת ולא ע"ז עצמה כדרב אשי והיינו נמי דסתם דבריו גם לקמן בהלכה י"ב וכיצד מבטלין אבני מרקוליס וכו' דאף אבנים הנזרקות לה כולן בכלל ע"ז דמרקוליס הן ולא שייכא כלל לשם תקרובת בהן כי היכי דמחלק בין תערובת מרקוליס לשארי תקרובת לענין ביטול:

הלכה ב

לא סוף דבר מרקוליס ובראשו מעות אלא אפי' ע"ז שאין לה קנקלין וכו'. משמע דלמרקוליס יש לה תורת קלקלין. והתם דף נ"א ע"ב קאמר נקטינן אין קלקלין לא לפעור ולא למרקוליס וכו' אפי' חוץ כפנים דמו ואסור. ובפירוש כל שהוא לפנים מן הקלקלין דאמר התם אפי' מים ומלח אסור כבר כתבתי מזה לעיל בפ"ג הלכה ה' ד"ה כתוב אחד אומר דסוגית דהאי ש"ס אזלא כפי' התוס' שם דמטעם תקרובת הוא דכל שהוא לפנים תולין בו שהוא לתקרובת ואפי' דבר שאינו של נוי כגון מים ומלח וחוץ לקלקלין דבר של נוי אסור ודבר שאינו של נוי מותר לפי ששם אין מקריבין אלא דבר של נוי וה"ק הש"ס התם ואהן אפי' אלא כגון מים ומלח וכלומר דשייכא ביה מידי דתקרובת כדאמר מלח לשוף ומים לדיח וע"ש ונקטינן השתא לפי זה דבע"ז שיש לה קילקלין אין איסור בלפנים מן הקלקלין בדבר שאינו של נוי ולא שייך ביה תקרובת כלל כגון מעות וכסות וכלים בדרך בזיון וכדאמר הכא הש"ס בהדיא ולשיטתיה אזיל כדלעיל פ"ג וכמבואר ולכאורה נראה מהמתני' כן דמצא בראשו מעות וכו' הרי אלו מותרין ומשמע דבלפנים מן הקלקלין איירי ואפ"ה דבר של בזיון מותר דאינו נאסר שם דבר שאינו של נוי אלא דבר דשייכא ביה מידי דתקרובת. אבל דעת הרמב"ם ז"ל אינו כן אלא בלפנים מן הקלקלין כל דבר אסור ואפי' הוא של בזיון ולא שייכא ביה מידי דתקרובת שכך כתב בהדיא

בפ"ז מעכו"ם בהל' י"ו המוציא כסות וכו' בד"א בזמן שמצא חוץ למקום עבודתו אבל אם מצאו בפנים בין דרך כבוד בין דרך בזיון בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי כל הנמצא בפנים אסור אפי' מים ומלח ופעור ומרקוליס כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ אסור בהנאה. ומפרש הוא ז"ל דמתני' במצא בראשו וכו' לאו אמרקוליס קאי אלא על ע"ז שיש לה קלקלין ומצאן חוץ למקום עבודתן ועלה קאמר רב אסי בר חייה התם דאם מצא לפנים מן הקלקלין אפי' מים ומלח אסור כלומר אפי' שהוא דרך בזיון ואינו עומד לתקרובת ע"ז זו כלל. והריטב"א ז"ל כתב כדעת התוס' וכתב שכן דעת הרשב"א והרא"ה ז"ל והקשה על דעת הרמב"ם שאינו נכון שהרי מצא בראשו מעות לפנים מן הקלקלין הוא וכ"ש למאי דאסיקנא דאין קלקלין למרקוליס דאפי' חוץ כפנים ואפ"ה קתני מותרין לפי שאינם דרך נוי. ולמאי דאמרן לפי' הרמב"ם ז"ל ל"ק דמצא בראשו על סתם ע"ז קאי ובעומד חוץ לקלקלין. וכתב עוד הריטב"א ומיהו מצינו בירושלמי שאמרו על משנתינו לא סוף דבר וכו' ולפי הגי' הזאת היה נראה שהם סבורין דע"ז שיש לה קלקלין כל שהוא לפנים מן הקלקלין אפי דבר שאינו לתקרובת ואינו עומד דרך כבוד ה"ז אסור שהקלקלין הללו קלקלתם לאסור מה שלפנים מהם אבל בשאין לה קלקלין יש לה קולא לענין נויין דדבר שאינו של נוי מותר ויש לה חומרא לדבר של תקרובת דאפי' חוץ כפנים דמי כפום גמרא דילן וקרא דעמהם ועליהם לא דרשינן ליה אלא לע"ז שאין לה קלקלין כדרך שהיו עובדי ע"ז בזמן ההוא כן נראה לפי גי' זו של הירושלמי ועליו סמך הרב רבינו יונה ז"ל אבל היא שיטה דחוקה בעיני ונראה לי שיש בה טעות סופרים וכן הגי' אפי' ע"ז שיש לה קלקלין ואתיא כגמרא דילן ממש וכפשוטה הדעת מכרעת כן עכ"ל. וזה אתיא לפ"ד ולפי שיטתו ושי' התוס' לפי הגהתו ז"ל (ונראה שיש ט"ס בריש דבריו וכן במ"ש אבל כשאין לה קלקלין וכו') ומיהו גי' זו א"א לשנות דהכי מוכחא מסוגיא דפ"ג דס"ל להאי ש"ס דלפנים מן הקלקלין אסור במידי דשייכא ביה תקרובת דוקא דבהדיה אמר התם והאי אפילו וכו' כדלעיל ומעות וכו' מותרין מפני שהן דרך בזיון ולאו מידי דתקרובת כלל ולפי הגי' שלפנינו אתיא שפיר כדהתם בזה כשי' התוס' וכאשר נתבאר ואין להאריך יותר:

הלכה ג

חלילין של ע"ז אסור למוכרן. ובתוספתא ריש פ"ז הגי' חלילין של ע"ז אסור לספוד בהן ואם היו מעלין שכר למדינה אע"פ שהן עשוין לצורך ע"ז מותר לספוד בהן. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מעכו"ם הל' י"ד לרישא דתוספתא ולא העתיק הסיפא ולטעמיה אזיל דכתב בפ"ז בהל' י"ז בדינא דמתני' היה לה ולאחרים נהנין ממנה אפי' בטובת כהניה

ובלבד שלא יתן שכר וזהו כלישנא קמא דאביי דהתם דמתני על רישא דמתני' ובסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אפי' בטובת כומרין נמי שפיר דמי והיינו בטובת דברים אבל שכר לעולם אסור דקא מהני לע"ז וכתב הר"ן שכך פי' הראב"ד ז"ל הא דבטובה ושלא בטובה ולפיכך לא פסק הרמב"ם כהתוספתא והירושלמי שפירשו להמתני' על דרך התוספתא ע"ש ונראה דמדמה הוא ז"ל האי דינא להא דאמרי' בפ"ק בחניות המעוטרות דכל היכא דשקלי מכס לע"ז אסור ומשמע דאע"ג דאיכא הנאת אחרים בהדה כסתם יריד דאיכא נמי טובת המדינה. אבל דעת הרא"ש ז"ל כדעת ר"ת שהביא סייעתא מהתוספתא ומדהכא דכל היכי שאינו מחזיק להם טובה אפי' בשכר מותר בדאיכא הנאת אחרים בהדה וכדכתב הטור בסי' קמ"ג ומשם נלמד פי' דברי הרא"ש ז"ל וע"ש ובהגה שם כתב דברי הטור על דברי הש"ע שהם דברי הרמב"ם ז"ל וכדעת י"א היה צ"ל:

הלכה ד

רבי יוסי בעי וכו'. וכן לא מחלק התם בזה דלטעמא דר"ע דאתיא מתני' כוותיה דשל נכרי אסורה מיד דדריש לה מפסילי אלהיהם משפיסלו וכו' וא"כ ליכא לחלק בין אומן או לא. והכא דריש לה למ"ד דמתני' מאבד תאבדון מיד וא"כ פשוטא דאין לחלק. ומיהו איכא נ"מ בין הני דרשות דלמאי דיליף התם מפסילי אלהיהם א"כ לענין ביטול הנכרי ע"כ דנפקא ליה כדשמואל התם בדף נ"ב ע"א מולקחת לך הא כיצד וכו' ולמאי דיליף הכא מאבד תאבדון א"כ מצינו למילף ביטול מפסילי אלהיהם והא דדריש לה ר' יצחק לקמן לביטול מולקחת לך משום דדרשה פשוטה היא דבהדיא קאמר קרא דלפעמים ולקחת לך. א"נ יש לפרש להא דר' יצחק לקמן שמע לה מן הדא וכו' דעל האי מ"ד קאי דס"ל דשל נכרי עד שתיעבד וה"ק את אין את חומד ולוקח אבל מה שאחרים חומדין להן ליקח ועדיין לא עבדוהו את לוקח ולא איירי בביטול:

לכשיגמר לוקח. טעמא דלענין איסורא ג"כ אינה נאסרת עד שתיגמר כדאמרינן התם בפ"ק דף י"ט ע"ב גבי איסורא מאן קא גרים לע"ז גמר מלאכה וכו' וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מעכו"ם הלכה ה' במ"ש לענין איסור וכן נמי נלמד לענין מלקות שכתב שם וע"ש:

רבי הוה יתיב מתני לר"ש בריה הנכרי מבטל וכו'. וכדאמר התם בפרקין דף נ"ב ע"ב שנית לנו בילדותיך וכו' ובנוסחת המשנה דהכא נשנית נוסחת רבי בילדותו כמו הכסף קונה את הזהב דפ"ד דב"מ וע"ש:

בר קפרא אשכח חד עיזקא צר. כעין האי עובדא גריס התם בפרק דלעיל דף מ"ג ע"א בר"א הקפר בריבי מצא שם טבעת וכו' וגריס התם סטרו וביטלו ומסיק כדהכא דהיינו

טעמא דאע"פ שאבדה וסתם אבידי' יאוש בעלים היא מ"מ מאסורה לא מיאש מימר אמר אי נכרי משכח לה וכו' והלכך אם היתה באת לידו קודם הביטול היתה אסורה לעולם: **רב אמר בימוס לא בטיל**. לפי הסוגיא דלעיל פ"ב שהביא הש"ס להא היה נראה לכאורה לפרש כלי' קמא שפירשתי בפנים דהתם משני לה פתר לה כהדין תנייא דתנינן תמן ע"ז של נכרי אסורה מיד וכו' ומילתיה דרב אזלא אליבא דמ"ד של נכרי אינה אסורה עד שתיעבד כדפרישית התם והלכך שפיר הוא דדייקינן הא אם ביטלו ביטל והיינו למאי דאמר בהלכה זו לעיל ע"ז של נכרי אסורה מיד לפיכך יש לה ביטול וכו' ודחי לה ר"ז לית כאן לפיכך וכו'. וא"כ לדברי ר"ז יש לומר דאיפכא מסתברא דלמ"ד דע"ז של נכרי בעבודתה היא דנאסרה שייכא בה ביטול כשמבטלה מע"ז ולמ"ד אסורה מיד איכא למימר דלא מהני לה ביטול הואיל ונאסרה מיד כשנעשית ולאו בעבודתה תליא מילתא וכסברא זו מצאתי בתוספתא פ"ו דתני התם ישראל שעשה ע"ז אסורה אע"פ שלא עבדה לפיכך אין יכול לבטלה נכרי שעשה ע"ז מותרת עד שתיעבד לפיכך יכול לבטלה ואף דלפי המסקנא האי סברא לא קאי מ"מ יש פנים לפרש על פי זה סוגיא דפ"ג. מיהו טפי ניחא כלי' בתרא שפירשתי בפנים דמילתיה דרב על בימוס שנפגם איתאמרת וכמה דאמר התם דף נ"ג ע"ב רב ושמואל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם אסור וכו' ומיתפרשא לפ"ז סוגיא דהכא שפיר טפי וכפי הגהה שבארתי בפנים דכן נראה דרב כדעתיה כדקאמר התם בפ"ג ולא כדאמר ר' אלעזר בשמיה דהוה קשיא מחלפא שיטתיה וכו' כמבואר בפנים. והמסקנא התם כר"י ור"ל דאמרי תרווייהו בימוס שנפגם מותר וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ח מע"ז הל' י"ב:

רבי זעירא וכו' בשומו כל אבני מזבח וגו'. והתם גריס דחזקיה גופיה קאמר טעמיה מהאי קרא. והכא מוסיף הש"ס בביאור המקרא שבתורה להאי טעמא כמו שמבואר בפנים בטעם שינוי הלשון ונתצתם וגו' ותרווייהו צריכי ושמעינן שפיר מהאי קרא נמי דמזבח שנפגם אסור עד שינתץ רובו שהיא ככולו כדפרישית:

הלכה ה

הדא דתימר בשמכרה מתוך שלום וכו'. לפי גירסא זו צריך לחלק בין עשה מעשה מתוך הקפדה שמכרה וסילקה אותה ממנו דבזה איכא למימר דטפי מסתברא שביטלה ממכרה מתוך שלום עמה ובין רקק והשתין וכו' דקתני במתני' לא ביטלה מתוך הקפדה דכיון דלא סילקה לגמרי ממנו מימלך והדר פלח לה ומיהו הואיל ולא אשכחן חילוק זה במכירה בגמר' דילן לא זכרו הפוסקים מזה. ואפשר דגרסי אבל מתוך הקפדה ד"ה אינה בטילה וכן נראה דקרא והיה כי ירעב וגו' מייתי ליה לראיה עלה והרי הוא בכלל

הקפדה שנשנה במשנתינו דכל שאינו עושה מעשה בגופה של הע"ז אין הקפדתו כלום דלפום שעתא הוא דרתח עליה ולא נתכוין לבטלה במכירתו וכדכתיב והיה כי ירעב וגו' דלפעמים מוכרה אותה מתוך דחקו והיינו מתוך הקפדה:

בשמכרה לצורך נחלקו וכו'. הכי פליגי התם בדף נ"ג ע"א זעירי בשם ר' יוחנן ור' ירמיה בשם רב חד אמר וכו' ויש כאן חלופי שיטות אם נפשטה הבעיא או לא כמבואר בתוס'. ודעת הרא"ש ז"ל למיפסק לחומרא דאיכא למימר אף בצורף ישראל מחלוקת וחכמים ס"ל לא ביטל. ודעת הרמב"ם ז"ל כמ"ד בצורף נכרי פליגי ובצורף ישראל ד"ה בטילה כדפסק בפ"ח מעכו"ם הלכה ו'. ומסוגיא דהכא משמע לחומרא ור' יוחנן הוא דמחמיר והיה נראה כדעת המחמירין. מיהו הא איכא למישמע מהאי סוגיא דמאי דמספקא להו התם לחד אמר בצורף ישראל מחלוקת אם בין בזו ובין בזו מחלוקת או לא והיכא פשיטא להו דר' יוחנן וזעירי בשם ר' חנינא בחדא שיטתא קיימי והיינו זעירי א"ר יוחנן דהתם דס"ל דבצורף ישראל הוא דנחלקו ואין כאן שום מ"ד דבין בזו ובין בזו מחלוקת והשתא הדרינן לסוגיא דגמרא דילן דלא נוכל לפרש ברייתא דרבי דאמר נראין וכו' כדבעי התם למיפשט מעיקרא דבין בזו ובין בזו מחלוקת דליכא למ"ד דפליגי בתרווייהו ומוכחא השתא דעיקר פירושא דדברי רבי דה"ק נראין דברי לחביריי במכרה לצורף ישראל וכו' ולפ"ז לדעת הפוסקים דסוברין דהאי פירושא לדחייא בעלמא הוא דאיתמר דאיכא למימר דה"ק רבי נראין דברי וכו' ולעולם האי פשיטותא קאי דבין בזו ובין בזו מחלוקת היה לכאורה נגד משמעות הסוגיא דהכא דהני מ"ד גופייהו קאמרי בהדיא דל"פ בתרווייהו וכבר נודע לנו מכמה וכמה מקומות דדרכו של הרמב"ם ז"ל להניח ספיקא דהש"ס דילן במקום דאיכא פשיטותא בסוגית ש"ס הזה ומכ"ש במקום דיש ללמוד מהאי ש"ס לפשיטות דהתם דנראה דמכאן יש לחזק כדעתו ז"ל דפירושא דקאמר התם אליבא דרבי עיקר הוא ולא לדחייה איתאמרת. ובענין משכנה עיין מ"ש הר"ן ז"ל ומביאו התי"ט ומ"ש על זה. ולענ"ד הדברים פשוטין כדברי הב"י דכוונת הרמב"ם ז"ל למינקט ברישא לדוקא וכן הסיפא וה"ק או שמכרה לצורף ישראל ה"ז בטילה ודוקא מכרה לו אבל אם משכנה ולא מכרה ואפי' לצורף ישראל או מכרה לנכרי או ישראל שאילו צורף וכו' ה"ז אינה בטילה:

הלכה ו

תני מלחמת יהושע אסורה וכו'. כדפרישית וכן נלמד מדברי רש"י ז"ל במתני' שכתב שהניחו עובדיה ואין דעתם לחזור וא"כ בשעת מלחמה דאסורה מפני שעתידין לחזור לה הא אם עברה המלחמה ולא חזרו לה מותרת וכן נלמד גם מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח

מע"א הל' י"א שכתב בשעת המלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה. וא"כ בעברה המלחמה ויכולין לחזור ולא חזרו לה נתגלה דעתם שלא מפני המלחמה הניחוה אלא ביטלוה. ועיין לעיל פ"ג הל' ז' ד"ה על דר' יוחנן מה שכתבתי בהא דקאמר התם בהכנסתן לארץ היא מתניתא:

הלכה ח

תני ר' חנן והוא שלא העלים ישראל את עיניו ממנו. במילתא דהכא יש בה פירושי' שונים אהיכא קאי אי למשנה ראשונה או למשנה אחרונה ואע"ג דלמשנה אחרונה אין היתר ליקח מהן גת בעוטה ואע"פ שעדיין היין מעורב עם הענבים ועדיין לא ירד לבור דחיישינן שמא התחיל להמשך ויש בזה שיטות כמו שיתבאר ודברי ר' חנן ודאי אמשנה ראשונה קאי אלא דמ"מ איכא נ"מ נמי לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה וכדבעינן למימר קמן דהתוס' בדף נ"ה ע"ב ד"ה אמר רב הונא כתבו וא"ת כיצד לוקחין יין בגיגיות הנכרים המלאות ענבים דרוכות למה אין לנו לחוש כי שמא כבר המשיכו הנכרים יין מהם וחזרו ומלאום ענבים. ור"ל דלדעתם שכתבו לעיל דבגת פקוקה ומליאה שרי אף לדידן דקי"ל כרב הונא וכמשנה אחרונה דרב הונא גופיה משני הכי וכדעת הסוברים דהאי שינוייא קאי אף לפי המסקנא וכן דעת הרא"ש ז"ל והרשב"א ז"ל ויתבאר עוד מזה בדיבור דלקמן והאיכא חששא אף במליאה ועל זה כתבו דבאמת יש לחוש בגיגיות גדולות ומחמת חשש זה וכו'. ועוד כתב שם בהלכות וכו' זהו בהלכה דלקמן וכפי הגי' אשר לפנינו ולקמן נדבר מזה. וכ"כ הרא"ש ז"ל וגיגיות המלאות ענבים ועומדים בבית הנכרי יש לחוש שמא המשיך הנכרי קצת מהם וחזר ומלאום ואם העלים ישראל עיניו מהם אסור וכן משמע בירושלמי וכו' וגם למשנה ראשונה יש לחוש שמא מחזיר גרגותני לגת. ר"ל דאף דדברי ר' חנן נראין דעל לוקחין גת בעוטה קאי וזהו למשנה ראשונה מ"מ למדין אנו גם למשנה אחרונה דכמו במשנה ראשונה אסור אם העלים ישראל עיניו דשמא אחר שירד לבור החזיר כלי הבור והגרגותני לגת ואסרו הכי נמי למשנה אחרונה וכדכתבו התוס' ומביאין ראיה מהירושלמי וכו' ר"ל למשנה אחרונה כמה דאמר הכא בהלכה דלקמן שלא יעלים עיניו דשמא ממשיך ממנו. וכן אם הוא שלהם יש לחוש ליקחן אפי' בגת מליאה דשמא כבר המשיכו קצת וחזרו ומלאום וכן בגיגיות שלנו שהניחום בביתם יש לחוש שמא משך מהם קצת וחזר ומלאום. ומיהו כתב הרא"ש דאין ללמוד לאיסור וכו' אלא שנכון להחמיר וזה כדברי הר"י בתוס' אבל ר"י פי' שיש להקל ולומר שהירושלמי לא אסר אלא בגת בעוטה יפה וכו' ור"ל דאף דדברי ר' חנן דהכא ודאי אמשנה ראשונה קאי ולא משום חשש המשכה הוי אלא שמא יחזיר מכלי הבור

לגת. מיהו מהלכה דלקמן וכו' כדלעיל ומ"מ אין לנו ללמוד לאיסור מהירושלמי לדידן משום חשש המשכה בגיגיות שלנו וכו' ועל זה כתבו ורבינו יהודה פירש דהירושלמי קאי אמשנה אחרונה וכו' ור"ל דרבינו יהודה מחמיר ומפרש דהירושלמי בהלכה דלקמן שציינו לעיל למשנה אחרונה היא ומפרשינן דהחשש הוא שמא אחר שנעשה יין לקחו מן כלי הבור והחזירו לגת ולא משום המשכה בגת גופיה והשתא ההיא דר' חנן בהלכה זו אף דלמשנה ראשונה היא מיהו לא מפרשינן אריש דמתני' לוקחין גת בעוטה קאי דאז הוה מצינן למימר ולחלק בק גת לגת כסברת ר"י אלא דאסיפא קאי ירד לבור וכו' והשאר מותר וקאמר דדוקא בשלא העלים ישראל עיניו אבל בלאו הכי חיישינן שמא החזיר כלי הבור לגת. והשתא איכא למיחש וכו' כמו האי חששא דלקמן ולפ"ז אין לחלק בין גת בעוטה יפה ויש בה יין הרבה לבין גיגיות שלנו שהרי אע"פ דלא חיישינן להמשכה מ"מ האי חששא איכא ועיין במה שפירש המהרש"א לכוונת התוס' בדברי רבינו יהודה ולענ"ד נראה דדברי רבינו יהודה מטין לחומרא כמו שנראה מלשון התוס' ומהא דכתבו לקמן ועוד כתב רבינו יהודה וכו' ועוד דהא האי חששא איכא למיחש עכ"פ לעולם שמא החזיר אחר שנעשה יין ובכל גווני איכא למיחש להא בין למשנה ראשונה בין למשנה אחרונה בין במקום דשייכא המשכה בין במקום דלא שייכא המשכה ואין להאריך בזה. ואחר שנתבאר כוונת דברי התוס' נבאר בעיקר הדין במה שיש ללמוד מכאן ובענין מה שציינו התוס' ועוד כתב שם בהלכות וכו' כמה דפרישית לעיל דלכאורה סייעתא מכאן לדברי הסוברים דאף למשנה אחרונה מ"מ בגת פקוקה ומליאה שרי וזה דעת התוס' והרא"ש ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בבית החמישי בשער השני דהא בהדיא קאמר אבל דורכין עם הנכרי ומסייעין עמו עד שיעלים מעיניהם ולפי הגירסא שלפנינו בזה בהלכה דלקמן חזרו לומר וכו' וא"כ למשנה אחרונה היא וע"כ דמוקמינן להא בגת פקוקה ומליאה דליכא חשש המשכה ובלבד שלא יעלים הישראל עיניו דשמא יחזיר אח"כ מכלי הבור לגת אחר שיעשה יין ויתחיל לירד לבור ויקח מן הגת ויחזור וימלא אותה מן הבור. אמנם האמת יורה דרכו דהגי' שלפנינו בהלכה דלקמן גירסא מוטעית היא וא"א להעמידה דזהו להיפך לגמרי ממה דקיי"ל לדינא דקאמר בראשונה היו אומרין בוצרין וכו' חזרו לומר אין בוצרין עם הנכרי וכו' וא"א לפרשה בשום פנים וניכר הטעות מתוכה דמציין בהתוספתא ושם היא כתובה כהוגן כמו שהבאתי לקמן הגי' הנכונה שבתוספתא ועולה כדמייתי התם בראשונה היו אומרים בד"ד וכו' וחזרו לומר דב"ד וכו' והא דקתני ומסייעין עמו עד שיתעלם מעיניהם לא קאי כלל אדורכין אלא כדמיתני בתוספתא חזרו לומר אין דורכין עם הנכרי וכו' ומוליכין עמו חביות וכו' ומסייעין אותו

וכו' ועיין בהלכה דלקמן לשון התוספתא שהעתקתי בפנים וכדמוכח מסוגיא דהלכה דלקמן כדפרישית שם והשתא מתוספתא זו ומסוגיא דלקמן ליכא סייעתא לדעתם ז"ל ואדרבה משם יש ללמוד מדלא חילקו בחזרו לומר אין דורכין עם הנכרי ש"מ דאין לחלק בין גת מלאה או אינה מליאה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' מ"א בהל' י"א שכתב לפיכך אין דורכין וכו' ואין לוקחין ממנו גת דרוכה וכו' ולא חילק בזה בין פקוקה ומליאה או לא וכדעת הרמב"ן ז"ל הביאו הרשב"א שם וכן בר"ן. ובענין פי' המשכה מבואר להדיא בדבריו ז"ל שדעתו כדעת רש"י ז"ל דהמשכה בגת גופה הוי המשכה במקום שנצלל היין אלא דבזה יש קצת חילוק בין דעתו לדעת רש"י דלרש"י ממקום גבוה למקום נמוך בגת הויא המשכה כמו שפי' הוא ז"ל שהגת עשויה כמדרון וכו' ואלו לדעת הרמב"ם אין צורך לזה אלא בגת במקום שנפרד היין ועומד לעצמו הוי המשכה וכן הביא הרשב"ם שם בשם הראב"ד ז"ל וכן נראה מסתימת דברי הרמב"ם שם שכתב משידרוך וימשך היין אע"פ שירד לבור אלא עדיין הוא בגת וכו' וכבר הביאו ז"ל ראיה לדעת זו מהתוספתא והביאו הרשב"א שם דתניא בפ' ח' הלוקח עביט של ענבים מן הנכרי ומצא בה תחתיו גממיות מותר בצדו גממיות אסור אלמא המשכה בגת כל שיש גומות מלאות יין שנמשך אליהם והם עומדות למעלה נעשה יין נסך ועיין בדיבור דלקמן ומה שכתוב בסמ"ג בענין דרב חנן דהכא המה מועתקי' בטעות הדפוס ובהגמ"י פרק י"א תמצא דברי הסמ"ג מתוקנים:

מן מותר גממיות שתחת האשכולות מותרות שבצידיהן אסורות. הכי הוא בתוספתא שהבאתי בסוף דיבור דלעיל וכן הביא הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך שם וכן הביא הרא"ש ז"ל בפרקין לראיה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל דאפי' בגת עצמו שייכא המשכה וכן הסכימו גדולי האחרונים ז"ל דלא כר"ת בזה שהביאו התוס' דלעיל שם. ופלוגתא דת"ק דר' יוסי בר' בון בהכי הוי דת"ק ס"ל מה שתחת האשכולות מותרות דאע"ג שנוטל האשכולות משם אי אפשר שלא ישארו הענבים וגרעינין הנושרין מן האשכולות שמה וא"כ אין היין נפרד ועומד לעצמו הוא ולא קרינן ביה נמשך ור' יוסי בר' בון ס"ל דאע"פ שהגרעינין מעורבין כיון שנוטל האשכולות משם הוי כמו היין נצלל ועומד בפני עצמו ואף מה שתחת האשכולות אסורות וכתב הרשב"א ז"ל שם דדברי ר' יוסי בר' בון ליתא אלא כדעת הת"ק וכתב עוד דלמדנו מכאן מדקאמר ת"ק שבצידיהם דוקא אסורות שהן עומדות בפני עצמן א"כ שמענו דבגת פקוקה ומליאה לא הוי המשכה אפי' למשנה אחרונה דלא משכחת לה שלא יהו מעורבין הגרעינין עם היין אם הגת מליאה הוא ולפיכך חולק הוא על הרמב"ן ז"ל שכתב דאפי' בגת פקוקה ומליאה אסור למשנה

אחרונה וכן דעת הרמב"ם ז"ל והבאתי לעיל וכן דעת ר"ת ז"ל בזה והביאו הרא"ש ז"ל דגזרינן קודם המשכה אטו לאחר המשכה ודעת הרמב"ן ז"ל לפרש הא דהכא דדוקא למשנה הראשונה נאמרו והוא ז"ל הביא ראיה מדברי הרי"ף ז"ל שלא כדברי הרמב"ן מדכתב לעיל בפ"ב הל' ה' גבי החרצנים והזגין של נכרים אסורין והביא להא דקאמר הש"ס דהכא שם במשלה מתוך הבור היא מתניתא ולאיזה ענין הביא הרי"ף האי מילתא דלא אזלא אלא כמשנה ראשונה אלא ודאי ללמוד ממנו לדידן דקי"ל כמשנה אחרונה דאע"ג דלא ירד לבור הוי יין אפ"ה החרצנים והזגין לא אסרו אלא במשלה אותן ממקום שנעשה יין נסך והיינו בגממיו' שבצידי הגת אבל לא מתחת האשכולות וא"כ שמעת מינה דבגת פקוקה ומליאה שרי כדאמרן זהו תוכן דברי הרשב"א ז"ל שם. ולדעת הרמב"ם ור"ת והרמב"ן ז"ל יש לומר דלעולם הא דהכא לא נאמרה אלא למשנה ראשונה ודברי הרי"ף ז"ל דלעיל פ"ב יש גם כן לומר דלהכי הביא הא דמשלה מתוך הבור ללמוד ממנו לדינא אליבא דמשנה אחרונה דבמשלה אותן מתוך הגת לאחר שנדרכו דוקא דאותן הוא דנאסרו ולאפוקי החרצנים והזגין שלהן שלא נדרכו וכמו דלדברי הרשב"א ז"ל ע"כ לומר דמתוך הבור דנקט התם לאו דוקא הוא אלא מתוך הגת ובמקום דנאסרו ולאפוקי מתחת האשכולות ה"נ נימא לדעתם ז"ל דמתוך הבור לאו דוקא אלא מתוך הגת ובכל מקום בין מצידיהן ובין שתחתיהן דבין מליאה ובין חסרה הכל אסור לאחר שנדרכו ולאפוקי מקודם שנדרכו ועיין לעיל פ"ב שם:

גת שפקקה נכרי וכו'. עיין מזה לקמן:

רב הונא בשם רב הקילוח כבור וכו'. עיקר מילתיה דרב הונא דס"ל ניצוק חיבור מתבא' גם בתלמודא דילן בפ' דלקמן דף ע"ב ע"א והכין פסקו רוב הפוסקי' ז"ל דאע"ג דלענין טומאה לא הוי ניצוק חיבור כדבעי ר' זעירא הכא מ"מ ביין נסך החמירו וכמסקנת הפוסקים ז"ל דלא כר"ת בתוס' שם. ודעת הרמב"ם ז"ל הוא להחמיר ביותר דאפי' בסתם יינם ניצוק חיבור אפי' לאסור בהנאה ואפי' בזמן הזה כדמוכרח מדבריו שכתב בפרק י"ב ממ"א הל' י"ב בדין ניצוק חיבור המערה יין לתוך כלי שיש בו יין נכרים נאסר כל היין שבכלי העליון שהרי העמוד הניצוק מחבר וכו' וכבר נתן הוא ז"ל כלל בדבריו בפי"א הל' ח' כל מקום שנאמר זה שהיין אסור אם היה נכרי שנאסר היין בכללו עובד עכו"ם הרי הוא אסור בהנייה וכו' וכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו"ם. ולעיל שם בהל' ז' כתב אבל הנוצרים עובדים עכו"ם הן וסתם יינם אסור בהנייה. וכלומר מדבריהם כמו שכתב שם בהל' ג' ואפי' בזמן הזה כמ"ש בפ"ט מהלכה עכו"ם הל' ד' ע"ש ולא חילק בין זמן הזה או לא וכבר כתבתי מזה לעיל בפ"ק. ומיהו לדעת רוב גדולי אחרונים

ז"ל דבזמן הזה לאו עובדי עכו"ם הן וסמכו על הא דר' יוחנן בריש פ"ק דחולין שהזכרתי שם סתם יינם אינו אסור אלא בשתיה וכן אמרינן ניצוק חיבור לכלי שיש בו סתם יינם או מגע שלהן ביין שלנו ולענין לאסור בשתיה ולא בהנאה כמבואר זה בדברי הרשב"א ז"ל בת"ה שם בסוף שער החמישי והביאו הב"י בסי' קכ"ו. ובענין דמסיק הכא אליבא דרב הונא דסבר נתנסך הבור נתנסך הקילוח נתנסך הקילוח לא נתנסך הבור ודלא כר' בא והביאו הרשב"א שם ולמדו מכאן דאפי' למאי דקי"ל ניצוק חיבור נתנסך הבור לא נתנסך אלא הקילוח אבל לא מה שבגת וגרגותני דאין שם אלא תערובת יין וכן הביא זה הר"ן ז"ל ומיהו טעמא דנתנסך הקילוח לא נתנסך הבור לא מצאתי מבואר בדבריהם ז"ל ונראה דטעמא הוי כעין ההיא דר' יוחנן התם לקמן בפ"ה דף ע"ג ע"א המערה יין נסך מצירצור קטן לבור אפי' כל היום כולו ראשון ראשון בטל ודוקא צרצור קטן דלא נפיש עמודיה אבל חבית דנפיש עמודיה לא. ודין זה מוסכם הוא מרוב הפוסקים ז"ל וכמ"ש הרמב"ם בפי"ו שם הלכ' כ"ח ומה שהקשה הראב"ד מברייתא דאגרדמים כבר תירץ הרשב"א בת"ה והביא דבריו בפרק דלקמן במקומו בהלכה י'. ולפ"ז קילוח מן הגת נמי לא נפיש עמודיה חשבינן ליה ויתבאר עוד מזה לקמן:

ובלבד בשותת. כדפרישית וזה מבואר התם בכמה מקומות בפרקין דאינו עושה יין נסך עד שישכשך כדכתב הרמב"ם ז"ל בריש פי"ב שם וכן הא דארמייא נפל לגובא וכו' ידא אושיט וכו' כעין עובדא דאמר התם בדף נ"ט ע"ב ההוא אתרוגא דנפל לחביתא דחמרא אידרי נכרי ושקליה אמר להו רב אשי נקטוהא לידיה כי היכי דלא לישכשך ביה ובצרוה עד דשייפא והביאו הרמב"ם ז"ל שם:

אבל הנכרי עצמו בן יומו עושה יין נסך. הכי מסיק לה התם בדף נ"ט ע"א ולענין לאסור בשתיה ולא בהנאה וכן כתבו הפוסקים ז"ל:

נכרי מהו שיעשה בפיו יין נסך וכו'. ברייתא דאגרדמים נכרי כמו שהובא כאן מייתי לה נמי התם בפרקין דף נ"ח ע"א גבי הא דאיתותב רבא שם ובתוספ' שם גריס אגרדמן שטעם מן הכוס והחזירו לחבית אסור קדח במינקת ונפל ממנה טיפה כל שהיא אסורה מפני שטיפה של יין אסורה ואוסרה כל שהיא. ולפ"ז אתותב גם רב אדא דהכא דנהי דרישא דהתוספתא מצי לאוקמי בשהחזיר הנכרי מ"מ סיפא קשיתיה דמשמע בהדיא דבפיו עושה יין נסך ונאסרת ואוסרת כל החבית וכן העלה הרשב"א ז"ל בת"ה שם בשער הרביעי ודחה שם פירוש בעל בדק הבית בהא דרב אדא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' י"ב ממ"א הל' ט"ו ונראה מדבריו דלא כמשמעות התוספת' ועיין בכ"מ שם. ודלא כפי' הרשב"א ז"ל להא דהכא דעל טיפה שטעם קאי אלא היין שעלה במניקת במציצתו יפול

לחבית ויאסר וזהו לטעמיה ז"ל שפסק דכח הנכרי בכוונה אסור בהנאה כמ"ש שם בהל' ב' נטל כלי של יין וכו' ע"ש וה"נ מה"ט הויא:

הלכה ט

והוא שהיללו עליהן דרוכית שתי וערב. התוס' במתני' הביאו להא דר' יונה לראיה דבסוף דריכה מיירי ועוד הכריחו דאין לומר מטעם שבלאו הכי נטמאו בגת טמאה דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי אין דורכין עמו. ומיהו הא דר' יונה לא קאי הכא דהא איתותב וכן טעמיה דקאמר לקמן פרכיה ר' יוסי וכדמייתי ראיה ממתני' דחלה וכדפרישית בפנים וע"כ טעמא לר' יוסי משום הכי הוה דבל"ה נטמאו בגת טמאה ול"ק מישראל העושה פירותיו בטומאה משום דעכ"פ משום מסייע ידי עוברי עבירה איכא אע"ג שכבר התחיל ונטמאו וכעין סברא זו כתבו התוס' בעצמן לקמן בגמרא דף נ"ה ע"ב ד"ה אין בוצרין וכו' ע"ש וסברא זו מוכרחת מסוגיא דהכא:

דתני בראשונה היו אומרין וכו'. כבר כתבתי מזה בהלכה דלעיל ד"ה תני ר' חנן דגי' דהכא נשתבשה וגי' התוספתא שהבאתי בפנים היא עיקרית כדאמרינן התם בראשונה היו אומרין בד"ד חזרו לומר דב"ד ור"ל דאלו סימנים ניתנו שלא לטעות בהן ואע"ג דלא נרמזו בסימנים אם לפרשן על דורכין או על אין דורכין מ"מ ממילא נשמע שהרי סימן שמסרו חכמים לעולם מן הסתם הוא לזכור במה שנאסר ובהל' נכרים קיימינן והתחלת הסימן לאיסורא אלא דאח"כ מרמז והולך לא את הכל אסרו כ"א כך וכך וא"כ לפי משנה ראשונה ע"כ דנתחיל לפרש הסימן אין בוצרין עם הנכרי אין דורכין עם הישראל והד' השני ע"כ על דורכין עם הנכרי דאל"כ אלא דאין חילוק בין נכרי לישראל העושה בטומאה א"כ ב"ד לחוד סגי לסימן ולפי משנה אחרונה איפכא הוי דב"ד ומתחילין לפרש לאיסור אין דורכין עם הנכרי וע"כ דהב' על אין בוצרין עם הישראל וכו' קאי דאל"כ אלא על הנכרי א"כ פשיטא דעם ישראל וכו' לא בוצרין ולא דורכין ובסימן ד"ב סגי אלא ודאי דבוצרין עם הנכרי והב' והד' ע"כ מפרשינן אין בוצרין עם ישראל וכו' וכ"ש אין דורכין ואיצטריך סימן ד' השני כי היכי דלא ניטעי לפרש אין דורכין ואין בוצרין הכל על הנכרי. ועיין בתוס' שם במה שנתנו טעם הא דנקט הכא כ"ש ולא במשנה ראשונה ולפי מה שנתבאר מדברינו יש להוסיף עוד טעם לזה דהפי' וצורך לרמז כל הסימן הזה קמ"ל וניחא נמי לר' יוסי דהכא דלא ס"ל לפרש למשנה הראשונה בסוף דריכה וטעמא דישראל וכו' ודאי משום סיוע הוא אע"ג דכבר נטמאו כדפרישית בפנים ומוכרח מהסוגיא. ולמאי דפרישית בדברי ר' יוסי יש בישראל איסור גרם טומאה הואיל וטבולים לתרומה וממילא אסור לסייעו ואע"פ דכבר נטמאו בגתו ל"ק קושית התוס' הכא במה שהקשו

בד"ה שמותר לגרוס וכו' על רש"י ז"ל במה שפי' באין בוצרין עם ישראל וכו' דבר תימא להחשיבו טבול לתרומה קודם מירוח וכו' אבל הכא ניחא האי טעמא על אין דורכין דכבר הוטבלו לתרומה. וכך הם מדוקדקים דברי הרמב"ם ז"ל בפי' י"ב מהל' תרומות הל' י' ישראל שעושה פירותיו בטומאה אין בוצרין עמו ואצ"ל שאין דורכין עמו מפני התרומה שתעשה בטומאה ור"ל שאסור לגרום להטבולין לתרומה כמ"ש בפ"ח מהל' ביכורים הל' י"א שאסור לגרום טומאה לכתחילה לעיסה וכו' ומכאן הוא דלמד כדדריש ואסמוך הכא אקרא ונתתם ממנו וגו' לאהרן הכהן. ורש"י ז"ל שכתב כאן טבולים הם לתרומה ואסור לגרום טומאה לתרומה דכתיב ואני וגו' מהאי קרא הוא דלא משמע כן מהאי תלמודא לדרשת להטבול לתרומה דבהדיא אמרו בחלה כמו שהבאתי בפנים תרומה צריכה שימור אין הטבל צריך שימור כ"א מאסמכתא דקרא ונתתם ממנו וגו' דרשו לאסור לכתחילה. ואתייא הא דר' יוסי דהכא בהטבולין לחלה כדאמרינן התם בריש נדה כמבואר בפנים:

הלכה י

כאן בלותת כאן בשאינו לותת. וכן העתיק הרמב"ם ז"ל להני דינים בהדדי בהל' ביכורים שם הל' י"ג אשת חבר מרקדת ובוררת עם אשת עם הארץ אבל משתטיל מים בעיסה לא תסייע אותה וכו' וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו וכו' ומשמע דחד טעמא וחד דינא אית להו דמשהוכשרו לקבל טומאה אסור לסייען אבל קודם לכן בוררין ומרקדין עמו אם לא לתתן וכן התוס' קיימו להא דהכא לפי' ר"ת וע' בגיטין ס"פ הנזקין ד"ה רישא בטומאת חולין וכו' דשם מבואר ביותר בדבריהם:

ומאן דאמר לנכרי איישר מהו שואלין בשלומן של ישראל שלום עליכם. כבר כתבתי בגיטין דלפי האי גירסא י"ל דלמ"ד מחזיקין איישר הוא ס"ל דשאלת שלום דקתני מילתא אחריתא היא ושלום עליכם הוא ואייתי שפיר כש"ס דילן דהתם דאינו אסור לנכרי אלא בכפילת שלום והתוס' כתבו שם דלכ"ע הוא דלא כש"ס שלנו וזהו לפי הגי' דהנזקין וגי' דהכא הוא כגי' דשביעית ונראית עיקר וע"ש:

הורי ר' אמי לרדות עמו אסור. זהו כסברת התוס' ד"ה אבל מוליכין וכו' דאסור לסייע לאפות עמו אלא לפלטר והוא נחתום קטן כדפרישית במתני' ומה שמביאין ראיה מהתוספת לכאורה משם אין ראיה כל כך דלגירסת התוספתא למשנה ראשונה הוא דנשנית כן דהכי תני התם בפ"ח בראשונה היו אומרים אין מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ואין מוליכין עמו גריצות לתנור חזרו לומר מסייעין את הנחתום העושה בטומאה ומוליכין עמו גריצות לתנור ובסוריא מסייען את הנחתום העושה בטומאה

ומוליכין עמו גריצות לתנור ע"כ אלא דנראה דהגי' מוחלפת היא כדמוכרח מדקאמר ובסוריא וכו' והרמב"ם ז"ל בהל' ביכורים שם העתיק כלשון המשנה מוליכין עמו פת לפלטר ופלטר מפרש הוא ז"ל כפי' התוספות כדמוכח מפ"ה דדמאי וכ"כ בפרק י"ד ממעשר הלכה ו':

הלכה יא

מאן דאמר אע"פ שאין עליו מלוה על אותו הבור וכו'. לפי אשר כתוב לפנינו ומשמע דפלוגתא היא היה צריך לגרוס לקמן אלא כיני וכו' ומ"ד אע"פ שאין עליו וכו' ובלבד תוך לפישוט ידים וכדפרישית בפנים וכלומר דלהאי מ"ד ובלבד תוך פישוט ידים הוא דמחמיר בשאין עליו מלוה וא"כ להאי מ"ד כתנא דידן דדוקא ביש לו מלוה על אותו יין אבל באין לו מלוה על אותו יין מותר ואפי' תוך פישוט ידים והוה אתיא שפיר לדינא כמו שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב ממ"א הל' כ"ה שסתם וכתב ואם אין לו עליו מלוה היין מותר בשתיה וכ"כ הרשב"א ז"ל בהדיא בת"ה הארוך דאפי' בתוך פישוט ידים שרי והביא ראי' מהש"ס ומהתוספתא דמייתי הכא בהלכה דלקמן פרואר שישראל ונכרי כונסין לתוכן יין אפי' חביות פתוחות מותרין שאין מנסכין כן כלומר דמרתת פן הישראל רואהו וכו' והביאו הב"י בסי' קכ"ח. ומיהו לא אשכחן פלוגתא בעיקר דינא דמתני' דיהא שייך לומר מאן דאמר ומאן דאמר. והנראה בפי' הסוגיא דהנכון הוא דגרסי' כעין הוון בעי מימר בפרק דלקמן על המתני' מה שעל השלחן אסור ומה דאמר גרסינן כלומר הא דאמרינן ברישא בשיש לו עליו מלוה אסור מיירי בתוך פישוט ידים ומה דאמר אם אין עליו מלוה על אותו הבור חוץ לפישוט ידים. כלומר הא דבסיפא שרי בשאין לו עליו מלוה משום דהוא לעולם כחוץ לפישוט ידים דהואיל דאין עליו מלוה אותו היין מרתת הנכרי ואפי' בתוך פישוט ידים כחוץ לפישוט ידים דמי ופריך ולא כן וכו' דאלמא דכל שהוא יכול לפשוט את ידיו וליגע גזרינן ביין נסך כמו דאמרו בטהרות ומשני אלא כיני מה דאמר וכו' בתוך פישוט ידים כלומר בשיש לו עליו מלוה הויא לעולם כמו בתוך פישוט ידים דהואיל וסמכה דעתיה ליגע אפי' עומד מרחוק קצת הולך לשם ונוגע ואינו חושש וכבתוך פישווט ידים הוא. ומה דאמר אם אין עליו על אותו הבור ובלבד חוץ לפישוט ידים. דוקא בחוץ לפישוט ידים התירו והשתא יש חילוק בין רישא לסיפא בעומד חוץ לפישוט ידים וא"צ לשבש הגי' אלא בהא מה דאמר וכו' וזהו טעות דמוכח אלא דלא אתיא הסיפא לדינא כש"ס דילן כנזכר לעיל. ועיין בהג"א בפרקין דכתב אבל אם אינו יכול ליגע בתוך פישוט ידיו ורגליו אע"ג דיש לו מלוה עליו ולא מירתת ואין נתפס עליו כגנב שרי כדמוכח בירושל'. ושם כתוב אע"ג דאין לו וט"ס הוא. ומשמע

דמפרש להא דברישא בתוך פישוט ידים ממש. וזה דלא כדעת הרמב"ם והרשב"א גם ביש לו עליו מלוה שלא חילקו אלא ביש עליו מלוה על אותו היין לעולם אסור ובאין לו לעולם מותר. ועיין בפרק דלקמן בהל' ז' במה שהבאתי דברי הרשב"א במ"ש שם ויתבאר מזה אי"ה:

הלכה כר"ש. והתם בדף ס' ע"ב המסקנא אין הלכה כר"ש:

אין הנכרי עושה יין נסך בזריקה. ומשמע דאפי' בשתיה מותר וזהו דעת התוס' והרא"ש ז"ל לפרש הא דרב אשי שם כל שבזב טמא בנכרי עושה יין נסך וכל שבזב טהור בנכרי אינו עושה יין נסך ודעת הראב"ד ז"ל בהשגות פי"ב ממ"א הלכה ט' וכן דעת הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך וכן הסמ"ג וכתב וכן זרק צרור או דבר אחר בתוך היין מרחוק ואפי' בכונה מותר כדאיתא בירושל' אין זריקה אוסרת ביין נסך וכ"פ הטור בסי' קנ"ה. והא דבעי הכא מהו שיעשה יין נסך בחמתו וזהו לפי הגי' דלא גריס במתני' וזרקה בחמתו לבור כגי' המשנה בבבלי ואע"ג דאפי' בזריקה שלא בחמתו קאמר בפשיטות דאינו עושה יין נסך יש לחלק דהא דר' אבהו בזריקה מרחוק הוא והבעיא בזרק החבית בחמתו לפי גירסתו במתני' והיא סמוך לבור וכדעת רש"י ז"ל לחלק בזה ולפ"ז אף דפסק הכא מותר מ"מ יש סמך מהבעיא לחילוק זה לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל שם דס"ל דמגע נכרי שלא בכונה ע"י דבר אחר אסור בשתיה ופסקו ז"ל כדהתם בהא דקאמר דקאזיל מיניה ומיניה כפירושם ז"ל כמבואר שם ובדברי התוס' לדעת רש"י וע"ש וזהו לשיטתם ז"ל. וכעין זה יש לחלק לדעת הש"ע דפסק כדעת הרמב"ם ז"ל בסי' קכ"ד סעיף י"ח דבחמתו אסור בשתיה ובסימן קכ"ה ה' גבי זרק אבן או חפץ וכו' פסק כדעת הראב"ד והרשב"א והרא"ש והטור ז"ל דבחמתו מותר אפי' בשתיה והיינו דיש לחלק אפי' בחפץ המתגלגל ודוחהו וכו' אם עשה כן בחמתו ובין זריקת החבית בחמתו לבור שהיא זריקה מכנגדו והתוס' לעיל בדף ל"ט ע"ב סוף ד"ה מהו שיוליך ענבים לגת הביאו ראי' מהכא לסתור מ"ש הרשב"ם בשם רש"י לחלק בין זורק מכנגדו לזורק מרחוק דהא סתם אמרו אין זריקה אוסרת ביין נסך ולא מפליג מידי ולפירושם זה הוה קשיא הא דבעי בתר הכי מהו שיעשה יין נסך בחמתו דהא מסתמא בחמתו בזריקה היא וכדאמרן ואפשר דשפך בחמתו קאמר וכדמשמע מפשיטות הבעיא ואין להאריך:

זה שמוזג בחמין וכו'. הטעם כתב הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל בבית החמישי בשער השני שלא היה דרכם למזוג אותו בצונן וכתב עוד אע"ג דלא סמכינן אדבני מערבא במזיגת מים צוננים חדא דהאידנא רגילי למישתי בצונן ועוד דר' ירמיה אמר יבא עלי שלא עשיתי מימי ועוד דבגמרין סתם אמרו יין שמזגו נכרי ולא פלוג בין חמין לצונן מ"מ נילף

מינה שלא אמרו אלא במכשירין לשתיה כדרך שבני אדם מכשירין לשתיה ומינה לחבית גדולה שאין דרכן של בני אדם למזגה ביחד שאם שפך בו נכרי מעט מים מותר והדעת נותנת שאפי' נתן בה כדי מזיגה לפי שאין דרכן של בני אדם לעשות כן ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן עכ"ל. וכן נימא דיש עוד ללמוד מכאן דלכתחילה הוא דאסרו בדבר שדרכן של בני אדם למזוג כן שר' ירמיה לא אמר אלא שהוא לא נהג היאך לעשות כן וכן ר' יסא אמר מה שרא לכון לעשות כן לכתחילה וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א הלכה י"ג דבדיעבד אם מזג מותר וכן משמע מהתם בדף נ"ט ע"א ר' חייא בר אבא וכו' חזא חמרא דמזגו נכרים וכו' ולא אמר להו ולא מידי. וזהו אפשר לומר כדעתו הכא דבצונן מותר ועכ"פ מדא"ל ר' יוחנן צא והכרז וכו' ועל יינם יין נסך משום שאינן בני תורה וכו' הא לאו הכי משמע דבדיעבד לא היה אוסר:

הלכה יב

היה לרבי. כדפרישית ויש עוד לפרש לרבי כמו ללבי וזהו תרגום של תמר צדיק כתמר יפרח בלולבי דתמר. והיינו הך וזהו כדרב יוסף התם ודיקלא וכו' פסיק רישא רב אחא ורבינא וכו' וקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וה"נ אם נראה עולה ויורד בו קאמר וכמה שהגהתי בפנים וזהו טעות דמוכח וכלומר אף על פי שאינו עושה פירות אלא עשוי לעלות ולירד בו לפעמים:

שומר אע"פ שאינו בא אחת לקיצים. כדפרישית ממשמעות הסוגיא דמדחה להא דר' בא מכח האי ברייתא והתם בדף ס"א ע"א קאמר שמואל כר' בא בשם רב יהודה הכא והטור בסי' קל"א פסק כן לדינא ולמאי דמפרש התם אלא אימא הכי עד שיבא ממונה שאינו בא לקוצים א"כ לא מדחיא להא דשמואל ובל"ה ההיא ברייתא בענין אחר נשנית שם. והכא דמייתי לקמן רישא דברייתא אחד הלוקח ואחד השוכר וכו' נראה דהגי' כאן אינה מתוקנת דלא מחלק בין יין של ישראל לבין יין של הנכרי וכן בישראל דר שם וכו' לא גריס הכי שם בסוף פרקין אלא אם היין של ישראל ודר באותה חצר א"צ מפתח וחותם בידו בחצר אחרת הוא שמפתח וחותם בידו. ובמטהר יינו של נכרי הגי' הכא כמו דתני תנא מעיקרא התם וא"ל ר' יוחנן תני ואע"פ שאין מפתח וחותם בידו וכו'. ובענין מטהר יינו של נכרי רבו השיטות דלפירש"י ז"ל מוקי רישא דמתני' כמו הסיפא בכותב לו התקבלתי ואפי' אין מפתח וחותם בידו מותר בפתוח לר"ה ור"ת חולק על זה כמבואר בתוס'. ודעת הרמב"ם ז"ל ממ"ש בפ' י"ג ממ"א מהל' ג' עד הלכה ו' במטהר יינו של נכרי נראה שכך היא דאם הישראל השומר דר באותה החצר מותר ובחצר אחרת אסור ולא

מהני מפתח ותותם ולא התקבלתי מכיון שהיין של נכרי הוא אבל בבית הפתוח לר"ה מהני מפתח וחותם וכתיבת התקבלתי דנראה מ"ש בהלכה ה' אדלעיל קאי:
לא על הדא איתאמרת וכו' כדפרישית. ויש לכוין דהוי כעין האי פלוגתא דפליגי התם בסוף פרקין אם רשב"א להקל קאמר או להחמיר והמסקנא להחמיר כרב נחמן:
סליק פירקא בסייעתא דשמיא

פרק ה

הלכה א

השוכר את הפועל\. בפירות היתר היא מתניתא. כדפרישית במלאכת היתר כגון בהפקר וכיוצא בזה שהתירו לעשות כדשנינו בשביעית וההיא דר' הילא כדמשני רבא התם בריש פרקין דשאני בין חמרין לפועל בשביעית. ובפירות עבירה דקאמר ר' הילא ודאי במלאכת עבירה ממש היא דאל"ה לא שייכא למיקנסינהו או שהביאו יותר מדאי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק ו' משמיטה הלכה י"ג:
כיתף עמו חבית בחבית וכו'. לכאורה היה נראה מלישנא דאת קונסו בחביתו עד כדי שכרו כלשון הב' שפירשתי בפנים מיהו מדחזינן דלקמן בעיא דלא איפשיטא היא לישנא קמא שפירשתי הוא העיקר וזהו כאוקמתא דרבא התם בדף סה ע"א דמתני' מיירי בשאמר לו העבר לי חבית חבית בפרוטה דבהא שאר השכר מותר ושכר אותה חבית של נסך אסור וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ג ממ"א בהל' י"ט אבל אם אמר לו העבר לי מאה חבית במאה פרוטות ונמצא אחת מהן יי"נ שכר כולו אסור כדכתב שם בהל' י"ח וזה מוסכם מרוב גדולי הפוסקים ז"ל שלא כדעת הראב"ד ז"ל בהשגות שם דלא דמי להא דר"א כדכתב הרשב"א בשם הרמב"ן דהכא י"ל שאלו הודיעו מתחילה שאינו מעביר לו אותה חבית שמא לא היה שוכרו כלל הלכך הכל יין נסך הוא ושכרו אסור והביא לזה הר"ן ז"ל ע"ש. ואביי מוקי התם ממתני' דאמר לו בעיתותי ערב ולכאורה אפשר לפרש דרבא ואביי ל"פ לדינא אלא דרבא קאמר דל"צ לדחוקי לאוקמי מתני' בהכי וכ"כ הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער הב' ומיהו רבא ל"פ אדאביי דאיתא להא ואיתא להא אלא משום דלא תני במתני' לעתותי ערב אוקמה רבא אפי' בדלא אמר ליה לעיתותי ערב ומיהו איתא לדאביי ותניא בברייתא השוכר את הפועל ולעיתותי ערב וכו' עכ"ל אלא דחזינן דדעת גדולי הפוסקים ז"ל אינו כן דהרי"ף ז"ל לא הביא אלא אוקמתא דרבא ותו לא וכן הרמב"ם ז"ל לא כתב לדינא דברייתא ועכ"פ היה צריך להשמיענו הדין בא"ל לעיתותי ערב ואין לומר משום דמילתא דפשיטא היא דאם א"ל לאחר שהשלים

מלאכתו דאין שכרו נאסר מחמת שהעביר לו יי"נ אח"כ דהא עכ"פ טובת הנאה היא והכא קאמר לקמן דבטובת הנאה ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו ובודאי אפי' נאמר דאין דעתם ז"ל לפסוק כהאי דהכא בהא אכתי איצטריך לאשמעינן לזה לענין איסורא (ועיי' במ"ש התוס' שם ד"ה הא דא"ל העבר וכו') אלא דבזה י"ל דאה"נ דגם הרמב"ם ז"ל מודה לענין איסורא וכהתוספתא דלקמן וסמך על מ"ש בהל' עכו"ם דטובת הנאה אסור באיסורי ע"ז כמבואר בדבריו שם בפ' ז' בהל' י"ט והבאתי לעיל בפ"ד בהל' ג' ע"ש וה"ה בטובת הנאה שהעכו"ם מחזיק לו. והרשב"א ז"ל עצמו הרגיש בזה וכתב שם אחר שהביא התוספתא השוכר את הפועל לעשות מלאכה ולעתותי ערב א"ל הולך לי לגין זה במקום פלוני אע"פ שאין ישראל רשאי לעשות כן שכרו מותר וגרסי' בירושלמי היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' ואני תמה א"כ אפי' לעתותי ערב מפני מה כל שכרו מותר תיפוק לי' שהרי עשה עמו בטובת הנאה ואתה ממשכנו מנכסיו עד כדי שכר אותה שעשה עמו בטובת הנאה וי"ל דלדעת הירושלמי מה שאמרו במשנתינו שכרו אסור כל שכרו אסור ובטובת הנאה דהיינו נמי לעתותי ערב כנגד אותה חבית אסור והשאר מותר עכ"ל והביא לזה הב"י בסי' קל"ג. ויש לדקדק בענין זה בדבריו ז"ל דהא לקמן משמע דבעיא דלא איפשיטא היא הכא אם כל שכרו אסור או עד כדי שכרו והוא ז"ל הביא גם לזה שם לעיל מההיא דנתן לו קרקע וכו' עד היה עושה עמו בטובת הנאה וכו' וגריס שם להבעיא הכל אסור אינו אסור אלא כדי שכרו. ולא נמצא בדבריו כמה שכתוב לפנינו נתן לו הכל בשכרו וכו' דזה יש לפרש כמה שפירשתי בפנים בזה. ולגירסתו ז"ל על המתני' קאי ומיהו א"א לפרש כ"א בלשון בעיא. יהיה איך שיהיה שמעינן מיהת דלדעת הפוסקים ז"ל דבאמת כל שכרו אסור בדין דמשנתינו היכי שמעורב ההיתר עם האיסור וכדרבא ואפ"ה לא הביאו הא דטובת הנאה או לעיתותי ערב למאי דמדמי הרשב"א ולאסור דמי שכר אותה החבית א"כ ש"מ דלא פסקו אלא כהתוספתא דאסור לעשות כן לכתחילה ומיהו לא שמענו דבדיעבד ממשכנין מנכסיו עד כדי שכרו וזהו דעת הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו להא דעיתותי ערב וטובת הנאה לענין איסור השכר בדיעבד וטעמא דרבא לא ס"ל דלאביי ולא דייק ליה אלא כדתני בתוספתא שאין ישראל רשאי לעשות כן. ובש"ע שם ס"ד קבע כדברי הרשב"א ז"ל שכתב להא דהכא. והטור הביא לדברי הרשב"א בשמו ומיהו לדינא בענין טובת הנאה אפשר היה דעתו כדעת אביו הרא"ש ז"ל שלא הביא אלא דברי הרי"ף אוקמה רבא וכו' ע"ש ודע דמ"ש התוס' שם בד"ה טעמא וכו' לחד תירוצם דהיכא דלא א"ל לעיתותי ערב אפי' רשב"ג מודי משום דדרך בני אדם ליקח שכר מן הנכרי ויש לאסור כל השכר וחילוק זה שיש בירושלמי לעיל ס"פ כל

הצלמים וכו' ולעיל ט"ס הוא וצ"ל לעיל וכו' דהכא לא שמעינן מידי מזה ומיהו הא דסוף פ' כל הצלמים לכאורה לא דמיא להא דהכא דהתם החשש שיקח ישראל אחר מן הנכרי ויהנה באיסורי הנאה וע"ש וי"ל דכעין דהתם קאמרי דהיכא דמערב איסור הנאה בהיתר חיישינן במידי דדרך ליקח מהן ויש לפקפק בזה ואין להאריך:

היה עושה עמו חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר וכו' נישמעינה וכו'. ברייתא זו לא מצאתיה ככתבה ובתוספתא פ"ז דב"מ גריס השוכר את הפועל להביא שליחות ממקום למקום והלך ולא הביא נותן לו שכרו משלם השוכר את הפועל להביא ענבים ותפוחים ודרמסקנית לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא לא יאמר לו טול מה שהבאת בשכרך אלא נותן שכרו משלם וסיפא דברייתא הובאה בבבלי בהגוזל דף קי"ז ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהל' שכירות בהלכה ח' ולפי גי' הברייתא דהכא אין לדמות הסיפא לדין דרישא דהתוספתא דקתני נותן לו שכרו משלם והכא דמי רגליו נותן לו קתני דמשמע אם לא הביא עכ"פ שכר טרחתו נותן לו אבל לא השכר משלם וזהו כדעת הראב"ד ז"ל בהשגו' שם דמדמי לה להיא דהחמרין פ' השוכר את האומנין אינו דומה הבא טעון לבא ריקן ודעת הרמב"ם ז"ל לפסוק כלישנא וכמשמעות התוספתא הואיל דהסיפא הובאה נמי בבבלי פ' הגוזל וקתני שכרו משלם מיהו דעת הש"ס הזה בענין פשיטות הבעיא דהכא מהאי ברייתא צריך ביאור דלכאורה קשיא אמאי לא פשיט ליה מהתוספתא דמכילתין דמבואר בהדיא האי דינא דגרסי' התם בפ"ח השוכר את הפועל לעשות חצי היום באיסור וחצי היום בהיתר ונתן כולן בכרך אחד כולן אסורות אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן ראשונות אסורות ושניות מותרות ואין לומר דהבעיא קאי הכא מטעמא דיש לומר דהאיסור הוא הגורם לשכר ההיתר דאי לאו דנתרצה לו במלאכת איסור לא היה שוכרו כלל כדפרישית בפנים וכסברת הרמב"ן ז"ל שהזכרתי בדיבור דלעיל והכי מסתברא דאין דרך לשכור פועל אלא לכל היום דהא ליתא חדא דהא בתוספתא נמי יש לומר כן ואפ"ה אלו בפני עצמן וכו' שניות מותרות ומנא לן לומר דבתוספתא לאו בגורם מלאכת איסור לשכר ההיתר מיירי. ועוד דהא בהדיא משמע דמספקא לי' להש"ס דאף אם נותן לו בכרך אחד איכא למימר דשכר מלאכת ההיתר מותר כדבעי לדמויי להיא דחולין ומעשר שני ולהדיא קתני בתוספתא דבכרך אחד כולן אסורות. ויש לפרש להתוספתא דה"ק אם בכרך אחד נתן לו ומשום דמסתמא מתחילתו השכיר אותו על מנת כן והלכך נותן לו בכרך אחד והוי לי' גורם והלכך הכל אסור אלו בפני עצמן וכו' משום דהשכיר אותו להיתר בפני עצמן ולהאיסור בפני עצמו והיינו ממש דינא דמתני' וכאוקמתא דרבא וכטעמיה שנתבאר לעיל ולפ"ז נוכל לומר דהבעיא דהכא

בהשכיר אותו סתם ועשה עמו בחצי היום באיסור וחציו בהיתר דבזה אפשר דאף אם נותן לו בכרך א' שכר מלאכת ההיתר מותר דכיון דלא אמר לו בתחילה ע"מ לעשות גם במלאכת האיסור לא הוי ליה גורם האיסור והלכך לא פשיטא לי' מהתוספתא ולכאורה לישנא דרבא דהתם נמי דייקא הכי דהא דאמר לו העבר וכו' אלא דזה יש לדחות דא"כ הוה ליה לאשמעינן רבות' טפי דאם א"ל לעשות מלאכה עמו סתם וכו' ואיכא למימר אדרבא לאידך גיסא דכשא"ל העבר לי ק' חביות בק' פרוטות היינו סתם ואפ"ה אסור הכל כשנמצא אחת של איסור ביניהן ומפשיטות דהכא נמי אין ללמוד אלא שכר טרחתו ומיהו לא זכרו הפוסקים מזה ומשום הא דאמרן דמשמע מדברי רבא דאפי' בסתם הוי לי' כגורם מלאכת האיסור לשכרו והכל אסור ודין דחולין ומ"ש דנקט הכא מבואר הוא דהוי כמעות חולין ומ"ש הנבללין זה בזה דלפי חשבון הוא כדתנן בפ"ב דמ"ש וכדאמר התם בהאי תלמודא דתקנתן בתנאי א"ר זעירא וצריך להתנות ולומר אם אלו שלמטן שני יהיו אלה שבידי תפושין עליהן וכ"פ הרמב"ם ז"ל ברפ"ז דמעשר שני:

שכרו לשבר וכו'. הכי בעי לה התם דף ס"ג ע"ב ומסקנת הפוסקים ז"ל כדרב נחמן ישבר ותבא עליו ברכה:

אסי אמר דמי יין נסך ביד נכרי אסור וכו'. הכא גריס להא בשתי ברייתות ואתיא כתנאי והתם בדף ס"ד ע"א גריס להו בחדא ברייתא אבל אם אמר לו המתן וכו' אסור מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר רב ששת סיפא משום דהוה ליה כרוצה בקיומא וכן בתוספתא בפ"ח חדא ברייתא היא. ומכאן ראיה למה שפירשתי בפ"ק לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל לשיטתם בדין המתני' עיר שיש בה ע"ז וכו' וכפי פירושם להתוספתא ותלמודא דהכא דסבירא להו דמי ע"ז ביד נכרי אסור דהא אסי ור' יוחנן דהכא בחדא שיטתא קיימי והאי תלמודא לשיטתא דהכא אזיל אבל הם ז"ל פסקו כמסקנת ש"ס דילן כרב נחמן בדף ס"ד ע"א דדמי ע"ז ביד נכרי מותרין וכהאי ברייתא בתוספתא דאתיא כמ"ד מותר ומטעמא דכשמכרה ביטלה ומה שכתבו התוס' שם ד"ה מסתברא וכו' זהו לשיטת ר"ת והלכך לא פירשו כהתוספתא שהבאתי שם וכהאי תלמודא למתני' דהתם דביריד מיירי ועיין שם בהל' ד' ד"ה ביריד שנו שבארתי לכל ג' השיטות בדבר זה. ומהכא קשיא לשיטת ר"ת שהבאתי שם דס"ל דחליפי ע"ז דאסורין היינו דוקא בהחליפה ישראל אבל לא בהחליף הנכרי והכא קאמר בהדיא שמא החליף וא"כ דמי ע"ז למ"ד אסורין מטעם חליפין הן וכן דעת הרמב"ם ז"ל בריש פ"ח מהל' עכו"ם שכתב עשאה חליפין לע"ז אסורה ובנכרי מיירי כדמוכח מריש דבריו. והא דסיים בד"א בבהמת עצמו וכו' וחילוק זה דוקא בישראל הוא כדפסק בהל' שחיטה ע"כ לפרש דבריו בד"א דלעולם אסור כבהמת עצמו אבל בבהמת

חבירו לאו בכל מקום אמרו דאסורה דיש לך שאינו אדם אוסר דבר שאינו שלו והיינו בישראל ובזה סמך עצמו על מה שביאר בהל' שחיטה כמבואר מזה לעיל בפרק ב' הלכה ג' ד"ה ותשמע מינה וכו' ע"ש. ובענין חליפי חליפין עי' בדיבור לקמן:

טעמון דרבנן והיית חרם כמוהו וכו'. מה שפירשתי בפנים הוא לפי הגי' שלפנינו אבל נראה דוחק ועוד דמאי כדון לא שייך כאן אלא מ"ט דר' ישמעאל ה"ל למימר. ולפיכך נראה וניכר הטעות מתוך הסוגי' דהוחלף דבריהם וכצ"ל ר' ישמעאל בר' יוסי אמר מותר ורבנן אמרי אסור מ"ט דרבנן והיית חרם כמוהו דמשמע כל מה שאתה יכול לקיימה ממנו ואפי' חליפי חליפין הרי הוא כמוהו ופריך מאי כדון היכי שמעינן מהאי קרא דאימא על חליפי הראשונים לחוד הוא דנאמר ומשני כמוהו כמוהו שני פעמים כדפרישית בפנים. והכי משמע נמי מהאי פלוגתא דגריס התם בענין זה בפרק דלעיל דף נד ע"ב ר' ישמעאל בר' יוסי ורבנן חד אמר וכו' מ"ט דמ"ד חליפי חליפין אסורין אמר קרא והיית חרם כמוהו כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו. והא סייעתא לפסק הרמב"ם ז"ל שפסק שם חליפי חליפין אסורין דהתם קאמר חד אמר וכו'. והכא בהדיא הוא דרבנן ס"ל דאסורין ומה שהקשה הכ"מ שם מהאי דשני כתובים וכו' בזה כבר תמהו התוס' שם ד"ה משום דהוי ע"א וכו' ע"ש כלומר לעולם אימא לך דחליפי חליפין אסורין והשתא איצטריך מיעוטא לערלה וכלאי הכרם דלא הוו שני כתובים והדרין לכללא דיחיד ורבים הלכה כרבים:

הלכה ג

ואם היו מבוקעות אסורות מעשה וכו'. וכן היא גי' הרי"ף ז"ל ול"ג נפל ע"ג תאנים וכו' כדגריס בנוסחת הבבלי וכן התוס' בדף ס"ה ע"ב קיימו לגי' זו ולפ"ז מתני' מיתפרשא כפשטה:

מתניתא בשלא נידלדל חותמן. כדפרישית וכן פירשו התוס' ד"ה ואם היו מבוקעות וכו' דבשניטל עוקצן הוא נידלדל וכן הוא בהג"א והר"ן שכ' ובירושלמי מוכח שאם היו ענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים להנטל כמבוקעות דמו ואסורות. דקדק תיבת נידלדל ואינו מוכרח דנדלדל ונטלטל הכל אחד הוא בלשון הש"ס הזה וכן הטור בסי' קל"ד כתב או שניטל עוקצן וכן במתני' דטהרות שציינתי בפנים קתני יש לו חותם אין לו חותם לענין משקה היוצא ומשמע שאין לו כלל ואז הוא טמא וכן הכא לענין ששואב המשקה ועיין במה שפי' הר"ב שם לחותם ונמשך אחר פי' הר"ש אבל הרמב"ם ז"ל פי' לחותם הוא העוקץ וכ"כ בחיבורו פ"ט מהל' טומאת אוכלין הלכה ד' ובענין דינא דמתני' כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ו ממ"א הל' ל"ב ואם היו מבוקעות כו' אם נותן טעם

בענבים הרי אלו אסורות בהנייה וכו' וכדרבא דהתם דף ס"ז ע"א אין חילוק בין חדש בין ישן הכל הולך אחר נותן טעם דבתר שמא אזלינן והשתא אין חילוק בין נדלדל חותמן דהוי כמבוקעות או שהן מבוקעות לעולם בנותן טעם משערינן ולא הוצרך לבאר דנדלדל חותמן הוי כמבוקעות דזה בכלל הוא דעכ"פ בנותן טעם בעינן לפי שאעפ"כ אינן שואבות כל כך ולאפוקי חטים דשואבות הן ולפיכך אין צריך לבדוק בהן בנותן טעם מפני שהיין בעצמו נבלע בהן כדכתב שם בהל' ל"ד. ובעיקר החילוק שחולק בין ענבים לחטים אע"ג דלכאורה לא משמע הכי בש"ס ועי' בכ"מ שכ' לא חשש לפרש מאיזה טעם הם שואבות. ובזה לא העלה ארוכה לתלונת הראב"ד ז"ל דעיקר כוונת הקושיא של הראב"ד הא בגמ' אמרו על שהקשו ממתניתן דגבי ענבים מבוקעות דוקא בעינן ומשני שאני חיטי כואיל ואגב צירייהו כמבוקעות דמיין וא"כ דין ענבים מבוקעות להם ואמאי אין צריך לבדקן אם הם בנותן טעם או לא כמו בענבים מבוקעות שכתב דעכ"פ בדיקה בעינן אלא הנראה לע"ד דסמך עצמו על הא דבתר הכי קאמר הש"ס בפלוגתא דאביי ורבא חמרא עתיקא בעינבי וכו' וא"כ משמע דבמבוקעות גופייהו בעינן למידע אם הם בנותן טעם דהא כשאין מבוקעות בודאי ידיחן והן מותרות והשתא שמעינן דמפרשי להמתני' דקתני מבוקעות אסורות היינו בנותן טעם ועלה פליגי אם בעתיקא דוקא או אפי' בחמרא חדתא וממילא שמעינן דלרבא דקאמר הכל בנותן טעם אמבוקעות קאי ואז אסורין בהנאה ובחיטי דאסר רבא לעיל באכילה דוקא ועלה הוא דמפרש טעמא אגב צירייהו כמבוקעות הוו וע"כ הא דקאמר כמבוקעות דמיין לענין שמסתמא שואבות הן וא"צ לבדקן לענין איסור אכילה דאל"כ אלא כענבים מבוקעות ממש הן א"כ אמאי לא אקשי ליה עלה ואי כמבוקעות הן מ"ט שרית בהנאה לזבוני לנכרים. וכל זה לפי מה שכתוב לפנינו בספרי הרמב"ם ומיהו אכתי לא נחה דעתינו דהיא גופה טעמא בעי אמאי בחטים אסורים באכילה ובענבים מבוקעות אסורות אף בהנאה. והכ"מ כתב בהלכה ל"ב וז"ל והרשב"א נזדמן לו גי' מוטעת בספרי רבינו ותמה עליו בס' תורת הבית וגי' ספרינו נכונה ואין בה שום תמיהא עכ"ל ומהתימא דמיעט בתמיהות ויש כאן עוד תמיה על תמיה חדא הא דאמרן אמאי בענבים אסורות כולן בהנאה והא אנן קי"ל כרשב"ג דימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יי"נ שבו ועוד דאם הגי' נכונה הוא במה שכתב בענבים אסורות בהנאה ויש טעם לזה א"כ אמאי לא הביא בש"ע סי' קל"ד לכל הפחות לדעת הרמב"ם להי"א כן ולא כתב שם אלא כדברי הטור וכדעת הפוסקים ז"ל שאם הם מבוקעות אם יש בהם בנ"ט אסורות באכילה. וז"ל הרשב"א ז"ל בת"ה הארוך בית ה' שער ה' והא דקתני מבוקעות אסורות דוקא לאכילה אבל בהנאה מותרות וימכרו חוץ מדמי יין שבהן

דקי"ל כרשב"ג ואני תמה על דברי הרמב"ם ז"ל שכתב זה לשונו יין נסך שנפל ע"ג ענבים ידיחן והן מותרות באכילה ואם היו מבוקעות בין שהיה היין ישן בין שהיה חדש הרי אלו מותרות באכילה מפני שהיין פוגם בטעם הענבים עכ"ל והיה לו לומר אם נתן טעם בענבים ימכרו חוץ מדמי יי"נ שבהן ואם לאו הרי אלו מותרות באכילה מפני שהוא מין בשאינו מינו ובטל במיעוטו ואולי יש טעות בספרים וכך היה ראוי לכתוב ואם נפל ע"ג תאנים אפי' נתן בהם טעם מותרות מפני שהיין פוגם בטעם התאנים עכ"ל הרשב"א בזה. וא"כ אינו מתוקן בספרים שלפנינו אלא בהא דתאנים מה שהיה כתוב על הענבים מיהו איך לא השגיח הכ"מ במה שכתוב בענבים הרי אלו אסורות בהנייה ולא כתב שום טעם לזה. ולפי מה שתיקן הרשב"א ז"ל היה גם זה מתוקן. ובב"י שם כתב ג"כ על דברי הטור בענבים מבוקעות וכו' ואם יש בו כדי ליתן טעם אסורין באכילה ויעצרם וימכר לנכרים וכו' זה נראה פשוט דהא קי"ל כרשב"ג וכו' ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם בזה לפי מה שכתוב לפנינו ובדיניה דרשב"ג אין חילוק בין דעת הרמב"ם לדעת שארי הפוסקים בהא דלעיל. ובעיקר האי דינא יתבאר לקמן אי"ה במקומו בהאי דינא דפליגי רבנן ורשב"ג:

אין תעבדינה ביין לתבשיל וכו'. הא דלא קאמר דהנ"מ אי אתיא כרשב"ג או כדברי הכל וכדפרישית וכמבואר לקמן משום דר"מ ור"ש פליגי בהדיח בנותן טעם לפגם ומילתיה דרשב"ג אכתי איכא לספוקי אי ס"ל כר"מ לגמרי בעלמא או לא ובעיקרא דהאי מילתא יתבאר לקמן שם:

הדא דאת אמר ברותחין אבל בצונן אסור וכו'. וכן מפרשי להמתני' נמי התם בדף ס"ז ע"א דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן ר' יוחנן לא שנו אלא שנפל לתוך גריסין רותחין אבל נפל לתוך גריסין צוננין והרתיחן נעשה כמי שהשביח ולבסוף פגם ואסור. ולמדנו מהא דקאמר הכא בפשיטות דדוקא בנפל לצוננין מעיקרא הוא כדפשיט לה מעתה וכו' כדפרישית בפנים א"כ היינו נמי דקאמר התם צוננין והרתיחן כלומר דוקא בכה"ג הוא דמשביחן אבל לא בצונן שנצטנן אתר שהרתיחו דאז אין החומץ משביחן. וכתבו התוס' בד"ה נעשה וכו' דהא דנקט בהאי לישנא נעשה אע"ג דודאי משביח הוא לפי שעיקר השבח לא הוי עד לאחר שירתיחו ויצננו. וזה פשוט דאין ללמוד מדבריהם דגם בשנפל לצונן אחר שהרתיח משביח הוא דא"כ היתרא דמתני' היכי משכחת לה כדמכריח הכא מעתה וכו' דהא לעולם סופן להצטנן וכ"ת דאין הכי נמי דאינו מותר אלא בעודן רותחין א"כ קשיא לדעת הפוסקים דלדינא פוגם ואח"כ משביח ג"כ אסור הוא וכדלקמן אלא דה"ק כשנפל לתוכן בעודן שהם צוננים דאז הוא דמשביחין לאכלן אח"כ ואע"פ שאין השבח בא אלא לבסוף ובעוד שמרתיחן פוגמן הוא נעשה כמי שהשביח ולבסוף פוגמן

ומשום דנפל לתוכן בעוד שהם צוננין קודם שהרתיחן ואסור. ועיין במה שפי' הר"ן ללישנא דנעשה. ולמדנו עוד מפשיטותא דהכא מעתה וכו' וכלומר דא"כ היכי משכחת לה להא דקתני מותר דהא סופן שיצטננו וא"כ ממילא שמעת מינה דפוגם ולבסוף משביח אסור הוא כמו בהשביח ולבסוף פוגם ולפיכך מכריח הש"ס דע"כ אינו משביחן אלא כשנפל לצוננין מעיקרא אבל בנפל כשהן רותחין נשארו לעולם בפגמן והוי פוגם מתחלה ועד סוף והלכך מותר ומכאן הוא נלמד דעת הרמב"ם ז"ל ושארי הפוסקים ז"ל דבין השביח ולבסוף פוגם ובין פוגם ולבסוף השביח אסור עד שיהיה פוגם מתחילה ועד סוף כדכתב בפ' ט"ו ממ"א הל' כ"ח וכ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה שם וכ"פ הטור בסי' ק"ג וכתב הכ"מ וכן בב"י שם דאף דבגמרא לא הוזכר כ"א בהשביח ולבסוף פוגם מ"מ פוגם ולבסוף השביח במכ"ש אתיא וכו' וכל כה"ג דרכו של הרמב"ם ז"ל לכתוב ויראה לי ועיין בלח"מ שרצה להאריך בזה ולבאר דעת הרמב"ם בפ' המשנה שכתב בשתי חלוקות שהן ספק וכו' וכל זה אינו מועיל לנו למ"ש בחבורו ה"ז אסור ולא כתב מספק. ולבסוף רצה להביא איזה ראיה מסוגיא דהכא דלקמן וציין בערלה ואין ראיה ולא סתירה מכאן דמה שייך זה לפי' המחלוקת במאי דפליגי ר"מ ור"ש אי בהא פליגי או בהא פליגי מ"מ אינו מתברר לנו ההלכה כדברי מי מתוך מחלקותם דר"מ ור"ש סלקא בתיקו בעירובין דף מ"ו ע"ב ואינו מתבאר לנו עיקר הלכתא דנ"ט לפגם מותר אלא מתוך המסקנא דאפסקא בהדיא בגמרין בפירקין דף ס"ח ע"ב. וגם אין לנו ראיה מבוררת מסתם מתני' לענין פוגם ולבסוף השביח ועי' בדיבור דלקמן. אמנם מכאן אנו למדין בפשיטות כמבואר בהדיא ומוכרח הוא כדאמרן. ולמדנו עוד ממה שנתבאר דהא דהתירו בנפל לתוכן כשהן רותחין על כרחך אפי' לאחר שציננן מותר הוא כדקאמר הכא בפשיטות אי אמרת ברותחין וציננן ונפל מה לאחר שציננן נמי מיקרי משביח כמו בצוננין מעיקרא א"כ מעתה בנפל כשהן רותחין נמי יהו אמרין מאחר שדרכן ליצון והשתא אי נימא דבאמת אין להן היתר אלא בעודן רותחין א"כ מאי מכריח הש"ס ונתבאר לנו דדברי הפרישה בסי' ק"ג נכונים הם לדינא ומה שכתב הט"ז והוא תמוה מאד אלו ראה דברי הש"ס הזה לא היה מתמיה עליהם כלל דמבואר הכא בהדיא כן. ועוד דמוכרח הוא ג"כ מהש"ס דילן דאי אמרת אין להן היתר אלא לאכול בעודן רותחין א"כ קשיא טובא אמאי אמרו אבל נפלו לתוך גריסין צוננין והרתיחן לישמעינן רבותא טפי ולימא אבל אם ציננן אסורין דהא השתא משביחין הן ופוגם ואח"כ משביח אסור הוא כמו בהשביח ואח"כ פוגם כמבואר לדעת הפוסקים אלא ודאי אין לנו לומר שום איסור בהן אלא בנפל לתוכן כשהן צוננין ואח"כ הרתיחן דאז הוי כמשביח ואח"כ פוגם ואע"פ שאין השבח ניכר עד שיצננו כדברי התוס'

אבל אם נפל לתוכן כשהן רותחין שוב אין כאן שבח ונשארו בפגמן ואפי' לאחר שציננן מותר וכמבואר ומוכרח מהכא:

רבי יוסי בי ר' בון אמר שמועתא כן וכו'. כבר נתבאר בפנים לפי הגירסא הנכונה שבתרומות ובערלה ועיקר החידוש שבא להשמיענו דר' יוחנן ס"ל דבין בזו ובין בזו מחלוקת ובין בפוגם ולבסוף השביח ובין איפכא ובין בפוגם מתחילה ועד סוף פליגי וע"כ לומר כן דהא לר' יוחנן דמוקי לסתם מתני' דתרומות כר"ש ולא כר"מ והתם פוגם מתחילה ועד סוף הוא ואפ"ה דוקא לר"ש הוא דמותר אבל ר"מ פליג בכל מקום לדעתיה דר' יוחנן דהכא. והתם בדף ס"ח ע"א אמר עולא מחלוקת שהשביח ולבסוף פגם וכו' וזהו כדר"ל דהכא ור' יוחנן אמר בפוגם מעיקרא מחלוקת וכו' ומספקא ליה התם מעיקרא אם בין בזו ובין בזו מחלוקת והדר פשיט לה דבהשביחו ולבסוף פוגם ד"ה אסור דאע"ג דמעיקרא סלקא בתיקו מ"מ הדר פשיט לה כדכתבו התוס' שם. ואין בזה נ"מ לביאור ההלכה בהא דקאמר הכא דר"י ס"ל בין בזה ובין בזה מחלוקת כמו שנתבאר לעיל. ולא למדנו מסתם מתני' דמוקי לה ר"י כר"ש אלא לענין נותן טעם לפגם מתחילה ועד סוף ובהשביח ולבסוף פוגם למדנו מדהתם. ובפוגם ולבסוף השביח הוא דלמדנו מסוגיא דהכא מהא דאמר לעיל היו רותחין וציננן וכו' כמו שנתבאר לעיל בס"ד:

הלכה ד

אמרי בפתוחות הוי עובדא. וכלומר דלא תיקשי ממתני' דקתני אם היה בחזקת המשתמר מותר הלכך קאמר בפתוחות הוה עובדא ומתני' בסתומות מיירי וכ"כ התוס' דמתני' איירי בסתומות ומיהו אם מפרשי' לכולה מתני' דבסתומות איירי או דוקא הך חלוקה דמעביר יש שיטות מחולקות בזה דהראב"ד ז"ל מפרש דחלוקה דמעביר הוא דבסתומות איירי מביאו הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ד' וכתב דחילוק יש ביניהם דבחנות וספינה דאין לו רשות ליגע בחביות אפי' פתוחות נמי אבל במעביר דוקא סתומות דקרוב הוא ליגע אם היא מליאה כדגרסי' בפ' ר' ישמעאל נכרי דארי כובא וישראל אזיל בתריה מליא אסור. הלכך אם היא מליאה אסור ואפי' לא הניחו הישראל כלל ואם היא חסירה אם העלים עיניו אסור שמא הורידה מכתיפו ונגע ואומר לנוח מעט הוצרכתי. ודעת הרמב"ן ז"ל נמי הוא שוה לדעת הראב"ד בזה דאינך חלוקות דמתני' בחביות פתוחות לגמרי איירי דומיא דסיפא דלגין על הדולבקי ובחלוקה דמעביר ס"ל נמי דבפתוחות לגמרי ודאי חיישינן כיון שהם על כתיפו ויכול הוא ליגע בהדיא אלא דאם הם פקוקות בפקק של עץ וכיוצא בו לא חיישינן ובהכי איירי מעביר דמתני' ועל מה שכתב הראב"ד דבחסיר' נמי חוששין שמא הורידה מכתיפו כתב הרשב"א ונראין

דבריו בזמן שאינה חסירה כ"כ שאם הרכינה בעודה על כתיפו יכול ליגע בו אבל אם היא חסרה כ"כ שאינו יכול ליגע ביין אא"כ הורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת והכין איתא בירושלמי אמר רבי שמואל מעשה וכו' עד וחזר. פי' טרף בין כתיפיו עד שהרכין החבית ונגע ביין בידו אלמא כל היכא דיכול להרכין בעודה על כתיפו וליגע חוששין אבל להורידה מכתיפו לא חיישינן דמירתת ע"כ מדברי הרשב"א ז"ל. ומזה נבין דמה שהביא הרא"ש ז"ל בפרקין דברי הראב"ד ודברי הרמב"ן במה דמחולקין בחלוקה דמעביר אם בסתומות ממש או בפקק של עץ והובא בדבריו אחר דברי הרמב"ן ואמר נמי בירושלמי וכו' הם לא שייכים כלל על דברי הרמב"ן כ"א אחר דברי הראב"ד במה דחושש בפתוחה וחסירה שהם כדברי הרשב"א דלעיל ועי' בב"י סימן קצ"ט והמעיין בדברי הרשב"א יראה שהוא כמה שכתבתי אלא שחסרו מקצת דברי הראב"ד בהעתקת הרשב"א ובהעתקת הרא"ש בזה הוא נכון ודעת הרמב"ם ז"ל לפרש כל הנך בבי דבמתני' דבסתומות איירי כמו שכתב לאלו דינים הנשנים במשנה בפי"ב ממ"א בהל' י"ו וי"ז וסיים וכל הדברים האלו בחביות סתומות אבל בפתוחות אפי' לא שהה מאחר שהודיעין שהוא מפליג היין אסור ועי' בכ"מ שם ובודאי אין דעת הרמב"ם ז"ל לחלוק על האי תוספתא פרואר וכו' והבאתי לזה בשלהי פרקין דלעיל שהרי כל הפוסקים ז"ל השוו האי תוספתא להא דאמרינן בפירקין דף ע' ע"ב חצר החלוקה במסיפס דבנכרי אינו עושה יי"נ אע"פ שפתוחות יכול הנכרי ליפשט ידו וליגע משום דמירתת וכ"כ הרשב"א ז"ל להשוותן והרמב"ם כתב להאי דחצר וכו' בפי"ג הלכה ז' ועיקר הטעם לדינא דמתני' לדעתו ז"ל ביאר כאן בהדיא מאחר שהודיעין שהוא מפליג א"כ חיישינן משום דלא מירתת סמכה דעתו:

את סבור דהדא דרשב"ג לקולא ולית היא אלא לחומרא וכו'. כדפרישית דלפעמים איכא צד חומרא. ומשום דסתם ויגוף דקתני משמע מגופה חדשה כדפרש"י ז"ל במתני' הילכך לא נתפרשו דברי רשב"ג בדברי המפרשים ז"ל אלא לקולא ומטעמא נמי דהך קולא דמקיל בשהייה בכדי שיפתח היא יותר מכדי דממעט בהחזרת המגופה וא"כ לעולם לקולא הוי ועי' בתוס' דף ס"ט ע"ב ד"ה והאידנא וכו' במ"ש ואי מדקי"ל כרשב"ג לבד:

כהדא דר' שמעון בן אלעזר וכו'. ובבבלי פ"ק דחולין דף ו' ע"א נשנית האי עובדא אשכחיה ההוא סבא וא"ל ושמת וגו' והתוס' כתבו שם ד"ה בראש הר גריזים במדרש יש שהיא ע"ז שהטמין יעקב וכו' ומהכא משמע דדעות חלוקות הן כדאמר לקמן ואית דבעי מימר כמין יון וכו' ומה"ט קאמר נמי התם דגזור רבנן קדמאי ולא קיבלו מינייהו משום דהך לא אזלא אלא אליבא דר"מ דחייש למעוטי בדקאמר התם בהא ועד דאתא

ר' אמי ור' אסי וגזור וקבלו מינייהו כדאמר הכא ר' אבהו אסר יינן מפי ר' חייא ור' אסי ור' אמי:

הדא דאת אמר להאמינן שאינן שאובין. מה שרצה הר"ש ז"ל שם להביא ראיה מכאן דשאיבה דאורייתא מדמודו בה כותאי כבר דחה בעצמו שכתב ומיהו י"ל דלעולם לא מודו ומ"מ מטהרין משום דשאיבה מדרבנן כדאמרינן בפ' מרובה וכו' בד' ס"ז ע"א וזהו דעת הגאונים ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל דשאיב' כולה מדרבנן היא כמפורש בדבריו ברפ"ד דהלכות מקואות. ובמעיין המטהר בכל שהוא דעתו ז"ל מבואר דגם בטבילת האדם הדין כן כדכתב בפ"ט שם הל' ח' למעלה מזה המעיין וכו' שבהן בלבד טובלין בהן הזבים הזכרים וכו' מה בין מעיין למקוה המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה והמעיין מטהר בכל שהוא משמע דאדלעיל קאי וכן פירש בכ"מ שם:

כותאי דקיסרין מותר להלוותן ברבית. מכאן הביאו התוס' בפ' אין מעמידין דף כ"ו ע"ב ד"ה אני שונה וכו' ראיה שמותר להלוות למומר ברבית וכ"כ הרא"ש ז"ל וכבר מוסכם זה מרוב גדולי האחרונים ז"ל כמבואר בטור סי' קנ"ט ואף דהאידנא הם כנכרים לכל דבריהם מ"מ עיקר הדיוק מדקאמר כותאי דקיסרין דוקא משמע משום שהן קלקלו מעשיהם אחרי שהיו גרים גמורים ודינן כמומר כן דקדק בס' התרומות בסוף ח"א בשער מ"ו וכתב עוד שם והא דאמר ר' יוסי מעתה לא נחוש לחלתן לאו אדר' יעקב בר אחא מקשינן אלא לא נחוש להחזיק עיסתן במתוקנת לחומרא ואדר"א ברבי יוסי דאמר שאינן נאמנין על שיעור מקוה ואדר' אבהו שאסר ליהנות משלהן ע"כ. ואפשר נמי לפרש כפשטה כדפרישית בפנים והפוסקים ז"ל סמכו אדר' יעקב דאתיא נמי כר' אבהו:

הלכה ה

אמר ר' חנינא מעשה בקרון אחת משל בית רבי וכו' בבלי פ' כל כתבי דף קכ"ב ע"א א"ר אבא בר כהנא התיר להם ר' חנינא לבית רבי לשתות יין בקרונות של נכרים בחותם אחד ולא ידענא אי משום דסבר לה כר"א אי משום אימתא דבי נשיאה. ומשמע דעובדא אחרת היא מהא דהכא ועוד דהכא קאמר אמרין בהדא איסטרטא וכו' א"כ טעמא הוי דשכיחי ישראל שם ומירתת. והרשב"א ז"ל בת"ה בית ה' ריש שער הד' כתב על הא דהכא ונראה שהוא הוא המעשה שאמרו שם בפ' כל כתבי ובחותם אחד כמו שאמרו בגמרא ומקום מיוחד היה להם ומפתח בידם דכל שאין שם שני חותמות אע"פ שיש מפתח וחותם חותם אחד סתם קרי ליה וכו' ופלפל שם בענין פלוגתא דר"א ורבנן. וכבר כתבתי מענין זה לדעת הרמב"ם ז"ל לעיל פ"ב הל' ג' ד"ה הורי ר"א במייחד ע"ש:

הלכה ו

וכרבי מאיר וכו'. לפי פשטה דלישנא דהאי ש"ס דרך שאלה היא ומסיק דככ"ע אתיא והיינו הך דפרישית בפנים וכן המסקנא התם בחצר החלוקה וכו' והבאתי מזה לעיל הל' ד' ד"ה אמרי בפתוחות ע"ש:

הלכה ז

הוון בעיין מימר מה שעל השלחן וכו'. ז"ל הרשב"א ז"ל שם הא דקתני שעל הדולפקי מותר דוקא בשהיה חוץ לפישוט ידים אבל אם היה בתוך פישוט ידים שאיפשר לו ליגע בעודנו יושב במקומו אסיר ושעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם הוון בעו מימר מה שעל השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה שעל הדולפקי מותר בתוך פישוט ידים ולא כן א"ר ששת כשם שנתנו פישוט ידים בטהרות כך נתנו פישוט ידים ביין נסך אלא כיני מה דאמר על השלחן אסור בתוך פישוט ידים מה דאמר מה שעל הדולפקי מותר ובלבד חוץ לפישוט ידים כך מצאתי הגי' בספרים ונראה לי שהיא משובשת שאם כן אין הפרש בין השלחן לדולפקי אלא כך היא הגי' שעל השלחן אסור אפי' חוץ לפישוט ידים עכ"ל ולמאי דפירשתי בפנים לפי הגי' שהוא לפנינו הכל עולה בקנה אחד ובין הא דגריס הכא בהוון בעי מימר מה שעל הדולפקי מותר חוץ לפישוט ידים ובין למאי דמסיק אלא כיני וכו' דעולה לפי' הרשב"א ולדעתו דבאמת מה שעל השלחן אסור אפי' הוא חוץ לפישוט ידים והכל כמו שהוא בתוך פישוט ידים קאמר וכעין זה תנינן בפ' דלעיל בהל' י"א במתני' היה עליו מלוה. ובהג"א כתוב כאן ובירושלמי משמע דאף מה שעל השלחן חוץ לפישוט ידים מותר ותוך פישוט ידים אף שעל הדולפקי אסור ע"כ. וזה באמת תמוה הוא דפי' כפשוטו לפי הגי' אשר לפנינו באלא כיני וכו' וא"כ מה הפרש בין על השלחן לעל הדולפקי. ועיין במ"ש שם בשם הג"א ודעת הרמב"ם בזה דאין לחלק אלא סתם וכתב בפי"ב ממ"א הל' י"ח שעל השלחן אסור ושעל הדולפקי מותר וא"כ שעל השלחן אפי' חוץ לפישוט ידים אסור וזהו כדהכא ומה שעל הדולפקי מותר ואפי' בתוך פישוט ידים ולא כדהכא וזהו כדעתו ז"ל בדין יש לו עליו מלוה על אותו יין דלעולם אסור ובאין לו לעולם מותר ושם בארתי דבדין נכרי העומד אצל הבור דעת הרשב"א כדעת הרמב"ם ובטור פסק גם בדין דמתני' כדעת הרשב"א שלמד מכאן דעל הדולפקי דוקא חוץ לפישוט ידים הוא דמותר ואחריו נמשך בש"ע סי' קכ"ט ולא הביא כלום מדעת הרמב"ם ז"ל דנראה דדעתו לדמות האי לא סמכ' דעתו דהכא לדינא דהתם היכא דלא סמכה דעתו ולפיכך לא חילק כלום במה שעל הדולפקי:

הלכה ח

ואת ש"מ ע"ז שעבדה ישראל על כורחו אינה בטילה לעולם. והכי קאמר התם בפ' דלעיל דף נ"ד ע"א שאנסוהו נכרים והשתחוה לה וא"כ הוי ע"ז של ישראל ואינה בטילה לעולם וכדמייתי סייעתא מהאי ברייתא דתוספתא בימוסיאות של נכרי בשעת הגזירה אע"פ שהגזרה בטלה אותן בימוסיאות לא ביטלו ואע"ג דקאמר אי משום הא לא תסיין אימר ישראל מומר פלח לה ברצון לדחוייא בעלמא הוא דאמר דלא תסיין ומ"מ האמת הוא כן כדכתבו התוס' שם דהא עכ"פ חייב למסור עצמו ואפי' בצינעא והלכך בעבודתו אסר להו. וכבר זכרתי מזה בפ"ק למסקנת התוס' שם בשם סמ"ג דרבא לא פליג אדרבי יוחנן דאע"ג דאינו חייב לא לאו ולא מיתה באונס דצינעא מכל מקום מודה רבא דעשה דבכל נפשך הוא דאיכא וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מיסודי התורה הלכה ד':

אמר ר' יוחנן לית כאן אסורות אלא מותרות וכו'. על כרחך א"א לפרש פלוגתייהו אלא על הסיפא בשעת מלחמה כדפרישית בפנים דפליגי בסתומות ומצאן פתוחות דהא אריש ודאי לא שייכא דמאיזה טעם יגיה רבי יוחנן המתני' ועוד דבהדיא משמע מדברי ר' זעירא דלא יהא שלים ליה טיבו דבדין דבשעת מלחמה איירו בפלוגתייהו. והר"ן כתב בפשיטות מסברא דנפשיה ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל בסתומות שנפתחו חיישינן להו. והכא נראה דפליגי בהכי ועוד נראה דדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן אדלעיל קאי ולתרץ סברת ר' זעירא דקאמר דמסתברא דאיכא למיחש דהא לא מודע ליה אם נגע או לא נגע ועלה קאמר דר' יוחנן מפרש לשעת שלום ולשעת מלחמה דקתני על בולשת עצמה קאי והיינו אם יש להן שלום מבני העיר ואין אימתן עליהן בהא הוא דחיישינן לפתוחות ובשעת מלחמה להבולשת כגון שהם של מלכות אחרת ומתפחדין ואימת בני המדינה עליהן אלא שהן עוברין דרך העברה מותרות לעולם והלכך ליכא למיחש כלל ולית כאן אסורות אלא מותרות מכל מקום ואפי' בסתומות שנפתחו דלא תלינן בהו כלל. והשתא איכא למידק גם בזה אדעת הר"ן שכתב בפשיטות בין בכרכום של אותה מלכות ובין של מלכות אחרת. וזה אם אפי' נפרש דברי ר' אמי דענין בפני עצמו הוא לפרש המתני' ולא קאי אדלעיל מ"מ לא משמע מהכא כדברי הר"ן ומ"ש וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה כבר עמדו על ענין זה הרמב"ן והרשב"א ז"ל מביא דבריהם הה"מ בפ' י"ח מהלכות א"ב הלכה כ"ט ע"ש ותמצא שאינו מוכרח מהתם והה"מ פלפל שם בדעת הרמב"ם ז"ל בדין דמתני' בענין החילוק של אותה מלכות או של מלכות אחרת ולענ"ד דנראין הן דבריו שבדקדוק כתב בדין דהכא בפ' י"ב ממ"א הלכה כ"ד גדוד שנכנסו וכו' ובשעת מלחמה אם פשט הגדוד במדינה ועבר וכו' וזה להורות על גדוד של מלכות

אחרת כדכתב בא"ב שם אבל גדוד של מלכות אחרת שפשט ושטף ועבר וכו' ודבריו נלמדין מר' יוחנן דהכא בשלום בולשת ובמלחמה בולשת וא"כ לדעתו ז"ל לא היה להקל בשל אותה מלכות. והה"מ כתב בירושלמי פ' השוכר לא דברו כלל מענין חילוק זה וכמדומה לענ"ד שאין לך ביאור יותר מדברי ר' אמי בשם ר' יוחנן כאן בזה. וכן בענין סתומות שנפתחו משמע מסתימת דברי הרמב"ם ומסתימת דברי הפוסקים שלא חילקו בזה אלא שהב"י נמשך אחר דברי הר"ן וקבע בש"ע סי' קכ"ט כדבריו:

הלכה ט

במשלח בבתים. כדפרישית ואורחא דמילתא קתני ולאו דוקא הוא אלא לומר דלאו בשפסק דמים עמהן על יין נסך דאז הוו כמוכרין יין נסך וכששולח כך בחביות ובבתים סתמא דמילתא דלא פסק עמהן על זה אלא ששולח להן סתם אם תרצו לקבל אותן בשכר שלכם דאז מותרין לומר לו עד שאתה נותן לנו חביות אלו תן לנו את דמיהן. וכעין זה כתב הרשב"א ז"ל בשם יש מפרשים דלא פסק עמהן דמים אלא לעתותי ערב שלח להם יין. ודעתו ז"ל נראה שלא פסק עמהן דמים בשכרן כלל הוא ועיין בב"י סימן קל"ב שהביא דבריו. והא דהכא מתפרש שלא פסק עמהן ביין זה ששלח להן וזה פשוט הוא:

הלכה י

ואהן דנגד בזיקא וכו'. דין זה פשוט הוא ונלמד גם כן מהברייתא בבבלי פרק הספינה דף פ"ו ע"א פירקן והכניסן לתוך ביתו פסק עד שלא מדד וכו' דדוקא בפסק הוא דסמכא דעתיה אבל בלא פסיקת דמים אפי' הן ברשות לוקח לא קנה כדכתבו הפוסקים ז"ל וממילא אינו חייב באחריותן והכא מלמדינו דאפי' כשער הפחות שמסתמא היה מתרצה הלוקח בזה אעפ"כ אינו מתחייב באחריות כדדייק ממתני' מהו עקבת יין בההוא דמלכלך וכו'. הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' ריש שער ה' הביא לזה וכתב ובדאיכא טופח על מנת להטפיח ואסור דקתני פי' הראב"ד ז"ל אסור אפי' בהנאה דאלו בשתיה אפי' ליכא טופח על מנת להטפיח כל שלא הדיח ואלא מיהו אם סתם יינן הוא לדידן דקיי"ל כרשב"ג דאפי' יין ביין בסתם יינם ימכר כולו לנכרי חוץ מדמי יין שבו הא מתני' לבר מהלכתא היא אלא מותר בהנאה ואסור בשתייה עכ"ל והרמב"ם ז"ל שכתב דין דמשפך בפי"ב ממ"א הל' י"נ מבואר הוא דדעתו לפרש ביין נסך ממש ואסור בהנאה הוא וכפי הכלל שנתן בדבריו בפי"א הל' ח' דכל מקום שנאמר נכרי סתם הרי זה עובד עכו"ם ואסור בהנאה הוא והבאתי דבריו בפ' דלעיל ובסתם יינם דעתו ז"ל ג"כ כדעת הפוסקים דקיי"ל כרשב"ג אפי' יין ביין ימכר וכו' כמבואר בדבריו בפי"ו הלכה י"ט ועיין לקמן במקומו מזה:

פשיטא דא מילתא וכו'. עיקרי דינים אלו מבוארים הם כפי מה שפירשתי בפנים כללא דמילתא כל היכא דבא היין מכח הנכרי אסור וכדגרסינן התם בפ' ר' ישמעאל דף ס' ע"א אמר רב פפא נכרי אדנא וישראל אכובא חמרא אסור מ"ט כי קאתי מכח נכרי קאתי ישראל אדנא ונכרי אכובא חמרא שרי וכו'. ובזיקא אין חילוק כדרב אשי שם זיקא בין מליא וכו'. ובהא דקאמר ר' שמואל כל גרמא אמר שאסור וכו' זהו כדגרסינן בפרקין דף עב ע"ב אמר להו רבא להנהו שפוכאי כי שפכיתו חמרא לא ליקרב נכרי ליסייע בהדייכו דילמא משתליתו ושדיתו ליה עליה וקאתי מכחו ואסור. ומיהו האי ואסור דעות חלוקים בזה כדכתב הרשב"א ז"ל שם בשער השני דלדעתו ז"ל משום הרחקה יתירה ולכתחילה קאמר וכתב שכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הראב"ד ז"ל פסק דאפי' בדיעבד אסור ולמד מדאמר הכא כל גרמא אמר שאסור ומ"מ מלשון גמרין לא משמע הכין והלכך נראה לי בדיעבד מותר א"נ הא דירושלמי לא מותר ואסור קאמר אלא סברין מימר דאפי' לכתחילה שרי ואתא ר' שמואל לומר דכל גרמא אמר דלכתחילה אסור משום דפעמי' מרפה ידיו ונמצא כל העירוי מחמת נכרי וגם זה נכון הוא לפי דעתי עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל להתיר בדיעבד במסייע כמבואר בדבריו בפי"ג הל' י"ג ולא חילק כלום ובש"ע סי' קכ"ה החמיר בנער קטן כדעת התוס' בפרקין שם:

ואהן דמרגל זיקא מעיל לרע וכו'. זה מבואר בדברי רב אשי דלעיל וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"ב בהל' ד' וכתב והוא אוחז פי הנוד בידו ע"ש:

הלכה יא

הדא דתימר במקום שאין המים נמכרין במידה וכו'. להא דהכא צ"ל דהטעם משום חשיבות הוא אבל לא משמע הכי מהתם ולא חילקו בזה משום דעיקר הטעם ביין במים דהוי מין בשאינו מינו וא"כ אין לחלק ולא הובא זה כלל בהפוסקים:

חזקיה אמר כוס שמזגו מאיסור והיתר וכו'. פלוגתא דחזקיה ור' יוחנן דהכא וכפי הגירסא בערלה שהבאתי ומוכחת היא כן נמי פליגי התם בפרקין דף ע"ג ע"ב איתמר יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים אמר חזקיה הגדילו באיסור וכו' והיינו פלוגתייהו דהכא ומבואר כאן בהדיא כפי' רש"י ז"ל דלחזקיה תליא האיסור וההיתר בנפילת האיסור בסוף או בתחילה וההיתר בסוף וא"כ למאי דמסיק דברואין פליגי ור' יוחנן אית ליה רואין ואפי' נפל האיסור בסוף טעמיה הואיל ומים נפלו תחילה וכו' כדפירש"י ז"ל והשתא להאי פירושא דברי ר' יוחנן אזלי כלישנא קמא דלעיל התם דמתני להא דרב שמואל אהא דרבין א"ר יוחנן ובעי מים נפלו תחלה וזהו טעמיה דהרמב"ם ז"ל בפי"ו ממ"א הל' ל"א שכתב בור של יין שנפל לתוכו קיתון של מים תחילה וכו'

ופסק כלישנא קמא דלמאי דמבואר כפי' רש"י ז"ל בהאי פלוגתא דחזקיה ור"י מסתייעא ללישנא קמא. ובמה שאמרו הכא לקמן הלכה כר"א דערלה לא קאי הכי למסקנת הש"ס דילן בכמה מקומות דפליגי בזה וזה גורם וקי"ל כרבנן דזה וזה גורם מותר:

הלכה יב

ממשמע שנאמר יסקל השור וכו'. האי קאי כמסקנ' הבבלי בקידושין דף נו ע"ב דתרוייהו אכילה והנאה מהאי קרא נפקי כ"א דרשה דחולין שנשחטו בעזרה אידחי לה התם לקמן דאיכא למיפרך שכן שחוטי חוץ ענוש כרת אלא מכי ירחק וכו'. ונ"מ דלדרשה דלעיל איסור ההנאה ג"כ מן התורה הוא ולהמסקנא מדרשא דכי ירחק איסור אכילה דוקא הוא מן התורה דואכלת כתיב התם ובעשה דלאו הבא מכלל עשה עשה היא ואין לוקין עליה וכדפסק הרמב"ם ז"ל בריש פ"ב מהל' שחיטה אבל איסור הנאה בחולין בעזרה מדבריהם הוא כדכתב בפר' י"ו ממ"א בהל' ו'. וכן דרשה דציפורי מצורע קאמר התם טעמא אחרינא על קושיא או חילוף דלא אמרה תורה שלח לתקלה. וציפורי דנקט על ציפורי דעלמא דלא מיתסר אלא שחוטה ומשעת שחיטתה הוא דנאסרה וא"כ לא נאסרה המשולחת כלל כדכתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו פי"א מט"צ הל' ז'. ומדרשה דשם שם עיין מה שכתבתי בפ"ק דב"ק הל' א' ד"ה יצא אדם וכו' והארכתי שם בענין זה. ושיער נזיר דריש שם מקדוש יהיה וגו' דמהאי קרא נשמע אפי' שער נזיר שניטל ממנו קודם שעת גילוחו. ופטר חמור למאי דקאמר הכא עריפה עריפה א"כ אתיא כד"ה כדמוקי התם:

למידין מק"ו ואין עונשין מק"ו כדפרישית דהכא במה מצינו הוא וכבר זכרתי מזה בחיבורי מסדר נשים בפ"ו דנזיר הל' א והבאתי דברי הרשב"א ז"ל בפרק גיד שנשה שכתב כן דדבר הנלמד במה מצינו אין לוקין עליו כמו דבר הנלמד מדין ק"ו ובהא דמפרק הכא קושיא דליתני חמץ בפסח ניחא נמי אליבא דר"ע הא דלא תני לה במתני' דהכא בהדי אינך דבר שבמנין ואיסורי הנאה:

הלכה יג

ומודה רשב"ג ביין לתבשיל שהוא אסור. שמעינן מהכא דבנותן טעם לכ"ע אסור הכל בהנאה ביין נסך ודאי וכבר הוזכר מזה לעיל בהל' ב' ע"ש ובד"ה מתניתא בשלא נדלדל חותמן. ושם הערתי בענין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ו שם בהל' ל"ב במ"ש יין נסך שנפל על ענבים מבוקעות אם יש בהם בנ"ט אסורות בהנאה ופשיטא דקשיא הא למה שנתן הב"י הטעם לדברי הטור בסי' קל"ד שפסק אסורות באכילה וימכר וכו' דזה פשוט הוא למאי דקי"ל כרשב"ג. והרי בחבית בחביות הוא דקי"ל כרשב"ג כדמסיק התם וכן הכא

וכן בסתם יינם ביין ודברי הרמב"ם הם בדיעה אחת בדין זה עם שאר הפוסקים והטור במה דהלכה כרשב"ג וכן בסתם יינם כמבואר בדבריהם והרי דברי הטור לא נוכל לפרש דדוקא בסתם יין שנפל על ענבים מיירי דהא יין של איסור קאמר סתם וי"נ ודאי נמי בכלל ודעתו כדעת הרשב"א ז"ל שהבאתי שם דגם בי"נ פסק דאין אסורות אלא באכיל' אם הן בנ"ט וא"כ מה דפשוט הוא להטעם בדברי הטור דלא מדמינן יין על ענבים ליין נסך ביין היה ג"כ ראוי לדעת הרמב"ם ומ"ט פסק הכל אסור בהנאה כיין על ענבים. ודבריו צריכין טעם בלאו הכי. והנראה לענ"ד דדברי הרמב"ם נלמדין מסוגית הש"ס הזה שפירשו ביין נסך על ענבים אם הוא בנותן טעם דהכל אסור בהנאה הוא דהוי כיין לתבשיל דקאמר הכא דהכל מודין בה שהוא אסור בהנאה ואף דלעיל בהל' ב' קאמר הש"ס הכא כמסתפק ביין על הענבים אין תעבדינה כיין לתבשיל הכל אסור וכו' מ"מ הכריע הוא ז"ל לחומרא באיסור יי"נ ודאי ועוד דהוי כדין כבשים שידוע שנתן לתוכו יין וחומץ דפסקו הפוסקים ז"ל כחזקיה בפ' אין מעמידין דף ל"ח ע"א וכמסקנת הש"ס דהכא בפ"ב הל' ט' גם בזה. וראיה לזה ממ"ש הרשב"א ז"ל בתה"א בית ה' שער ה' סעד לדעת הראב"ד ז"ל מהא דהכא דסובר אפי' ביין במים ובסתם יינם כל היכא שמכשירו לשתיה ונותן בו טעם דדינו שוה לדין דכבשים דחזקיה מדקאמר הכא מודה רשב"ג וכו' והב"י הביא לזה שם ובשם הר"ן. והרשב"א חולק שם בזה על הראב"ד ודייק איפכא מהכא מדקאמר מודה רשב"ג ביין לתבשיל כלומר שמכשירו כיין לכבשים וכיוצא בו אלמא בדכוותה קאמר יין ביין ימכר כולו חוץ מדמי י"נ שבו וא"כ אפי' נפל הרבה שהוא כנגדו במים בנותן טעם ס"ל הכי זהו תוכן דבריו שם. ומעתה נלמד דדעת הרשב"א ז"ל לשיטתו שפסק בי"נ שנפל על ענבים דלא מיתסרי בהנאה כדלעיל ולא מדמי לדין דכבשים ולדעת הראב"ד יש לומר דפשיטא הוא דס"ל דבי"נ ודאי דומה הוא לדין דכבשים ועכ"פ נשמע מזה דלדידן דבי"נ ביין דלא קי"ל כרשב"ג בהא א"כ איכא למימר דכל היכא שנפל כל כך שהוא כנגדו בנותן טעם ודאי אסור הכל בהנאה ורצוני לומר דבזה אין חילוק בין שנפל איסור לתוך ההיתר או איפכא כדחילקו בזה וכמבואר בפי' המתני' ואפי' לרשב"ג יש לדון בזה מדקאמר מודה ביין לתבשיל אפשר נמי דגם ביין בענבים ס"ל הכי כל היכא שנותן טעם עכ"פ לדידן שמעינן מיהת דדין יין נסך ודאי שנפל על ענבים ויש בהן בנ"ט איכא סברא דשוה הוא לדין דכבשי' וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל דפסק שהכל אסור בהנאה הוא כנלע"ד בזה ודברי הטור הם כפי שי' הרשב"א ז"ל:

הלכה יד

הלכה כרבי. ולא פסקו הפוסקים כן דאין הל' כר' מחביריו קי"ל בש"ס דילן ושאר הסוגיא מבוארת בפנים וכדאי' התם בפרקין:

הלכה טו

ושאלון כסף. כדפרישית כדמוכח מדקאמר לקמן מעתה אפי' כלים נמי הדין כן והמסקנא דשאולים א"צ טבילה כדמסיק התם. ובהא דקאמר בסכין ג' פעמים התם גריס עשר פעמים וכתבו התוס' ויש להחמיר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי"ז שם בהל' ז'. ובליבון כדקאמר התם עד שתשיר קליפתן ואפשר דאידי ואידי חד שיעורא הוא כדאמר הכא. ובסכין יפה שאין בה גומות ופגימות כדאמר התם וכן הכא דהיינו טעמא דמחלק בן קטנה לגדולה דמסתמא הוא הכי בגדולה דא"א בלי גומות וזהו כפי' הר' אלחנן ז"ל בתוס' סוף מכילתין והרשב"א ז"ל בתה"א בית ד' שער ד" כתב על ראיית הר"י בתוס' מהא דהכא דגדולין ליבון בעי אינו ראיה דהיינו נמי דרב אשי בפסחים וכבר אידחא לה במסקנא ומה ששנו בתוספתא בסכינן משבשתא היא שהרי הביאו אותה ברייתא בגמרא ולא הזכירו בה סכינין עכ"ל ולפי' הנזכר א"צ לדחות להא דהכא מהמסקנא ולא לשבש התוספתא וכמה שהבאתי בפנים דהתם נמי בגדולין איירי ומהאי טעמא דגומות וכן כתב הרמב"ם ז"ל שם דאם יש בו גומות ופגימות צריך ליבון. והיינו נמי דמציין הש"ס שלא כסדר דה"ק אבל בסכין גדולה צריכה ליבון מפני הגומות שבה והליבון וכו' וכשהוא כל כך מהני נמי לגומות ולא אמרו אלא בסכין קטנה ויפה דכששפ' סגי והיא טהור':

בריך רחמנא דסייען מריש ועד כען